

**I mine øyne
Muslimsk slør – et stoff med mening**

Fakultet for humaniora og utdanningsvitenskap

Master i faglitterær skriving

Sissel Sommer Steneby

Juni 2016

I MINE ØYNE

MUSLIMSK SLØR – ET STOFF MED MENING

SISSEL SOMMER STENEBY

Innholdsfortegnelse

DEL 1: VI GÅR I (DIGITAL) HARNISK	5
I SPORET AV EN NIKAB	5
HODEBRYET I TELEMARK.....	9
KOMMENTARFELTET – EN <i>NO-GO ZONE</i>	13
PIONÉRKVINNER PÅ TRIKKETUR OG SLOTTSMIDDAG.....	27
EN MODERNE HARANG MOT FORHENG.....	31
DEL 2: HISTORISK METERVARE.....	36
DET HISTORISKE SLØR	36
DEN STOFFLIGE NIKABEN	51
HIJABTEKSTILER	53
RELIGIØS MOTE	55
DEL 3: SLØR I VERDEN.....	59
DEN FRANSKE LUKNING.....	59
DEN AFGHANSKE SVØPE	68
IRANSKE LØSNINGER.....	72
DEL 4: NORSKE FORHOLD	76
STOLTE, NORSKE TRADISJONER.....	76
Å KLE SEG GODT	82
Å PRAKTISERE TOLERANSE	88
DEL 5: YTRINGER OG FRIHETER.....	92
RASISMENS VELLYKKEDE GRUNNOPPSKRIFT	92
UNDERTRYKKING I FORKLEDNING?.....	97
DET FRIE SAMFUNNS DIKTAT.....	104
LITTERATURLISTE	111
BILDEREFERANSER.....	123
Å FÅ STOFFET TIL Å PASSE STILEN.....	126
INNLEDNING	126
EN DEBATTBOK.....	127
MANUSET	130
FORMVALG	133
MIDLENES VIRKNING.....	137
BILDENES RETORIKK	142
AVSLUTNING.....	145
KILDELISTE	147

Del 1: Vi går i (digital) harnisk

I sporet av en nikab

Min nyhetsoppdatering på Facebook 28.08.2014.

Se nå!!!!!! Snart sitter vel hele banden på Stortinget og vi må følge dem.

Jeg skvatt. Skjer dette på min Facebook-feed? Ja visst, det er fullt mulig. Jo jo, denne facebookbrukeren må vel få lov til å uttrykke sin mening, tenkte jeg.

Men hjertet banket mens jeg leste det om igjen og om igjen.

Jeg måtte videre, til kattepusvideoer og bilder av soloppganger – der, ja. Det var godt å se, det lindret. Men det holdt ikke. Det gikk ikke. Jeg lette opp facebooksidene som heter ”Fordommer Fordummer” for å finne ro, støtte. Stable mine verdier opp igjen. Det var jo bare én ytring av én person, tenkte jeg, i et forsøk på å gjøre denne stemmen uviktig. Men med seks ”likes”, og hvor mange lesere? Hvis de seks har i gjennomsnitt 200 forskjellige venner hver seg, og hver av dem er potensielle følgere, hvor liten og ubetydelig blir den ytringen egentlig da? Antall lesere av dette budskapet kan være stort.

Snart sitter hele banden på Stortinget og vi må følge dem.

Skjult, og samtidig i høy grad synlig.

Foto: Alamy/The Guardian.

Vårt kjære Norge er iferd med å bli kuppet fordi en ung kvinne møter på et norsk studiested bevæpnet med nikab. Tøystykket som skjuler hennes nese og munn har visstnok stor makt, er avskyelig som pesten og like smittsomt. For snart må vi følge *dem*. Er dette et tøystykke vi bør frykte på lik linje med molotov-cocktails og kalasjnikovover? Kan det utgjøre skade på andre mennesker på samme måte? Etter reaksjonen å dømme, kan det virke sånn. At en eneste kvinne har på seg nikab, er ensbetydende med at alle nå snart tar den på seg, og så blir den straks obligatorisk. Det er ute med oss, for nå skal *de* bestemme.

De, hvem er de? Jeg tenkte på Hadia Tajik, som er leder for justiskomiteen, og på Abid Raja, som er medlem av kontroll- og konstitusjonskomiteen. Begge er framtrepende politikere, fra henholdsvis Arbeiderpartiet og Venstre. Tajik er født og oppvokst i Bjørheimsbygd i Rogaland, og Raja er fra Ila i Oslo. Disse to har en meritliste mellom seg som ikke står tilbake for noen andre medlemmer på Stortinget. Raja har en mastergrad fra Oxford-universitetet og Tajik har to mastergrader. Begge har mottatt internasjonale utmerkelser. Er det dem som Carl I. Hagen advarte oss mot? Er de medlemmer av *banden*?

At disse faktisk har muslimsk bakgrunn, hadde jeg ikke tenkt på før nå. Og nå befant jeg meg i den situasjon at jeg måtte forsvare deres nærvær på Stortinget – i landet til og med. Det irriterte meg.

Når ble jeg sist irritert på den måten?

Dere har ikke opplevd krigen! Det var en eldre mann som tordnet mot oss i full harnisk. Vi sto med jakkemerker og plakater til støtte for SOS Rasisme på torvet i Tønsberg. Jeg var femten år og politisk nyvåknet. Mannen hyttet med neven, ansiktet og stemmen hans uttrykte

en blanding av frykt og sinne. Nå, nesten tretti år etter, var stemmen tilbake, i en ny form og på en ny arena. I en kommentar på Facebook. Minnet om den knyttede neven og den sinte stemmen dukket nå opp igjen, og følelsene likeså. Ei lita, overlevende glo fra den tids brennende engasjement blusset urolig opp.

Den gang, i SOS Rasisme møtte jeg andre som forsto at situasjonen var prekær. Med Tønsberg torv som slagmark skulle vi redde de uopplyste sinn, fra unge skinheads til gamle krigsseilere og alle imellom.

Så gikk årene. Nynazistene ble omskolert og krigsseilerne døde ut. Jeg tok av mine jakkemerker, byttet jakke kanskje. Jeg ble voksen, nyansert, virkelighetsorientert?

I dag ligger torvet og glitrer i ny og kostbar granitt. Her er ingen kamparena lenger, det står ingen rastløs ungdom her som vil redde verden. Ingen folkemøter, ingen tilrop eller ukvemsord.

Så fint, da er kampen vunnet. Eller?

Hjemme hos meg så foreldrene mine alltid på Dagrevyen, og jeg pleide å følge med, halvveis interessert. En kveld foran tv-en den sommeren jeg ble 13 år, oppsto det mer enn den sedvanlige skuttingen med skuldre og misfornøyde sukk fra sofaen. Denne kvelden var Carl I. Hagen på nyhetene. Han snakket om innvandring i et slikt ordelag at det var tydelig ubehagelig for pappa å høre på. Hagens intense blikk og det harmdirrende alvorret i stemmen hans gjorde uutslettelig inntrykk.

Pappas reaksjon imponerte meg også. Han reiste seg opp, forsøkte å snakke fornuft med mannen på tv. Hva som ble sagt mellom dem husker jeg ikke, men betydningen av det lå klart for meg. Han på tv tok feil, og vi i stua hadde rett. Det var urimelig og uutholdelig.

Slik følte det nå også, der jeg sto med mobilskjermen og skulle snakke Facebook til fornuft. Kommentaren om frykt for muslimdominans på Stortinget var som et ekko fra Hagen og krigsseileren på torvet.

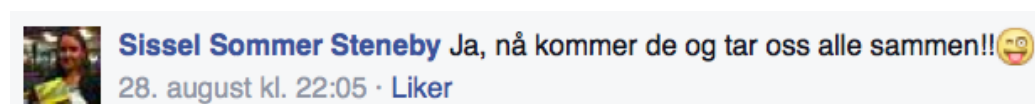
Så du har ikke forstått det ennå, gamle mann, tenkte jeg. De to utsagnene med tretti års mellomrom smeltet sammen til ett, til én kamp. Mitt oppdrag her på jorden (og for antirasisme) var tydeligvis ikke fullført. Javel. Jeg er klar for runde to.

Personen som var kilde til denne frykten for snarlig shariadomstol på Stortinget, var en student som møtte opp til sine studier ved Høgskolen i Telemark, iført nikab. Et totalforbud mot nikab burde være det eneste rette, ifølge hennes kommentar på Facebook. Alle andre moderate forslag om tillempling ble av henne tolket som en aksept for et kriminelt tilbøyelig folkeferd.

Kommentaren på Facebook var umulig å akseptere, uten å gå imot den. Den kunne ikke stå uimotsagt. *He is dead, but he won't lie down*, nynnnet jeg mens jeg pønsket ut et svar.

For jeg måtte svare. *Skriv en kommentar*, ba Facebook meg. Å, gjett om. Noe viktig, noe for alle de der ute på begge sider, noe som kunne ta hull på byllen og få oss til å danse sammen som en evig opplyst menneskeslekt. Min kommentar måtte være saklig, presis og opplysende, men ikke belærende, tenkte jeg, mens det knaket. Hva skrev man til sånt?

Jeg skrev:

Jeg kom ikke på et eneste argument. Jeg ville kanskje forsøke å avkle og avdramatisere det hele, og jeg ville sette opp et speil, for å vise hvor komisk en slik uttalelse var for meg. Jeg holdt pusten, for jeg visste at med dette kunne mine nær 200 facebookvenner i prinsippet se kommentaren på nyhetsoppdateringene sine. Sosiale medier er alt annet enn privat. Jeg risikerte også et vennskap, ettersom reaksjonen min var mot en venn av min venn. Det fikk stå til.

Tok vedkommende poenget mitt? Ville hun tenke seg om, så hun ikke kommer med det som kan oppleves som fordømmende og generaliserende ytringer neste gang? Jeg visste ikke. Det ble stille fra henne. Kneblet jeg henne?

Jeg brukte den samme retorikken, og fordreide budskapet ytterligere. Ironien ga både meg og motparten en mulighet til å bevare ansikt. Det retoriske grepet ironi handler om å uttrykke "ikke bare noe annet, men det motsatte av det som sies. [...] Slik spenning mellom uttrykk og intensjon kan gi både humoristisk, estetisk og argumentativ effekt."¹ I ettertid ser jeg at min ytring stemmer bra med Jens E. Kjeldsens beskrivelse, førsteamanuensis ved Institutt for informasjons- og medievitenskap ved Universitetet i Bergen, og hans framlegg om ironiens effekt. Om jeg fikk full uttelling i retorikkens egenskaper, vites ikke. Men jeg ville få fram et poeng, samtidig som jeg ville unngå åpen konflikt.

Blunkesmilefjeset mitt skulle avvæpne ytringen og uttrykke et "hei, skjerp deg litt, ser du ikke hvor komisk uttalelsen din virker?" Uten dette såkalte emotikonet kunne kommentaren

¹ Se Kjeldsen 2013: 200.

min ha blitt tolket som sarkastisk og truende, skjønt det var ingen garanti for at den ikke likevel ble tolket dithen.

Å møte andres diametralt forskjellige syn var interessant. Min konfrontasjon resulterte i en noenlunde saklig, men særs engasjert diskusjon. Underveis i denne kommentartråden dukket det opp spørsmål hos meg. Hvordan havner en nyhetssak i sosiale medier med kommentarer som ovenstående hengende ved seg? Og hva er det med denne ene ytringen som får meg til å le, og så vemmes, men andre til å applaudere? Og hvordan kan et tekstil trukket foran nese og munn få folk til å tro at hele vårt demokratiske samfunn blir satt i fare? Disse og flere spørsmål trengte seg på og krevde et slags forsøk på svar. Men først måtte jeg gå til kilden av det som utløste slik harme i folkedypet.

Hodebryet i Telemark

Nikab er ikke noe den gjengse nordmann har førstehånds erfaring med. Kunnskap om bruken av nikab i Norge er svært lite utbredt, særlig med tanke på omfanget. Tankesmien Agenda lanserer i et notat et anslag på maksimalt 100 kvinner, men det er mer sannsynlig at rundt 50 kvinner bærer heldekkende ansiktsplagg i Norge.² Ingen stor greie, da eller? Å jo, det satte fart i media, både de sosiale og i riksnyetene. Det rokket ved noen grunnleggende friheter.

Side om side med ytringsfriheten står religionsfriheten. I Norge vil det si at en har "[...] frihet til å gi uttrykk for sin religion eller tro i lære, gjerning, utøving og etterleving."³ Telemarkstudenten med muslimsk tro tok lovteksten på ordet da hun stilte på forelesning iført nikab. Avisa Varden beskrev nyheten slik:

”En lærerstudent i heldekkende niqab har skapt bølger ved Høgskolen i Telemark (HiT) i høst.”

Varden, 28.08.2014

Journalisten sørget for at ingen skulle misforstå, og skriver ”heldekkende niqab”. Dette bekrefter påstanden om at vi, det vil si leserne av nyhetssaker, faktisk ikke vet hva fenomenet dreier seg om. Uansett ville lezerskaren bli litt mer opplyste denne dagen.

Noen nærmere beskrivelse av bølgen fikk vi ikke, men dette kom fram:

² tankesmienagenda.no.

³ snl.no/religionsfrihet.

Den kvinnelige studenten har nå fått beskjed om at hun enten må ta av seg niqaben eller slutte på høgskolen. Denne beskjeden fra Høgskolen fikk hun i en samtale tirsdag, og må nå velge hva hun skal gjøre i fortsettelsen.

Varden, 28.8.2014

Det begynte altså som en nyhetssak i august 2014, om det religiøse hodeplagget nikab og hvorvidt reglene rundt bruk av nikab på høgskolen i Telemark burde strammes inn. Å nekte en person undervisning, er drastisk. Samtidig virker ønsket om å skjule store deler av ansiktet vel så drastisk.

Overskriften i Telemarks lokalavis Varden, lød: ”HiT nekter studentene å bruke niqab.”⁴ Foruten min venn på Facebook, ble saken delt på dette sosiale mediet 1 600 ganger. Det er mye. Nyhetene i Varden blir ikke ofte delt videre, selv om de selvfølgelig nok har sine lokale lesere. De færreste vet altså noe som helst om nikab og grunnene til at kvinner bruker dem, men det hindret ikke mange i å ha en sterk mening om hva det ”egentlig” er, og å komme med forslag til regler. Debatten hadde egentlig allerede vart en stund i norske aviser etter en viss dom i Strasbourg i juli samme år. Der ga menneskerettsdomstolen Frankrike medhold i å forby bruk av nikab. Det kommer jeg nærmere inn på i kapitlet om Frankrikes regelbruk.

Dermed lå det an til aktuell debatt på fundamentalt nivå. Unge kvinners passende påkledning var et anliggende som grep inn i menneskerettighetene. Ansiktssløret ble en snakkis på sosiale medier, der vi vet at terskelen for å si ”sin hjertens mening” er lav, ofte i stil med kjennskap til tema. En nikab framsto som et brudd med gode, norske rettigheter og friheter. Vi kjenner jo ikke til ansiktsslør på noen annen måte, men å gjøre seg kjent med bakgrunn og årsaker er helt unødvendig i manges øyne.

Veien fra Strasbourg til Porsgrunn ble med med ett ganske kort. Verdens kompleksitet tok steget inn i den lille, men moderne, norske mentaliteten. Fakultetet for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning kunne kanskje låte som en høyborg for holdninger og verdier som vårt demokratiske prosjekt er fundert på. Utdanning generelt motvirker skepsis mot muslimsk tro, ifølge en rapport fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet: ”[Det er] en signifikant reduksjon i andelen som svarer at de er skeptiske til personer med muslimsk tro med økende utdanningsnivå. [...] Vi ser også at høyskole-/universitetsutdanning har positiv

⁴ Varden 28.8.2014.

effekt på oppfatningen av muslimer.”⁵ Dette gjelder for hele den norske befolkning, deriblant innvandrere selv, dog med visse variasjoner. De beste intensjoner burde være til stede.

Ledelsen ved høgskolen ble tatt på senga. Begreper som likeverd, religion, deltakelse, kjønn og utdanning ble alle satt i spill mot hverandre i kraft av et hodeplagg. Regelboka ga ingen svar. Nye regler måtte skrives. Ordlyden i forbudet som kom og begrunnelsen i media er praktisk fokusert, noe som blir sterkt understreket: ”Dialog og kommunikasjon er en essensiell del av læringsmiljøet,” sier dekan ved fakultetet, Arild Hovland til Varden.⁶

Det kunne ingen protestere på. Men øyeblikket da én verden trådte inn i en annen og hadde muligheten til å gripe i hverandre, var over. Ledelsen ved fakultetet kunne puste lettet ut og lene seg tilbake på sine essensielle grunnsteiner som kommunikasjon og dialog. ”Full tildekking er uønsket i undervisningssituasjonen, både i forelesninger og seminarer, i veiledning, og i praksis både overfor elevene og i lærerkollegiet.”

Dermed burde verdensorden være gjenopprettet.

Da de nye retningslinjene, det vil si nikabforbudet, var innført, uttalte kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen til Varden at det er ”helt greit å si at man vil se ansiktet både på dem som underviser og på studentene”.⁷ Høyremannen Røe Isaksen var dermed også pragmatisk orientert, og tilbakeviste at det var behov for noen nasjonale regler.

Det er logisk, og lett å være enig i. Vi har alle sett bilder av kvinner i nikab. Det er gjerne de samme illustrasjonsbildene som brukes i denne type nyhetssaker. Sorte hoder med små gliper til øynene. Røe Isaksen har evig rett, det er grunnleggende menneskelig å ville se ansikter når man kommuniserer: ☺. Et minimumskrav – eller?

Det vil si, når jeg skriver, viser jeg ikke ansikt og når jeg snakker i telefonen, ser jeg ikke ansiktet til den jeg snakker med. Det er likevel også kommunikasjon. Vi krever ikke å se ansiktet når vi telefonerer. Det har vi drevet med i 150 år, så det er *vanlig* å utelukke ansikter når vi ringer. Mennesker har imidlertid kommunisert uten hjelp av ansikter i lang tid, der røyksignaler på Amerikas sletter er et eksempel. Vi har morse og telegrafering som del av historien om kommunikasjon mellom mennesker, alt uten å vise ansikt. I vår digitale hverdag kommuniserer vi mer enn noen gang uten å vise ansiktene til hverandre. Så når dekanen begrunner forbudet mot nikab med at ”studenten må vise ansikt for å kommunisere med andre”, tar han ikke både historisk og faktisk feil? Er det i prinsippet fullt mulig å bære nikab og kommunisere?

⁵ IMDi-rapport 2013/2014:63-64.

⁶ Varden 28.8.2014.

⁷ Ibid.

Men. Alle disse ansiktsløse kommunikasjonsmåtene som er del av vår historie og vår hverdag, er ansiktsløse fordi det er *nødvendig*, det dreier seg om avstander og tekniske løsninger. Så fort utviklingen har sørget for at ansikter kan vises i kommunikasjon over avstander, anser vi det som en forbedring, en berikelse av mediet. Vi løser det daglig ved å *skype*, legge til bilder og smilefjes i meldingene. Å utelate sitt ansikt bevisst i kommunikasjon med andre, blir i lys av dette som å forvanske kontakten og samtalen.

Jeg tok meg i å stirre inn i den lille glipen, de to øynene for å finne svar, finne noe gjenkjennelig menneskelig. Gi meg noe, tenkte jeg, en grunn til å ta deg i forsvar. Det var ikke bare fakultetsledelsen som ble tatt på senga; mine verdibegreper måtte også finveies. For hva med likeverd? Vil likeverd fortsatt bety at alle mennesker har lik verdi, hvis en kvinnelig student kom inn i forelesningssalen iført nikab? Kvinner har kjempet for retten til å stå på likefot med menn i århundrer – kan den med ett sveip settes til side av en religiøs overbevisning? Det er lett å svare nei til det. Jeg er, som de fleste i Norge, tidlig innprentet med prinsippet om likeverd mellom kvinner og menn. Å pirke borti det med trosfrihet, kan virke som en kardinalsynd hvis man vil regnes som en moderne kvinne og helst feminist.

Jeg forsøker å la være å tenke at mennene i familien hennes har med koranen i hånd tvunget den stakkars jenta til å bære nikab, men det er så uendelig lett å tro det. Jeg får lyst til å riste litt vett inn i henne, og si at hun ikke er et objekt for menn, hun er ikke mannen underlegen. Vi har da kommet lenger enn dette! Men jeg vet at også trosfrihet veier tungt, like tungt som retten til å delta i samfunnet, retten til utdanning.

Tynget ned av tanken på paradoksale rettigheter står jeg i villrede og ønsker å forsvare henne. Forstå henne. Men hun kikker stumt ut gjennom stripen av det sorte tekstilet. Jeg leter forgjeves etter meningen i hennes øyne, noe lesbart i to pupiller. Jeg stirrer lenge nok til å forstå at det er motet hennes som fascinerer meg. Hun er sterk i troen. Det må være denne styrken hos den unge minoritetskvinnen som gjør at hun vil utøve sin tro, ikke på tross av, men *på grunn av* alle disse rettighetene og verdiene vi hegner om. Kanskje for å se om de virker i praksis? Rettighetene virker, skal det vise seg, men på ulikt vis. Vi forsøker å skape et ”vi” ved å definere grunnleggende verdier, men selv utstrekningen av disse krangler vi om så den digitale busta fyker.

Kommentarfeltet – en *no-go zone*

Nyheter om flerkulturalitet vekker stort engasjement. Demokratiet sikrer oss ytringsfriheten. Vi har en forholdsvis lang og stolt tradisjon for at den vanlige borger skal komme til med sin mening. Med nyheter på nett har terskelen for å ytre seg blitt lavere. Vi har fått større *ytringsmulighet* enn før. Nyheter som legges ut på sosiale medier ligger med kommentarfeltet under, klar til publisering, som det neste logiske trekk etter lesing.

Du trenger ikke lenger finne fram papir og blyant, tenke ut formuleringer til et leserbrev som innlegg i en nyhetssak du leste i avisen. Før i tiden rundt kambrosilur, rakk man å tenke seg om mange ganger, idet brevet skulle i konvolutt og påføres riktig adresse og porto, før man endelig slapp det ned i postkassen. Forskjellen fra denne tidligere omfattende mobiliseringen for å ytre noe, til vår tids ganske nye og lette *Publiser*, er betydelig. Hva det betyr for samfunnet, for demokratiet og deg og meg, er det også flere meninger om, men få som vet. Fora for meningsytringer på nett blir stadig oftere betegnet som gjørmekanaler og kloakkanlegg.

Frie ytringer kom også fram da saken om studenten i nikab nådde rikspresen. For hakk i hæl med Varden fulgte Dagbladet opp med tilsvarende nyhetsak⁸ om Høgskolen i Oslo og Akershus, hvor de vurderte å ”stramme inn” reglene om bruk av nikab i undervisningssituasjoner. På Dagbladets nettside, under denne saken, var kommentarfeltet åpent. Her fulgte en sjeldent samstemt majoritet som applauderte påbudet. Mange var enige i høgskolens argument, nemlig kravet til god kommunikasjon, men for andre var ikke dette det primære problemet:

vaartdyrefedreland · for ett år siden

Niqab har absolutt sin funksjon. De er ideelle til å skjule f.eks. ammoniumnitrat. Det har muslimske kvinner (og menn?) bevist i Midtøsten. Selv om det endte med at de også forlot denne verden sammen med sine uskyldige ofre.

Jeg gjenkjenner mitt eget retoriske grep fra tidligere, ironien. Karikeringen og latterliggjøringen av den andres argumenter kommer godt fram. Vaartdyrefedreland og jeg forenes her i det menneskelige behovet for å bli hørt. Men han/hun er nok oppriktig redd for at bomber skal gå av hvis nikab blir tillatt, og frykten for å dø er jo menneskelig og

⁸ Dagbladet 28.8.2014.

gjenkjennelig. Jeg er også redd for å dø, men jeg tror ikke at dødsfaren øker med nærværet av kvinner i nikab. Jeg følger ikke hans/hennes resonnering, og våre veier skilles.

Ytringen fra vaartdyrefedreland kan identifiseres som islamofobisk, det vil si at personen som uttaler dette, nærer negative følelser og holdninger overfor muslimer og islam. Islamofobe personer trekker ofte ut enkeltstående situasjoner, og er lite interessert i forskning og kvalitetssikret kunnskap. Denne definisjonen på islamofobi er gjort av Anna Birgitta Nilsen, forfatter av *Hatprat* og førsteamanuensis ved Institutt for internasjonale studier og tolkeutdanning ved den selvsamme Høgskolen i Oslo og Akershus.⁹ Hun støtter seg til flere andre forskere, som Erik Bleich og Mattias Gardell. Grunnen til at jeg kan kalle ytringen for islamofobisk, er at han eller hun som skrev dette, setter likhetstegn mellom muslimer og terrorister. Islamofober tenker at alle med slør er i skumle ærend. Det er nok slik han eller hun vil at vi skal tolke det – og bli redde.

Islamofobe personer er aktivt med på å produsere negative stereotyper, noe uttalelsen overfor er et eksempel på. Den er effektiv, for videre i kommentartråden kommer frykten til uttrykk hos flere, da som følge av at andre i kommentartråden opplyser at navnet ”Muhammed” nå er det vanligste navnet i Oslo:

Lars Pedersen → Ola Norma · for ett år siden

Det er en økonomisk og sosial katastrofe for landet vårt. Hva er poenget med dagens ukontrollerte, usolidariske og uetiske masse-innvandring fra ikke-vestlige land? Det er jo ingenting positivt med det. Hvorfor påføre de som har aller minst og samtidig vi som bor i Norge så mye elendighet? De ansvarlige, altså en samlet norsk media burde bli straffet.

Retorikken i denne kommentaren kan være et eksempel på hat og propaganda i islamofobisk stil, der det ikke-vestlige er selve fiendebildet, det som truer oss og *vår eksistens*. Når han skriver *vi som bor i Norge*, er det nesten komisk ikke å inkludere alle som bor i Norge. Det er et forbehold. At de antatte fiendene, her gutter og menn ved navn Muhammed, er født i Norge og derved er medlemmer av Norges befolkning og del av det oss som han frykter er truet, streifer ham ikke her. Nå er det ikke lenger snakk om rett til eller forbud mot religionsutøvelse, langt mindre om muslimske kvinners bruk av nikab på en høgskole. Nå er

⁹ Se Nilsen 2014: 75-77.

hele Norges befolkning, vel å merke den såkalt etniske, truet av en katastrofe. Merk at denne kommentaren er skrevet i august 2014. Datidens flyktningsituasjon hadde liten eller ingen reell innvirkning på innbyggerne i Norge, sammenliknet med den situasjon vi står overfor per februar 2016. Likevel påsto Pedersen at det pågikk en ukontrollert masseinnvandring fra ikke-vestlige land. Nå vet de fleste hva det kan likne på, og det var ikke slik i august 2014. Virkeligheten er irrelevant, bare man får fram et poeng.

Kommentarene viser at mange finner det legitimt å refse samfunnet for ikke å stille strengere krav til muslimer generelt. Den islamofobe stemningen gjør at flere som er redde, uttaler seg:

Ingar Verktøyvogn · for ett år siden

ALLE i Andeby visste heletiden at spøkelseskladden bare kommer til å by på problemer. At vi ikke tok lærdom av dette tidligere.... sukkeh...

Her ser vi et kjennetegn ved islamofobi som kalles dehumanisering, det vil si at muslimer omtales som noe ikke-menneskelig, de demoniseres og antas å sammensverge seg mot et oss.¹⁰ Her er Spøkelseskladden representant for de andre, de som ”bare kommer til å by på problemer”.

Begge disse kommentarene kvalifiserer til Nilsens definisjon på hatretorikk. De har nedsettende språkbruk som vekker eller skaper negative oppfatninger om en gruppe mennesker med utgangspunkt i blant annet gruppas etnisitet og religion.¹¹ Retorikk, også den som drives av hat, spiller på sitt publikums følelser, og dveler sjelden ved kritiske tanker.

Nyheten om at en kvinne møter opp i nikab ved en høgskole i Norge, setter i gang følelser hos mange. Dagbladet selv sier at de i løpet av november 2014 hadde ni tusen mennesker som enten kommenterte eller likte kommentarer.¹² Da er det høyst sannsynlig enda flere som bare leser.

En kvinne ønsker å skaffe seg utdanning, samtidig som hun ville beholde sitt religiøse antrekk. Nikaben hennes forstyrret idyllen i vårt selvforfornøyde, frihetselskende samfunn. Det avstedkom en rekke reaksjoner i sosiale medier, slik at det dukket opp hos mine Facebook-venner; det fløt helt opp til min dørstokk, for å bruke et yndet islamofobisk uttrykk. Jo, jeg

¹⁰ Se Nilsen 2014: 77.

¹¹ Ibid.: 17.

¹² Dagbladet 1.12.2014.

kan velge å ignorere, riste på hodet og scrolle videre. Jeg kan til og med redigere innstillingene på min profil slik at jeg ikke trenger å lese flere slike urimelige kommentarer.

Men jeg gjør det ikke. Dikterhøvdingen Arnulf Øverland hadde ikke scrollet videre, han hadde ikke tålt det. For det er han som murrer i bakhodet mitt. *Du skal ikke tåle så inderlig vel den urett som ikke rammer deg selv.* Han mener alvor med den harmdirrende stemmen. Kommentarfelt er offentlig arena, sosiale medier er både offentlige og personlige plattformer. Nedsettende kommentarer om andre folkegrupper tåler jeg dårlig, derfor tar jeg det på alvor. Jeg må si ifra.

Saken om studenten i Telemark skapte en slags bølge. Studenten bevegde seg helt i ytterkanten av hva som er akseptert i vårt frie, tolerante hjørne av verden. Grenseoppgangen mellom det aksepterte og det som ikke kan aksepteres, fikk et sjeldent besøk og en opprydning som følge. Å bære nikab på forelesning var altså ikke forenlig med fakultetets prinsipper om ”dialog og kommunikasjon”. Verken i lokalavisa Varden eller Dagbladet har vi fått høre studentens side av saken. Journalisten i Dagbladet, Thomas Sæbø, påpeker dette selv i en e-post: ”Saken savner en stemme fra dem det gjelder. Det fikk vi ikke til av flere årsaker.”¹³ Studentorganisasjonen hadde ikke rukket å sette seg inn i saken, dessuten ”var det snakk om et par [sic] elever på utdanningen”,¹⁴ ble Sæbø fortalt. Islam Net var heller ikke interessert i å uttale seg til Dagbladet-journalisten.

Hvorfor det var så stille fra dem det gjelder, kan vi ikke vite sikkert. Men å sitte stille i båten kan ha vært den tryggeste strategien. Nyheten kom nok noe bardus på Telemarks grisgrendte fylke. Men det vi vet, er at det koster å mene noe offentlig. Frykten for hets kan bidra til at noen lar være å uttale seg, særlig når det gjelder minoriteter og religiøsitet. Vi vet at å uttale seg i en kontroversiell sak kan være særlig belastende.

Innvandring og minoriteter ligger på topp som såkalt triggertema for trakassering og trusler, ifølge en ny undersøkelse om netthat og ytringsfrihet i Norge.¹⁵ Topp fem-listen over de neste triggertemaene er som å lese et stikkordregister over hva en nikab-debatt kan by på: Politiske konflikter generelt, feminisme, likestilling og kjønnsroller, og så religion. Dette er altså temaer som utløser mest trakassering og trusler, forhold som kvalifiserer til anmeldelse. Det oppgir journalister, bloggere og redaktører, altså medievante mennesker. Et muslimsk tøyestykke har stort potensial i så måte, og bærer i seg alle disse kontroversielle tema. Kanskje ikke så rart da, at studenten forble taus i saken om seg selv. At språkhandlingene til

¹³ I e-post fra Thomas Sæbø 11.1.2015.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Se Landsverk Hagen 2015: 116.

vaartdyrefedreland og Ingar Verktøyvogn har noe å gjøre med hvorfor minoritetens stemme er fraværende i saken fra Telemark, er i lys av dette overveiende sannsynlig.

I Landsverk Hagens undersøkelse er over halvparten av de spurte enig i at sjikane og trusler fra lesere er et demokratisk problem.¹⁶ Da kan også kommentarfeltene stå i fare for å bli et demokratisk problem. Noen blir skremt til taushet.

Direkte trusler og sjikane blir heldigvis som oftest fjernet av moderatorene, men det oppstår en negativitet som oppøses i eviglange kommentartråder. Jo flere som uttaler seg, jo modigere og grovere blir uttalelsene. Som flokk går de god for meninger de kanskje ikke ville gjort hver for seg og individuelt. Det minner om lynsjestemning i gamle westernfilmer, der mobben hausser seg opp og skriker ”Heng ham, heng ham!” Lynsjemobben med høygafler er borte, tenker vi, med vårt moderne, nyanserte verdisett. Ingen med vettet i behold rotter seg sammen offentlig mot en eller flere annerledes tenkende og roper på galgen lenger. Eller?

Jo.

Lynsjemobbens gruppedynamikk ser ut til å leve i beste velgående på internett. Sjikane og trusler er fortsatt lettere å sette fram når man er flere, og internettet later til å være et ypperlig medium for nettopp dette. Her kan man velge å være anonym, man har lett tilgang og åpen retrettmulighet. Forskning på seksuell trakassering på nett viser at i det digitale rom er det lettere å miste hemningene man ellers ville hatt i det virkelige sosiale liv, nettopp på grunn av de nevnte faktorer. I tillegg kommer altså en økt tilbøyelighet til å følge gruppas adferd i stedet for sin egen.¹⁷ Man setter til side sin egen norm for god oppførsel til fordel for gruppas norm. Dette er veldokumenterte funn i forskningen om kjønstrakassering på internett.

Mekanismene som slår inn ved seksuell trakassering kan lett føres over til netthets mot minoriteter. Anonymiteten og gruppas legitimisering bidrar sannsynligvis til at flere tar risikoen og skriver flere og grovere kommentarer rettet mot minoriteter. Man kan også forholdsvis enkelt trekke seg tilbake; med en falsk profil risikerer man lite. I en tid der mennesker er på flukt i et ukjent høyt antall hittil i verdenshistorien, har teknologien samtidig lagt til rette for suverene forhold for spredning av hat. Høygaflene er hentet fram igjen.

Tidlig i 2016 meddelte Dagbladet at de legger ned kommentarfelt som sådan i sin nettutgave. Redaksjonens forklaring er at trafikken på sosiale medier, og særlig på Facebook, har steget markant på kort tid, og det er her de vil prioritere sine ressurser.¹⁸ En hardt prøvet bransje makter forståelig nok ikke å drifte flere kloakkanlegg samtidig. Bra, tenker jeg,

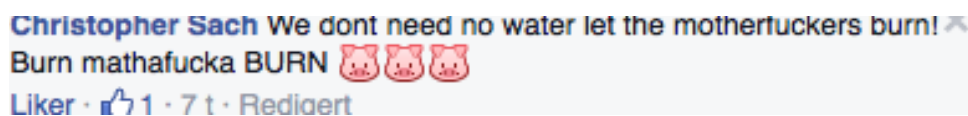
¹⁶ Se Landsverk Hagen 2015: 16.

¹⁷ Se Social Science Computer Review 2005: 82.

¹⁸ Dagbladet 28.1.2016.

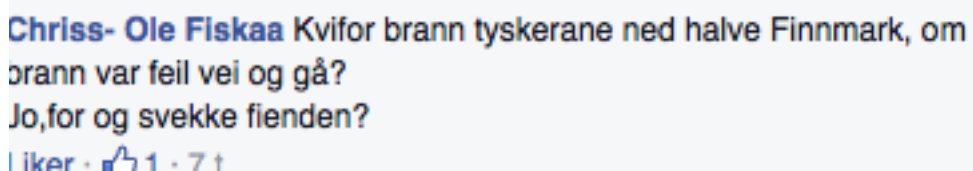
endelig noen som er sitt samfunnsansvar bevisst og stenger av for hatprat i en kanal mindre. Ytringsfriheten er likevel ivaretatt på Dagbladets facebookside. Men jeg mistenker at de egentlige årsakene er mindre noble. Tabloide nyheter skaper følelser, som fører til klikk, kommentarer og delinger, som for hvert klikk igjen genererer penger i kassa hos Dagbladet. Og journalistene må jo ha mat, bevares. Et kjapt søk i innvandringsrelaterte nyhetsaker som Dagbladet publiserer på denne plattformen, viser en overraskende forsiktig og overveiende positiv vinkling i overskriftene. Likevel, eller kanskje derfor, utløses sinnet i kommentarfeltet. Slik sett er vi like langt.

På SiaNs facebookside ”Stopp islamiseringen av Norge” befinner det seg medlemmer som fritt uttaler seg og støtter hverandres bekymrede utgytelser. Gruppen har 8200 medlemmer, og er offentlig slik at alle kan lese diskusjonene. Et medlem har postet nyheten om en brann i et hus som skulle bli asylmottak på Lindås utenfor Bergen i desember 2015. Ingen i kommentarfeltet er lei seg for det.

Christopher Sach We dont need no water let the mothertuckers burn!
Burn mathafucka BURN
Liker · 1 · 7 t · Redigert

Her er en direkte oppfordring til mordbrann, og politi er informert. Politiet har for øvrig trappet opp sin tilstedeværelse i sosiale medier, og gjort seg tydelig på hva ytringsfriheten innebærer og hva dens begrensninger er. Jeg fristes til å spørre SiaNs facebookmedlem om han ville ha sagt dette til de mindreårige asylsøkerne som skulle ha bodd der, hvis han møtte dem. Jeg har mine tvil – og et håp om at han ikke ville ha gjort det. Men det er mange som viser tompler opp og smilefjes, det er topp stemning. En annen ønsker å komme med noen historiske betraktninger. Å brenne ned hus har da vært en effektiv taktikk, historisk sett.

Chriss- Ole Fiskaa Kvifor brann tyskerane ned halve Finnmark, om
brann var feil vei og gå?
Jo, for og svekke fienden?
Liker · 1 · 7 t

Noen få stemmer forsøker å oppmode til forsiktighet og fornuft. En brann gagnar tross alt ingen. Slike handlinger som ildspåsettelse, kan gjøre vondt verre.

**Jane Fosse Om di forsette me å brenna ner så får de teslutt telt i hagen din !
Di e komt for å bli å di komme for å bli!**

Og slik fortsetter det. Dette såkalte diskusjonsforumet legitimerer grove ytringer fra første kommentar, det er i grunn ingen eskalering, medlemmene reagerer som på refleks. I dette tilfellet hetses en gruppe, og ikke enkeltindivider. Dette er vel å merke en av de moderate islamkritiske gruppene jeg har innsyn i på Facebook. Det finnes andre eksempler der brukerne går lenger i sine ytringer. I de lukkede samfunn finnes dem som ikke ønsker offentlighetens lys.

Denne type ”rett fra levra”-reaksjoner er artseksempler fra en flora som nå opplever gunstige vekstforhold på internett. Tilgangen på god gjødsling virker uinnskrenket. Ekkokamrene på Facebook er mange. Det er en lang rekke protestgrupper som fra forskjellige vinkler samles under én fane, og det er motstanden mot ikke-vestlig innvandring.

Det kommer ikke som noen overraskelse at nikab, hijab og burka står lavt i kurs i deres verden. For samtlige av disse gruppene er det muslimske slør selve antonymet til alt som har med de norske verdier å gjøre, alt det som gode, gamle Norge står for. Dermed blir sløret en reell trussel mot demokratiet, fra deres enkle perspektiv.

Nikab-saken i Telemark ga anledning og behov for mange å ytre sin mening offentlig. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen stilte seg bak forbudet, sammen med vaartdyrefedreland, Ingar Verktøyvogn og Pedersen. En nikab volder mye bestyrtelse, men noen ganger er det nok at noen velger å skjule bare håret og halsen, altså å bære hijab. En hijab kan være provoserende nok for enkelte. Nok til å sette fordommene ut i praksis.

En kvinne i hijab fra Stavanger oppsøkte en frisørsalong på Bryne utenfor Stavanger en høstdag i 2015. Innehaveren løp til og ba kunden om å komme seg ut, og sa at hun ikke ville ta i sånne som henne. Hun ble avvist og sendt på dør fordi hun bar hijab. Den muslimske kvinnen som ble kastet ut, opplevde det hele som sjokkerende og svært krenkende.¹⁹ Innehaveren og frisøren er Merete Hodne, et aktivt medlem i Stopp islamiseringen av Norge og Pegida.

I etterkant skriver frisøren på sin facebookprofil begeistret om hendelsen – en hendelse som faktisk bryter med straffeloven. I loven står det blant annet at det er straffbart med fengsel i opptil seks måneder for å nekte en person en tjeneste på grunn av hans eller hennes

¹⁹ Aftenbladet 12.10.2015.

religion. Frisøren er politianmeldt, og saken er under etterforskning. Likevel står hun på sitt, hun angreir ikke på handlingen sin, men virker heller stolt, og viser til ytringsfriheten sin.²⁰

På hennes åpne profil på Facebook kan man følge utviklingen. Hodne er så pass raus at hun legger ut brevet fra Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) i sin helhet. I brevet refererer ombudet til Hodnes argument om ytringsfrihet, og bekrefter at den står sterkt i demokratiet vårt. Men ombudet må forklare i klartekst at en ytring og en handling er her to forskjellige ting, og at ytringsfriheten ikke er en absolutt rettighet, den begrenses av hensynet til andre rettigheter. I dette tilfellet er Hodnes ytringsfrihet begrenset av det faktum at i Norge er det straffbart å nekte en person en tjeneste på grunn av vedkommendes religion. Brevet er meget oppklarende og tydelig i sin henstilling, men komplett uforståelig og endatil provoserende for Hodne, som har lagt til følgende kommentar: ”Diktaturstat eller?” 149 likerklikk.²¹

Femti kommentarer. Venner og følgere lar diskusjonen bølge mellom frykt og sinne. Frykt for hva man kan få inn på arbeidsplassen og dernest for hvem som til slutt skal styre Norge. Og så et sinne over at man ikke (lenger) får bestemme hvilke kunder man vil ha – i sin egen bedrift.

Marianne Kleiv Men hvis du føler deg redd og usikker når disse damene med hijab kommer inn i din salong, så må du vel kunne ha lov til å nekte de adgang !! Man skal føle seg trygg på arbeidsplassen !!
Liker · 11 · 22. oktober kl. 15:45

Stian Olsen Harestad Tragisk, vi nordmenn må faen meg føye oss til alt. Synd å si det men tror aldri dette landet kommer til å våkne, hvis vi en dag gjør det er det nok alt for sent.
Liker · 4 · 22. oktober kl. 16:35 · Redigert

Jussen er deres egen, universet deres eget. Den kjensgjerningen at det er himmelvid forskjell mellom meninger og handlinger, er ikke merkbar. Ja, det å mene at noe er rett betyr ikke at du har lov til å handle ut fra det. Kommentarfeltet er komplett upåvirket av denne virkeligheten som enhver annen må forholde seg til, og oppdras i fra barnehagealder. De fylles av en rettmessig harme som forsterkes for hver centimeter som tråden vokser. Å lese denne diskusjonstråden er som å bevitne en tilfeldig prat utenfor kolonialbutikken mellom naboer og

²⁰ Abc nyheter 6.11.2015.

²¹ Merete Hodnes facebookprofil.

bekjente. Et bluss av følelser oppstår idet man føler sympati med sin sambygding, man får uttrykt den, bekreftet den av andre likesinnede, og man forenes i samholdet mot dette ene, truende utenfra, som ikke gjør og mener det samme som “vi” mener og tenker. Fellesskapet av mennesker og meninger på gatehjørnet løser seg opp. Så går man hvert til sitt med sine fylte handleposer, men lettet etter å ha fått “blåst ut” sin frustrasjon, og kanskje litt styrket av denne uretten som er begått, i selveste, rettferdige, fredelige Norge.

Men denne moderne praten på hjørnet publiseres. Den oppløses ikke idet de skilles, den ligger som et digtalt avtrykk, tilgjengelig for allmennheten. Formodentlige vanlige folk som til vanlig respekterer og forstår norske lover, trekkes igjen med i en angst for at ett tøyestykke har kraft til å ødelegge friheten eid av Det norske folk. Og lar en grunnleggende forståelse for demokratiske prinsipper ligge igjen.

Likestillings- og diskrimineringsombudet varsler et hastevedtak om at dersom hun ikke gir tilbakemelding om endret praksis innen en viss tid, ”vil ombudet vurdere å benytte sin kompetanse om selv å fatte vedtak om retting eller stansing”.²²

Hodne har fått brev også fra frisørlauget. Dette publiserer hun også på Facebook. Direktøren i Norske frisør- og velværebedrifter (NFVB) ber henne svare på om hennes framferd i i bedriften stemmer slik det er framstilt i media. I så tilfelle må styret vurdere om handlemåten hennes er forenlig med fortsatt medlemskap i NFVB.²³ Og Hodne rir på en bølge av hundrevis av likerklipp og heiarop iblandet fortørnelse i kommentarfeltet. Heiagjengen og Hodne kommer fram til at en utmelding vil være like greit.

Reaksjonene og følelsene som gjenspeiler seg på hennes Facebookprofil, vitner om sterkt engasjement og store følelser. Merete Hodne har funnet en personlig kampsak som passer perfekt inn i det store bildet av hva muslimer har til hensikt å finne på i Norge. Muslimene skal ta over landet, med loven og myndighetene på sin side, sakte, snikende, men sikkert. Kvinnen i hijab - eller var det ikke like gjerne burka hun hadde på? - var mest sannsynlig en terrorist, for alt de visste, og tryggheten er truet for det norske folk hvis vi gir etter for muslimers krav. Politiet og staten har ifølge henne selv rottet seg sammen mot henne, og på sosiale medier blir det en oppildnet stemning for hver nye vending i saken.

Det ironiske er at verdier som Hodne og hennes meningsfeller ser på som norske, som frihet og demokrati – er de samme verdiene hun nå kjemper mot. Jeg får lyst til å stemme i med den indignerte kommentaren på min facebookoppdatering, som innleder denne delen om nikab og hijab: ”Bor man i Norge, så får man følge norske lover.” Det er jo et ikke urimelig

²² I brev fra LDO, publisert på Hodnes vegg 22.10.2015.

²³ Postet på Hodnes vegg 23.10.2015.

minstekrav, og ganske selvfølgelig. Loven er lik for alle. Men i dette tilfellet med Merete Hodne blir det tydelig at lover og regler kun gjelder for noen, og i et personlig korstog som hennes, blir disse tilsidesatt. Til alt overmål er hun på dette tidspunkt nestleder i Rogaland fylkeslag for Demokratene(!), et politisk parti som vil verne om norske, kristelige verdier, og hvis nettside har denne formuleringen på forsiden: ”Vi vil at alle skal føle fellesskap og tilhørighet i samfunnet. Et samfunn basert på solidaritet er en forutsetning for en fellesfinansiert velferdspolitik, lav kriminalitet og et fungerende arbeidsmarked”.²⁴ Hvor disse fine intensjonene kommer inn i frisørens handlinger og ytringer, er mildt sagt vanskelig å få øye på.

Et par måneder senere er ikke lenger navnet hennes å finne på Demokratenes nettsider. Hennes verv som nestleder i Rogalands fylkeslag er tatt over av Kåre M. Dreyer, også han aktiv i Stopp islamiseringen av Norge. Fylkeslaget er for øvrig ledet av Kjersti Margrethe Gilje, også hun aktiv i SiaN, og med bakgrunn fra National Defence League. Gilje har kalt Behring Breivik ”sylende skarp, og støtter ham fullt i hans synspunkter”,²⁵ og fikk støtte innad i partiet for det utsagnet. Men grensen var sannsynligvis passert til og med for et politisk parti som Demokratene når en av deres fylkeslagleder kommer i klammeri med demokratiets lover og regler.

Frisør Merete Hodne tåler ikke hijab, men Breivik-beundreren Kjersti M. Gilje er velkommen.

Foto: Ole-André Lagmandokk/NRK.

²⁴ Demokratene.no.

²⁵ NRK 28.6.2013.

Pegida-entusiast Max Hermansen støtter opp om korstoget på Bryne, og ytrer seg på Merete Hodnes facebookprofil. Hans kommentar er dessverre tapt, for i løpet av denne høsten ble hans egen facebookkonto stengt på grunn av at en av hans kommentarer om muslimer ble vurdert som brudd på Facebooks retningslinjer.²⁶ Men i kampen mot muslimes overtagelse er han Hodnes allierte. Det får meg til å tenke på hans engstelse for parallellsamfunn i Norge, de han påstår er skapt av muslimer som nekter å integrere seg. Hvem er det egentlig som lever i parallelle samfunn, som bastant avfeier norsk lov som gyldig for sin praksis? Hvem har problemer med å respektere Norge som et fritt og liberalt demokrati? Hvem er det som oppretter sin egen *no go-zone*? Det er et uhyre interessant paradoks at man begynner å ligne sitt eget fiendebilde når man går langt nok i å bekjempe det.

Historien om kvinnen i hijab som nektes hos frisøren illustrerer hvordan gangsynet og refleksjonen forsvinner når en fordreid ideologi basert på frykt, tar styringen. Hodne og hennes støttespillere er aktive på sosiale medier, de er hellig overbevist om at det er Hodne som er urettferdig behandlet, og at de står i kamp mot et sannsynlig muslimdiktatur. Og med flyktningekrisen som bakteppe, gis det uttrykk for og håp om Jesu snarlige komme.

Imens venter instansene på svar. Frisøren Merete Hodne går høyt ut og proklamerer at hun nekter å bøye seg, og hevder at hijab ikke er et religiøst plagg, men et politisk plagg. Hun er del av et forklaringsunivers som avfeier islam som religion, og kaller det for ideologi, blant andre mindre pene ting. Slik taler hun en sjettedel av menneskeheten midt imot, med sin egen snevre definisjon av hva hijab er. Vi får også lese hennes svarbrev til LDO, der Hodne begrunner denne tolkningen med henvisninger til propagandafilmer på Youtube.com, men hun har også ”bevis” fra universitetet i Oxfords nettsted, der det står at kvinner i islamistbevegelser bærer hijab. Dermed er plagget politisk og ingenting annet, har hun funnet fram til.

Går det an, tenkte jeg. Her har hun en advarsel i klartekst fra en instans tilknyttet barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet som håndhever en av de viktigste lovene vi har, og lar seg tilsynelatende ikke affisere. Jeg måtte spørre ombudet om hvor saken sto. Etter en henvendelse til LDO kom det fram noe som ikke er postet på Facebook. I en epost gir ombudet meg svar: ”Ombudet mottok en bekreftelse fra innehaveren av frisørsalongen om at vedkommende retter seg etter ombudets vedtak og pålegg om å endre sin praksis med å nekte

²⁶ Dagbladet 1.12.2015.

kunder som bærer hijab, adgang til salongen sin.”²⁷ Heldigvis er det høyere under taket og lite rom for egendefinisjoner hos LDO, og de har fått sitt tilfredsstillende svar. Samtidig kan man undre seg hvor stor gjennomslagskraft ombudet har i dette tilfellet. Innrømmelsen fra frisøren stikker neppe særlig dypt, samtidig som prinsippet og signalet fra LDO ut til storsamfunnet betyr en hel del. I salongen går livet som før, hun klipper flere kunder etter hendelsen, påstår hun, og grisefigurene i vindusposten er nå på plass – som beskyttelse. Som en offentlig person, som har fått økt oppmerksomhet, både i lokalt media og riksdekkende, finner jeg ingen innrømmelse fra henne. Tvert imot mener hun at kampen mot det onde har skrudd seg til et hakk, med ruteknusing av hennes vinduer i salongen som bevis. Prategjengen hennes er overbevist om at det må være muslimske gutter som står bak.

Slik fortsetter hun å være et offer for en slags fallitterklæring, og offerrollen nytes i stort monn for åpen scene. I mellomtiden bør litt grise fett på dørhåndtaket hindre flere muslimske kvinner med onde hensikter i å buse inn.

Kommentarfelt under nyhetssaker og i sosiale medier har blitt en stadig mer betent kvise på samfunnets rompe. Det later til at hendelser i det virkelige liv, som innebærer ekte personer med ekte følelser, blir maltraktert så fort historiene slippes ut i kommentarfeltet. Dette feltet ser noen ganger ut til å leve sitt eget liv, med egne regler, eller mangel på sådanne. Hvis man forviller seg inn i en gruppe på Facebook som heter ”Norge er vårt”, med vakre fjell og fjorder som forsidebilde, er selvjustisen påtagelig. Man blir raskt sett på som en trussel og kastet ut hvis man forsøker seg med andre meninger. Og hvis man konfronterer frisører som handler ut fra hellige overbevisninger i stedet for den norske lov, blir man abrupt blokkert fra hennes facebookkonto. Det er virtuelle *no go-zones* der ute. Ingen adgang for dem som kommer og vil krangle og drive hersketeknikk i form av fakta og kildehenvisninger. Dette er de virkelige *no go-sonene*, der én jungellov gjelder, og alle som setter seg imot den, får gjennomgå og så på huet ut.

Disse områdene av det offentlige ordskiftet er kanskje lite opplyste, det er få aktive idrettslag, høy arbeidsledighet og lav utdanning. Alkohol er ofte med i bildet for dem som beveger seg der, og ensomhet kan være en faktor, sammen med følelsen av å være snytt eller opplevelsen av tap. Utenforskapet, følelsen av å ikke passe inn. Erfaringen av å være sviktet av storsamfunnet. Mange tyr til kriminalitet og narkotika, og finner seg alternative grupper å høre til i.

²⁷ I e-post fra Likestillings- og diskrimineringsombudet 6.1.2016.

For dette er egentlig en beskrivelse av mennesker som lever i de fattigere utkanter av storbyer som Marseilles og Paris. Andregenerasjons franskmenn, hvis besteforeldre immigrerte fra Nord-Afrika og omegn, og som nå er iferd med å bli voksne. En stor del av dem vokser opp nettopp i disse fattige forstedene, der framtidsutsiktene er vel så dårlige som for ti år siden, da de voldelige opptøyene i Frankrikes såkalte *banlieues* fant sted. Forskjellen nå er at Frankrikes ungdom fra disse stedene er mer utsatt for å falle for fristelsen å verve seg til islamistgrupper. Det kan være et enkelt valg hvis man føler seg sviktet og ydmyket av storsamfunnet.²⁸ Det er dårlig nytt for verdensfreden, og for Europas trygghet.

Dette er mennesker som lever under dårlige kår, de dårligste i Frankrike, de dårligste i Vest-Europa. Det er velkjent at områdene utenfor Marseilles og Paris er i dyp økonomisk og sosial krise. Innbyggerne føler seg ekskludert.²⁹ Ryktet på internett har gitt disse områdene med vanskeligstilte innbyggere navnet *no-go zones*, et enkelt begrep som slo raskt an og spredde seg som ild i tørt gress ved god hjelp av media. Men de som har satt denne merkelappen, har ofte liten sans for nyansering eller sosiologiske forklaringer på storbyproblemer. De har gjerne én forklaring: islam. Og en agenda.

Påstanden om at områder utenfor mange storbyer i Europa er utenfor politiets kontroll, dukket sannsynligvis opp først i en artikkel fra 2006 av den amerikanske historikeren og politiske kommentatoren Daniel Pipes, som også lanserte begrepet *no-go zones*.³⁰ Han har siden den gang besøkt disse stedene i Europa en rekke ganger over flere år, og kommet til at det fint går an "å gå" i disse områdene. Han tilbakeviser sitt eget begrep og angrer på at han kalte europeiske områder *no go-soner* overhodet. Samtidig anerkjenner han de sosio-økonomiske problemene som finnes her, og den tidvise volden som bryter ut.³¹ Men hans innsats med undersøkelser av faktiske omstendigheter og den påfølgende diskrediteringen lar ikke ytre høyre fløy seg affisere av. De trykket dette begrepet til sitt svulmende nasjonalistiske bryst, og nekter å gi det fra seg. Mange er overbevist om at dette er muslimers vis å overta Europa på, en sær dårlig forklaring, men likevel en virkningsfull og seiglivet myte i de rette miljø.

Tilbake er følelsen av å være utelatt, ikke tatt med i beregning eller ekskludert fra samfunnets felles goder for dem som lever sine liv i en såkalt *no go-sone*. Den blir ikke mindre ved å få dette stigmaet. Det forsterker og bekrefter utenforskapet og håpløsheten. Språk former vårt syn på verden, og dette begrepet opprettholder skillet mellom de som er

²⁸ BBC 23.1.2015.

²⁹ The World Post 29.10.2015.

³⁰ danielpipes.org 17.1.2015.

³¹ Ibid.

med og de som står utenfor. Etter den mørke fredagen i november 2015 i Paris har man begynt å snakke høyere om avgrunnen mellom etniske franskmenn og franskmenn med innvandrerbakgrunn. Med ett ble det hele Europas problem, at en generasjon nordafrikanske franskmenn faller utenfor i skolen, ved jobbtilbud, og har generelt elendige oppvekstkår. Risikofaktorene hoper seg opp, og de radikaliserte moskeene får økende tilslutning. Konsekvensene er ikke bare deres lenger. Terroraksjoner i Frankrike og Belgia er et vitne om det.

Men jeg kaller jo kommentarfeltet for en *no go*-sone, og kategoriserer dem som frekventerer feltet som til dels alkoholiserter, arbeidsledige og forsmådde menn. Det er da en urimelig generalisering? Ja, det er nok en altfor generell og uvitenskapelig påstand. Jeg står utenfor og ser inn i kommentarfelt som fylles med hat mot alle som krysser landegrensen og truer ”vårt fedreland”, våre barns vakre, blå øyne og blonde hår. De samles mot en felles fiende, og det er den sittende regjering, egentlig Arbeiderpartiet og Jonas Gahr Støre. Det meste som er galt i samfunnet, peker i retning av ham. De føler seg forrådt av storsamfunnet og vender seg mot det. Samtidig, på motsatt side: De unge menn i Marseilles har mistet troen på at Sarkozy kan hjelpe dem. Selv om boligområder blir pusset opp, uteblir den faktiske sosiale mobiliteten. De føler seg sviktet av storsamfunnet og vender seg mot det. Dette er noen få overfladiske elementer som forener haterne på hver sin side av den muren de forsøker å bygge opp. Det er ingen dybdeanalyse så klart, men det er likevel påfallende og interessant. Den vonde følelsen av å stå alene i skolegården er universell for mennesket.

Språket former som sagt vårt syn på verden, og i lys av det må hatretorikk tas alvorlig. Hva kvinner kledd i muslimske slør blir kalt på internett, er dermed ditt og mitt anliggende. I Norge er hijab fortsatt et storbyfenomen, og diskriminering og hets likeså – det vil si, av det vi ser flyte opp til overflaten, til media og som politianmeldelser. Men den digitale tilgjengeligheten har gjort oss alle til publikum og aktører.

Pionérkvinner på trikketur og Slottsmiddag

Et stort stykke integreringsarbeid er underveis.

Foto: Berit Roald/Min mote.

Møt Prableen Kaur. Bystyrepresentant for Oslo Arbeiderparti og på tidspunktet som bildet ble tatt, var hun varamedlem i finanskomiteen på Stortinget. Hun studerer juss. Da hun møtte til Stortingsmiddag på Slottet høsten 2015, stilte hun opp i romeriksbunaden sin – og turban.³² Turbanen har hun gått med siden femte klasse. Prableen Kaur er sikh, og født og oppvokst på Lørenskog. I et intervju med Romerikes Blad i 2011 sier hun: ”Turbanen for meg handler om ytringsfrihet, likeverd, likestilling og demokrati.”³³

Det slår meg at jeg ikke kunne svart det samme om noen spurte meg hva vestfoldbunaden min står for, enda så stolt jeg er av den. Bunaden, som kanskje er det klesplagget i Norge som bærer på mest mening og symbolikk, vitner vel mest om røtter og tradisjon. I beste fall

³² Min mote 26.10.2015.

³³ Romerikes Blad 28.10.2011.

forteller den noe om forskjellene i Norge før i tiden, og at velstanden eller nøysomheten vises i valg av broderier og stoff. Historisk sett er bunaden et resultat av nasjonalromantikken som herjet i Europa på 1800-tallet, og en overklasse som trengte et plagg som kunne samle og bygge nasjonene.³⁴ Dermed ble bunaden for øvrig et nyord takket være Hulda Garborgs utrettelige arbeid, og bondestandens folkedrakter ble løftet fram som det ekte norske. Men mer enn historie om klasseforskjeller og romantikk, er bunaden en identitetsmarkør. Det samme er turbanen. Kan det være derfor Prableen Kaur kombinasjon av disse to plaggene, bunad og turban, har en så enorm virkning på meg? Det gir henne dobbel styrke, hun står støtt i to tradisjoner. Det hjelper godt at hun er på Slottet, arm i arm med Arbeiderpartiets leder. I bunad og turban, med den største selvfølgelighet.

Kaur kan stå som spydspiss og bauta for integrering, slik den burde forstås og praktiseres. Hun bringer inn noe mer til fellesskapet og utvider det, skaper en større helhet. Fellesskapet har plass og råd til en kvinne i bunad og turban.

At Prableen Kaur skulle representere det norske folk på Stortinget, falt en del tungt for brystet. Sommeren 2013 hadde OsloBy et intervju med kvinnen i forbindelse med det kommende stortingsvalg der hun var nominert for Arbeiderpartiet. Det er en liten gladsak om en sterk, ung kvinne som forteller om sine røtter i Groruddalen og sitt engasjement for det liberale demokratiet i Norge – der turbanen bør ha en naturlig plass.³⁵ Sola skinner på Prableen Kaur, det hele er sommerlett og fint. Men nede i kommentarfeltet har sola gått ned. En liten gjeng har samlet seg i protest.

Arthur Benneche

Turban hjab ol. Er ett utrykk eller bevis for at man ikke vil intigres i det norske samfunnet.

Liker · Svar · 41 · 16. juli 2013 23:03

Noen har også gjennomskuet bedrageriet, og arbeider i opplysningens tjeneste. Kaur er på hemmelig oppdrag.

³⁴ wikipedia.org, Bunad.

³⁵ Osloby 17.7.2013.

Helge Larsen · Daglig leder hos Lmport export

Dere tar alle feil!

Det hun har på hodet er ikke en Turban, men et religiøst hodeplagg som forteller at hun representerer en skjelden muslimsk retning. Hennes hodeplagg har form av en svart topp, og symboliserer hennes religiøse og åndelige autoritet, eller makt innenfor hennes religion. Hvis mål er å bestemme over den kristne tro og lære.

Av den grunn vil hun heller ikke ta av hodeplagget så lenge hun representerer sin gruppes religiøse tro og lære.

Det religiøse hodeplagget hun bærer stolt, som er uløselig knyttet til hennes identitet, blir verbalt tråkket på.

Inger Lie · [Stockholm University](#)

Hun er jo en söt pike - bare synd at hun aldri tar av seg hatten. Det er mildt sagt ukledelig og uhygienisk. Gud vet hvordan det ser ut under filten.

Liker · Svar · 1 · 17. juli 2013 18:19

Turban og hijab, lue eller hatt? Det går ut på det samme, det er uansett ikke norsk. Alle andre bumerker som kunne stå som tegn på norskhet, går dem hus forbi – født i landet, forsvarer av demokratiet, var kanskje noen. Ja, hvis det å være norsk er viktig. At hun overlevde massakren på Utøya og nå har vesentlige tillitsverv ser jeg på som ytterligere tegn på at hun er et sterkt menneske, ja, en skikkelig kandidat til å tjene folket. Svært få av de som kostet på seg å kommentere saken denne sommerkvelden, maktet å se forbi hodeplagget.

Bildet av Kaur i turban og bunad gikk så vidt gjennom det offentlige meningsskiftet, kanskje mest fordi nettstedet minmote.no tar for seg moter, hvor hun ble rost for sitt valg av bunad som festplagg. Nettstedet for motestoff, som er tilknyttet VG, åpner ikke opp for kommentarer fra sine lesere under sine artikler. Den kulørte presse har kanskje ikke kontroversielle, aktuelle saker som sitt satsningsfelt, og lar sine lesere være nettopp det; lesere, verken mer eller mindre.

Motereportasjen fra Stortingsmiddagen er luftig og bilderik. Det er kvinnenens kjolevalg som blir vurdert og dømt. Det er flott, for her skjæres alle over én kam. Stylisten Christopher Mørch-Husby loser oss gjennom uheldige utringninger og matchende leppestiftfarger. Han er konkret og har øye for detaljer, akkurat slik en riksstylist i en motereportasje skal. Så når Pableen Kaur dukker opp arm i arm med Jonas Gahr Støre, sørger Mørch-Husby for at hun får en deilig overflatisk likebehandling, akkurat som kronprinsesse Mette-Marit og kvinnelige

ministre eller ministerkoner. Kaur romeriksbunad får godkjent-stempel, idet stylisten sier at ”[d]et er jo den mest staselige drakten vi har til å representere landet”.³⁶ Motereportasjen, en sjanger innen journalistikken som ellers er utskjelt og diskreditert av den mer seriøse dagspressen, får til noe her som sistnevnte ofte bare har håp om. Kaur blir vurdert som én i rekken av mange kjoler denne dagen, og hvor enn grunt og kjønnsdiskriminerende det måtte være, får hun lov til å være nettopp det. Bare en drakt. En av mange. Reportasjen blir i så måte forfriskende generaliserende på en merkelig inkluderende måte. Og det er et morsomt paradoks at det må en motereporter og en stylist til for å se forbi turbanen. For en gangs skyld er det ikke hodeplagget hun vurderes ut ifra. Den visuelle komposisjonen av turban og bunad over Slottets parkett byr på en spenning, det er som om noe eksotisk har sneket seg inn i de innerste gemakker – men med den største selvfølgelighet. Med de trange rammene som lettbente motereportasjer har, er det ikke tid eller plass til å kommentere religiøse hodeplagg. Det er rett og slett ikke et moteplagg engang, og Mørch-Husby anerkjenner det. Slik driver motepressen nybrottsarbeid i integrering. Et annet paradoks er at turbanen likevel har vært opphav til kvinnelig hattemote, som vi skal lese mer om i et senere kapittel.

Hva Prableen Kaur selv tenker om denne journalistikken, kan jeg bare gjette meg til. Ifølge intervjuet i Osloby, omtalt ovenfor, virker hun som en kvinne med prinsipper. I det lette sommerintervjuet kommer hun inn på temaer som likestilling og majoritetssamfunnet. Som en reflektert og intelligent kvinne som har kjempet sine kamper for å være der hun er, slår det meg at det siste hun ønsket, var å bli vurdert etter klærne sine i en motereportasje. Likevel er det nettopp her hun raust føyes inn i en god, vestlig tradisjon for å vurdere kvinner etter utseende. Kjønnsdiskriminerende og kvinnefiendtlig, ja visst, men det er et fellesskap likeså godt. Så lenge det er våre normer, så er det vel greit? Hadde en kvinne entret Slottsmiddagen med hijab og bunad, håper jeg det samme ville skjedd. Det er i prinsippet samme sak i vårt liberale demokrati.

Likevel, det hverdagslivet de aller fleste nordmenn kjenner, er et liv i fred og fordragelighet, uten særlig diskriminering av noe slag. Norge er kjent for å ha tradisjon for å framelske det like i oss, likhetsprinsippet står sterkt som en demokratisk kjerneverdi. Når noen ulike trer inn i mengden av like, og krever sin plass, kan byggedyret plutselig dukke opp på trikken.

En kvinne på T-banen ble skjelt ut på det groveste og slått på grunn av hijaben hun gikk med. Dette skjedde i Oslo sommeren 2015. At det i etterkant kom fram at den utagerende

³⁶ Min Mote 26.10.2015.

kvinnen var psykisk ustabil, hjalp trolig lite der og da for kvinnen som ble utsatt for den ydmykende sjikanen på et offentlig transportmiddel.³⁷ Denne episoden ble kjent for allmennheten fordi en medpassasjer filmet opptrinnet med sitt mobilkamera. Hvem vet hvor ofte det skjer uten et mobilkamera til å fange det opp? Dette var tydelig og høylytt sjikane, ingen tvil om det, og tilfeldigvis var et mobilkamera i nærheten. Men hva da med alle tvilstilfellene? Der holdninger mot annerledeshet siver gjennom ansettelsesavgjørelsen eller blikket fra bussjåføren? Ubemerket av samfunnet, men sannsynligvis ikke av kvinnene som må manøvrere seg gjennom det offentlige rom i dette frie, gode landet.

Vinteren 2016 blusset debatten om hijab opp igjen, særlig etter at Hege Storhaug ga ut bestselgeren *Islam – den 11. landeplage*, og stortingspolitiker Hadia Tajik meldte seg på. Tajik imøtekom islamkritikeren på ett punkt, og det var at hijab burde forbys ved norske barneskoler. Dette vakte oppsikt, kritikk og jubel. I en tabloid verden kunne det virke som om hun stilte seg ved siden av Storhaug i kampen for å avvikle islam helt og holdent. Selv skalv mitt hjerte også – for ville ikke hennes uttalelse legitimere sjikane mot muslimer ytterligere? Et forbud i barneskoler, hvor enn eksplisitt og avgrenset, kunne være med på å diskreditere hijaben som sådan, utilsiktet, men like fullt en sannsynlig konsekvens.

Stygge kommentarer, slag med knyttneve, forsøk på å rive av hijaben og spytting er tilfeller av hatkriminalitet som politiet i Oslo har fått inn av anmeldelser fra kvinner i hijab og nikab i 2014. Mørketallene er trolig store, antar hatkrimgruppa, og en av de største oppgavene er å avdekke dem og å bygge tillit hos folk. ”Det kan synes som om muslimske kvinner som bærer hijab, kan være spesielt utsatt”, sier politiførstebetjent og leder i Oslos hatkrimgruppe, Monica Lillebakken til Aftenposten.³⁸

Jeg får nesten lyst til å si som ungdommen, vår framtids lyse håp: ”No shit, Sherlock?”

En moderne harang mot forheng

En annen kvinne skapte ballade i litt større skala enn i Telemark og Bryne da hun postet et bilde av seg selv på sin Instagram-konto en vårdag i 2015. Som realitystjerne og modell har Khloé Kardashian over 30 millioner følgere på Instagram. Kardashian er amerikansk som få,

³⁷ TV2.no 30.7.2015.

³⁸ Aftenposten 8.8.2015.

men i denne sammenheng er det verdt å merke seg at hun har armensk avstamning på farssiden. Armenia var i flere århundrer i hendene på Det osmanske riket, som styrte etter islamsk lov.³⁹ Anledningen for at Khloé Kardashian iførte seg nikab, var et besøk i Dubai. Der brukes ofte de tradisjonelle muslimske klærne av lokalbefolkningen, dog uten at det er pålagt turister.

En realitystjerne iscenesetter sin egen virkelighet.

Foto: Khloé Kardashian/Instagram.

Kan det tenkes at Kardashian, med dette bildet, hadde en reflektert tanke om å vise respekt som gjest i fremmed land og for sin armenske, islampåvirkede herkomst? Dette falt ikke inn hos veldig mange, for internett var nådeløs i sin harme. Mange var opprørte fordi de mente at hun flørtet med en kultur som ikke var hennes. Det var respektløst, kulturelt tyveri. Bildet av nikaben og de sosiale mediers øredøvende harang nådde til slutt store nettaviser som Huffington Post.⁴⁰

Den massive reaksjonen ble en nyhet i seg selv. Nettsider for kjendisnytt fråstet i skandalen, men kommenterte samtidig fenomenet på en kritisk måte. Det britiske nettmagasinet Complex skrev svært presist og edruelig. Her påpeker skribenten at: "[E]n

³⁹ wikipedia.org, Armenia.

⁴⁰ Huffington Post 26.6.2015.

selfie er sannsynligvis det mest overflatiske som finnes. [N]år et hodeplagg med så pass tungt ladet kulturell og religiøs mening forviller seg inn i en selfie, kommer anklagene om insensitivitet.⁴¹

At Khloé Kardashian befant seg i Dubai, overså den sinte massen fullstendig. Hennes armenske røtter var det ingen som nevnte. (Med forbehold om at jeg ikke har lest gjennom alle 12 000 kommentarer til bildet.) Etternavnet hennes er synonymt med en milliardindustri,⁴² men det knytter henne også til verdens eldste land og en kulturrik historie, deriblant altså islamsk innflytelse. Denne nyansen anstrengte altså verken Khloé Kardashian seg eller noen andre for å opplyse om. Jeg undres hva som er mest overflatisk, hennes instagrabilde eller reaksjonene det fikk. Hun ble uansett satt tilbake på plass i det smale, éndimensjonale rommet hun er tildelt. Det virket som om massen ønsket å beholde Khloé Kardashian som en tom krukke, en de selv kunne bestemme hva den skulle inneholde. Å handle utenfor det innholdstomme og forstilte, var utenkelig. Hun unnskyldte senere hendelsen, noe jeg tenker er beklagelig i seg selv.

Om dette var et oppriktig forsøk på å tre inn i en kultur og en historisk tradisjon, et genialt PR-stunt eller noe midt imellom, får vi ikke vite, men Kardashian maktet med sin raske selfie i bilen, stadig på farta, å trollbinde en verden. Det er noe besnærende vakkert ved bildet. Hun viser spennet mellom det som eksponeres og det som tilsløres. Hennes ansikt er ikonisk for store deler av verden, og suksesshistorien minner om *The American Dream*. Hun lever i det daglige i en verden der ansikter er hard valuta; å vise sitt ytre er alt som teller. Derfor lå det kanskje en ekstra sterk kraft i det at hun dekket seg til og dermed viste verden flere sider av seg selv. Det enkle bildet forener to verdener og byr på komplekse tolkninger. Det forteller om naivitet og dybde på en gang.

Eksempelet med Khloé Kardashian viser at nikab er potent stoff. Når jeg skriver *niqab* i min nettleser første gang i januar 2015, får jeg i underkant av 1,5 millioner resultater. Ved utgangen av året finner Google 8,8 millioner relevante treff til meg. Det er nok artikler å lese, til et tøyestykke å være.

Bak et av disse treffene finner vi en kanadisk muslimsk kvinne som laget overskrifter. Reaksjonene lot ikke vente på seg da Zunera Ishaq i Canada gikk til rettsak høsten 2015 for å få lov til å bære nikab under statsborgerseremonien. Hun ønsket å respektere sin tro samtidig som hun ville avlegge ed og innlemmes som kanadier. Med et valg under oppseiling, ble spørsmålet om nikab satt i relieff under valgkampen i Canada. Daværende statsminister

⁴¹ Complex 26.5.2015. Min oversettelse.

⁴² Huffington Post 29.10.2014.

Stephen Harper gjorde det til sin fanesak å forby bruk av nikab for offentlig ansatte. Temperaturen i debatten var til tider høy, og parlamentsmedlemmer mistet besinnelsen på direkte radio. En slik, Larry Miller, uttalte at muslimske kvinner som ikke ville fjerne nikaben under den kanadiske edsavleggelsen, ”kunne se til helvete å bli der de kom fra”.⁴³ Han måtte senere rykke ut og beklage ordvalget, men sto ved synspunktet sitt. Den standhaftige kvinnen ble en pine for det kanadiske folk, som ble splittet i synet på hva som kunne tillates i den nærmest hellige opptagelsen i det kanadiske fellesskap. Å høytidelig avgi troskapløfte til dronning Elizabeth II og hennes tronfølgere, på engelsk og fransk, lot til å være noe av det som skilte ordentlige kanadiere fra resten.

Nok en gang kom et tøyestykke i skuddlinjen mellom de som var for og de som var mot. Harpers motstander i valgkampen, Justin Trudeau, kalte Harpers valgkampsak både farlig og uansvarlig for en statsminister. Trudeau mente at Harper skapte frykt og splid ved å sette kanadiere opp mot hverandre.⁴⁴ Flere kommentatorer kritiserte også politikerne for å la en enkeltsak overskygge andre, mer vesentlige tema. Frontene hardnet, og kampen mot nikab ble likestilt med den ridderlige, helkanadiske kampen mot voldskultur og kvinnemishandling. En støtte for friheten til å velge nikab ble dermed det samme som å støtte vold mot kvinner. I løpet av det overopphetede debattklimaet, ble det rapportert flere angrep på muslimske kvinner som bar slør offentlig. Når offentlige personer ytrer fordommer, blir det legitimt for allmennheten å uttrykke det samme, og flere tyr til ekstreme handlinger, kan det virke som. Alt for å skåre et lettkjøpt poeng hos dem som er redde. Hvis den kanadiske valgkampen var et spørsmål om hvorvidt nikab hadde en plass i det kanadiske fellesskapet, svarte folket med å stemme inn venstresidens Justin Trudeau som ny statsminister.

Zunera Ishaq kjempet for sin rett, og vant den i rettssystemet. Edsavleggelsen blir holdt på et lite, offentlig kontor i all enkelhet. Med fuktige øyne og det kanadiske flagget i hånd, bedyrer hun stolt troskap til sitt land.⁴⁵ Det er en enkel handling med stor symbolsk kraft. Og det at hun kan stå rakrygget i en nikab, for anledningen i vakkert blomstrete mønster, er en styrke nettopp for det landets lover hun sverger troskap til.

⁴³ International Business Times 18.3.2015. Min oversettelse.

⁴⁴ International Business Times 8.10.2015.

⁴⁵ CBC News 10.10.2015.

Et sterkt øyeblikk for en nyslått kanadier.

Foto: Sylvia Thomson/CBC.

Hva Ishaq har måttet tåle av hets i etterkant, kan vi bare tenke oss, men denne handlingen i bildet over synes jeg har mer kraft enn alle ondsinnede tunger. Hun vinner, og hele den frie demokratiske verden med henne, nettopp i det at det skal og må være rom for forskjellighet.

Del 2: Historisk metervare

Det historiske slør

”Slik vi tolker islam er nikab obligatorisk. Det er ikke bare et plagg, det er en utvidelse av hijab.”⁴⁶ Dette sa Leyla Hasic til reporteren i Klassekampen da hun ble spurt om hvorfor hun går med nikab. For å forstå nikab, kommer vi ikke utenom hijab. Og hijabens historie belyser på en god måte selve islams historie. Definisjonene på hijab og nikab kommer jeg nærmere inn på i de neste underkapitlene.

Som den yngste av verdensreligionene, ble islam til ca. 600 år etter vår tidsregning. Men lenge før det har kvinner dekket seg til. For 3500 år siden, i Assyria, bar kvinnene slør. Assyria lå der Nord-Irak ligger nå, og var et ekspanderende og velstående oldtidsrike. I Palmyra, byen som IS-grupper har gjort kjent for oss på fryktelig vis, er det funnet over tre tusen år gamle små statuer av prestinner med slør.⁴⁷ Samfunnsformen var strengt patriarkalsk, og kvinnene var henvist til hjemmet og barna.⁴⁸ Sivilisasjonen, da som nå, var avhengig av at framtidige generasjoner var sikret, og kontroll over kvinnen var vel en forsikring for at samfunnet skulle bestå, også i framtiden. Kvinnens fruktbarhet og reproduksjon var hennes kapital, og måtte beskyttes – og kontrolleres. Slør var således allerede da et synlig og vanlig utslag av samfunnspolitikken.

I *Gilgamesj*, det som antas å være verdens eldste skrevne stykke skjønnlitteratur, finner vi den unge kvinnen Siduri. Helten Gilgamesj rådfører seg med henne, og lytter til hennes visdom for å komme videre i sin jakt etter udødelighet. Fortellingen er datert så langt tilbake som til år 2000 fvt. I den engelskspråklige versjonen kan vi lese at hun er dekket av et slør.⁴⁹ Denne vesle detaljen er ikke tatt med i den norske oversettelsen, som for øvrig er sørgelig skrinnet sammenliknet med den nyere engelske oversettelsen av Gerald J. Davis. I forordet til sin versjon skriver Davis viselig at en hver oversettelse kun er oversetterens tolkning, og et

⁴⁶ Klassekampen 3.7.2014.

⁴⁷ Se Kahf, i Heath 2008: 28.

⁴⁸ Snl.no/hijab.

⁴⁹ Se Davis 2014: 61.

resultat av dennes utvelgelse og bedømmelse.⁵⁰ Et fire tusen år gammelt skjønnlitterært verk, der originalspråket er utdødd, må nødvendigvis miste noe i oversettelsen.

Den digitale bokhylla har tre norske versjoner av dette eposet digitalt tilgjengelig.⁵¹ De er utgitt på sekstitallet, syttitallet og nittitallet. Etter en uvitenskapelig og tilfeldig gjennomgang av meg, finner jeg at ikke en tøddel er endret i de tre versjonene fra hver sine tiår. Det later til å være et rent opptrykk fra den første oversettelsen av Per Seyersted i 1967. Det er ingenting galt med det, men når den engelske versjonen av eposet *Gilgamesh* er så til de grader rikere i sin tekst, er det påfallende og ganske synd for norske lesere. Denne detaljen med sløret synes jeg er vesentlig å få med. Den viser at kvinner, kanskje de høytstående og vise i særdeleshet, bar slør.

Etter som de store religionene kom til, adopterte disse hendig nok praksisen med slør, og inkorporerte det i Skriften. Ulike former for slør ble tatt inn først i jødedommen, så i kristendommen, og til slutt islam.⁵² Jødedommen har siden utviklet seg i mange forskjellige retninger og ulike praksiser, både i reaksjonær og progressiv form. Ortodokse jøder gjenkjennes ofte ved mennenes karakteristiske lange hårlokker og hatter. Det er også disse som holder fast ved at gifte kvinner bør dekke til håret med skaut, hatt eller parykk.⁵³

Fra et jødisk-ortodoks bryllup, der sløret fra tak til gulv skiller kvinner og menn.

Foto: Oded Balilty/AP.

⁵⁰ Ibid.: 15.

⁵¹ Se Seyersted 1967/79/96.

⁵² Forskning.no 2009.

⁵³ Snl.no/ortodoks jødedom.

Bildet over er tatt av en prisbelønt fotojournalist, og det viser hvordan segregeringen praktiseres av ortodokse jøder, her fra et stort bryllup i Tel Aviv i 2012. Kvinnene står bak et slør så tynt at det knapt synes, og det er der for å beskytte dem. Og det er fascinerende.

I kristendommen har det også historisk vært tradisjon for at kvinner dekkes til. Dette er mer spesifikt beskrevet enn i Koranen. Ifølge Bibelen skulle kvinner ikke gå med bart hode: ”Men en kvinne som ber eller taler profetisk med utildekket hode, fører skam over sitt hode.”⁵⁴ Dette er å finne i Paulus’ brev til korinterne, i Det nye testamentet. Videre står det at det er en ære for kvinner å ha langt hår, for ”håret er gitt henne som slør”.⁵⁵ Formspråket og budskapet er arkaisk og ganske vakkert. Her er det altså hentydninger til at kvinner bør dekke seg til, skjule seg. Ikke mange praktiserer disse bibelske formaninger i dag. Men det finnes kristne bevegelser som gjerne holder fast ved det at kvinner bør dekke seg til. Smiths venner, eller Brunstad Christian Church, oppsto i Norge og er verdensomspennende og misjonerende. Her er det vanlig at kvinner tar på seg skaut når menigheten møtes til bønn og samlinger.

Muslimske kvinner dekker seg til under tilbedelse.

Foto: Ukjent/Hindustan Times.

⁵⁴ 1. Kor., 11, 5.

⁵⁵ 1. Kor., 11, 15.

Kristne kvinner dekker seg til ved bønnemøter.

Foto: Berit Roald/SCANPIX.

Det viser seg altså at verken jødedommen eller kristendommen er fremmed for praksisen med å dekke kvinnens hode. Det sømmelige, tekkelige og rene ved kvinnen har vært og er fortsatt en viktig faktor i alle verdensreligionene. Kan det tenkes at islam, kristendom og jødedom har mer til felles enn det vi tenker på til daglig? Selv om majoriteten av de kristne og jødiske har gått vekk fra tradisjonelle tolkninger av hvordan kvinner skal kle seg, finnes det fortsatt noen grupper i samfunnet som vil holde fast ved dette. Jeg ser på det som en konservativ praksis, både hos de ortodokse jødene og Den kristelige menighet på Brunstad. Det er rom for det, forskjellige tolkninger.

Jeg undres om det er slik med islam, at kvinners bruk av nikab er et uttrykk for en konservativ retning innen denne religionen, på samme måte som de to andre verdensreligionene. Jødedommen er tre tusen år gammel, og kristendommen to tusen år gammel. Islam er som før nevnt, den yngste religionen. I dette perspektivet tenker jeg at livssyn og samfunn er i bevegelse til en hver tid, på hver sine måter. Det er nikab og skaut et synlig uttrykk for.

Det kyske og rene ved kvinnen har vært dyrket og framhevet sannsynligvis i all tid. I den eldste kunsten vi kjenner, er kvinnen og hennes fruktsommelighet et sentralt tema. Å tolke tjue tusen år gammel hulekunst er ingen sikker vitenskap, men det essensielle ved livet, det å reproducere livet, er dominerende i de eldste kjente hulemaleriene.⁵⁶ Det at kvinnen kan bære fram liv har alltid hatt noe magisk ved seg. Det å kle seg, dekke seg til – har det noe å gjøre med å verne om verdien ved dette?

⁵⁶ snl.no/paleolittisk_kunst.

Jeg synes selv jeg høres gammeltestamentlig ut. Men det er kanskje ikke det, det er tankene hos en huleboer – altså enda eldre enn Det gamle testamentet. Er skaut, hijab og nikab gufs fra fortiden, da kvinner måtte tie i forsamlinger og ellers holde seg innenfor husets dørstokker?

Men vent – skautbekledte kvinner lyder slett ikke så eksotisk eller ekstremt? Jeg trenger ikke gå lenger enn til vår egen nære historie. Jeg husker at mormora mi gikk med skaut. Hun var slettes ikke kristelig. Hun var del av middagsgenerasjonen, den som bygde opp landet etter krigen blant annet. Mormor knøt på seg skautet før hun gikk ut, til kolonialforretningen eller postkontoret. Hun bar det ikke alltid, men noen ganger, og særlig hvis hun akkurat hadde lagt håret – eller hvis det var en stund siden hun hadde lagt håret. Med knuten bak i nakken. Beskyttelse. Bluferdighet. Tradisjon. Det var ganske fint, syntes jeg. Og det var mest fordi det var mormora mi. Det var kjent og trygt.

Det er ikke mer enn knappe førti år siden. Da er det vel historieløst å påstå at hodeplagg ikke har vært en del av vår hverdag, og er det fremdeles. Jeg kan huske fra min barndom at godt voksne gikk med hatt, skaut og sixpence, som en naturlig del av antrekket. Hodeplagg har alltid vært en vesentlig del av den ytre staffasje, både for å markere sosial rang, yrke eller beskyttelse. Forfengeligheten har også vært en grunn til å sette noe på hodet. Mennesker har til alle tider brukt hodeplagg for å vise omverden hvem vi er, eller vil være.⁵⁷

Hodeplagg sender ut kraftige signaler om hvem vi er. Et hodeplagg kommuniserer. Kongen har krona si, paven har den katolske mitraen eller bispelua. Disse skulle symbolisere makt og verdighet.⁵⁸ Det er vel ingen tilfeldighet at nettopp adelige og geistlige har hatt behov for å skille seg ut fra mengden med litt ekstra høyde og utsmykning på sine hodeplagg. Cowboyhatt og caps sender ut andre signaler, men det er aldri tilfeldig eller likegyldig hva man setter på hodet.

På samme måte som klær alltid har fortalt noe om hvem vi er, har hodeplagget gjort det samme. Men mer enn det har hodeplagg, historisk sett, sagt noe om hvor vi er på rangstigen. Et hodeplagg betydde ofte rett og slett at man tilhørte det øvre sosiale sjikt, hvor man hadde ressursene til å påkoste seg et ekstra plagg. Når det gjelder kvinners hodebekledning, har dette lenge vært en tydelig indikator på hvilken sosial tilhørighet de hadde. Fattige koner på 1300-tallet bar gamle skaut, mens jarlefruer bar vakre hodelin. Begge deler symboliserte at de var gifte, derav ærbare kvinner. Hodelinet ble populært blant fornemme fruer i Europa utover 1400-tallet.

⁵⁷ Se Vihovde og Ågotnes 1997: 4-5.

⁵⁸ [Wikipedia.org/wiki/Krone](https://no.wikipedia.org/wiki/Krone).

Rogier van der Weyden: "Portrett av en kvinne". (1460)

Denne kvinnen bar et hodeplagg som vi tenker var særpreget for kvinner og symboliserte rikdom og klasse i middelalderens Europa. Men dette sløret, også kalt hennin, var inspirert av drusiske kvinner i Syria og deres hodeplagg, tantura, et liknende høyt hodeplagg med slør.⁵⁹ Henninen, den kjegleformede hatten med slør hengende ned fra spissen, var også min personlige favoritt da jeg som barn kledde meg ut til karneval, nettopp fordi det er et ikonisk bilde på middelalderens prinsesser – og fordi sløret virvlet så fint rundt meg. Det viser seg altså at samfunn og kultur grep i hverandre i gjensidig påvirkning, også den gang, og den velbeslåtte kvinnens slør i maleriet over forteller om utferdstrang og syriske forbilder, så som min barndoms fine prinsessehatt. Det viser seg altså at både tankesett og hattemoter ble beundret og utvekslet i høy grad mellom ottomaner og korsfarere, handelsfolk og misjonærer, og det i uoverskuelig tid tilbake.

Kvinner hodeplagg ble også i senmiddelalderen forsøkt regulert for å ha kontroll på hva slags kvinner man hadde å gjøre med. I Bergen på denne tiden ble det "forbudt for 'friller og løse kvinner' å ha stråhatter, silkebesetning eller skaut av stripet tøy".⁶⁰ I mange hundre år var det forbudt for "løse kvinner" i Bergen å bære hodeplagg av fint stoff. Dette ble selvsagt pålagt den gang av menn som satt med all makt. Men så sterk symbolkraft har en kvinnes hodeplagg at man har sett seg nødt til å regulere bruken gjennom regler, også for fem-seks hundre år siden. Da som nå. Hodeplaggets utforming og stoffkvalitet skulle skape orden i

⁵⁹ Se Broby-Johansen 1953: 235.

⁶⁰ Se Vihovde og Ågotnes 1997: 21.

samfunnet og skille anstendige, herunder som regel alltid gifte kvinner, fra andre suspekke elementer. Ærbarheten måtte vernes med strenge regler og et tynt, lite stoff.

Dette kan vi både fnyse og humre av, for det er jo så gammeldags tankegang; å fortelle kvinner hva de kan ha på seg eller ikke. Men behovet for kontroll er da vitterlig stadig til stede i oss. Og det er fortsatt ikke dem som bærer hodeplagget som får skrive reglene. Dét er en sørgelig analogi mellom middelalderen og nåtida.

Etter hvert måtte selv strenge lensmenn i Bergenhus gi tapt, og moteindustrien skulle ta over jobben med å diktere hva kvinner kunne ha på sitt hode. Men moteindustrien i den vestlige verden kan takke kirkens menn for at de påla kvinner å skjule håret. Hattemoten gjennom historien gjenspeiler de til enhver tid rådende idealer og strømninger i historien. Kyse, hatt, brem, høyde og størrelse har alltid fungert som noe mer enn beskyttelse mot sol og vind. 1700-tallets moteriktige hodeplagg for kvinner skulle være høye, slik at de passet over den store parykken, løsningen var en kyse med spiler av tre eller hvalbein for å få den rette høyden. Men med den franske revolusjonen skiftet trenden mer til en enklere stil, i tråd med de nye demokratiske verdier. Å være demokratisk ble *in*. Dermed ble høye hatter assosiert med eliten, og ingenting å trakte etter lenger. Enklere kyser og turbaner ble populært. Ja, nemlig, turbanen ble introdusert som mote blant kvinner i England på 1790-tallet og ble brukt blant motebevisste engelske kvinner fram til 1820-årene, og dukket opp i perioder helt til slutten av femtitallet.⁶¹ Ja, det er stadig å se et og annet turban-inspirert hodeplagg på røde løpere i Hollywood selv i våre dager.

Men kvinner i turban er vi da kjent med her i Norge, nemlig gjennom Prableen Kaur, som omtalt i forrige kapittel. Så hun er altså ikke så banebrytende ved å være kvinne og kle seg i turban allikevel. Det er dog en liten forskjell, og den er nok ganske så vesentlig for Kaur. Hun er som vi vet sikh, og bærer hodeplagget av religiøse grunner og slett ikke for å stase seg opp. Likevel er det morsomt å oppdage at hennes turban har vært inspirasjonskilde til hatte-designere og har skapt motebølger helt siden Victoria ble dronning av India. Mon tro om motereporterne satt inne med *den* kunnskapen idet de gransket Prableen Kaur som en mulig fashionista, med sine øyensynlige skarpe moteblikk? En slik motereportasje, med dybde, innsikt og bred kontekst, ville i alle fall jeg ha lest med interesse.

Kvinnens hodeplagg og deres historie både pirrer og overrasker. Det er visse elementer som er konstante gjennom tiden. Det var viktig at håret forble skjult, og at øynene også var beskyttet, enten ved en bred brem eller stor kyse. Alt for å bevare sømmeligheten til ærbare

⁶¹ vintagefashionguild.org.

kvinner. På 1800-tallet sto tekkelighet i høysetet, og kysene hadde vide bremmer for å skjule en kvinnes profil. Kysene var også utstyrt med en liten rysjekappe i nakken, for dette partiet på en kvinnes kropp ble ansett som en erogen sone. Svært lite var overlatt til tilfeldighetene når det gjaldt kvinnens hodeplagg, og foranstaltningene som ble gjort for å dekke til, skille ad og begrense enhver oppildning av kjødets lyster, var omfattende.

Åndeligheten sto i sentrum og var førende ned til detaljene i kvinners hatter og hodebekledning, fra før middelalderen og mange hundre år framover. Bluferdigheten og kirkens makt over menneskene gikk hånd i hånd. Det er lett å se likheten med islams innflytelse over muslimer, og deres behov for å dekke til og beskytte det kvinnelige. Vi får en felles forståelse for at når det åndelige har stor plass i et samfunn, så handler menneskene ut fra hvordan de religiøse doktrinene blir tolket, herunder Bibelen og Koranen.

Selvsagt var kreasjoner i damehattemoten også for å tilfredsstille det estetiske, som kunne vitne om alt fra overflødigshorn til nøktern nøysomhet. Hatter som liknet vandrende fruktfat forsvant raskt fra motebildet da første verdenskrig brøt ut, da gjaldt det å framvise streng nøysomhet i stoff og stil, ellers ble man mistenkt for ikke å være patriot, ifølge en utfyllende, engelskspråklig nettside om motehistorien i den vestlige verden.⁶² Slik har kvinners bekleddning så å si alltid vært et speil, en indikator på samfunnet og kvinnene som bevegde seg i det. Nå kan vi se på bilder av kvinner fra gamle dager, og ganske presist si hvilken tidsepoke og verdensdel de er fra. Men jo mer jeg blir kjent med bakgrunnen for de forskjellige hatter og slør, jo mer forstår jeg at innflytelse og inspirasjon mellom land og folk er et gjennomgående trekk i historien.

Pilleeskehatten er et utslag av hattemote på sitt fornøyeligste.

⁶² Ibid.

Ulastelig antrukne fruer i byen.

Foto: Henri Cartier-Bresson.

For det er jo så rart med det. Disse kvinnene på bildet over kunne nok insistere hårdnakket på at de kledte seg etter egen fri vilje, all den tid de befant seg i det moderne USA, selv om femti- og sekstitallet rett nok var en tid fylt av motsetninger. Men borgermesteren i New York sendte i alle fall ikke ut skriv om hva kvinnene burde ha på hodet heller. Så langt, så godt. Og så langt og så godt hadde femtittallsfruene aldri før kommet. Men de var stadig del av en kodeks som anbefalte tildekking av hodet utendørs. Et antrekk var ikke komplett uten den lille pilleeskehatten for de motebevisste og kondisjonerte, og kanskje bare et skaut for den gemene kvinnehop. Men de aller fleste kvinner hadde nok et utvalg av hodeplagg i sin garderobe. Selv mormora mi tok fram den litt finere filthatten til spesielle anledninger, og lot skautet duge til hverdags. Men kvinner måtte ha et hodeplagg. Det er besnærende å se at det strenge pålegget fra de høye menn i kirke eller embedsverk om å dekke til kvinnens hode, finner vi igjen i hattemoten til ”våre” kvinner helt opp til vår tid. Hattemoten for damer har dreid seg om å både eksponere og skjule på samme tid. Den lille nettingen festet til datidens høymoderne pilleeskehatt er der for å skjule øynene, det farlige blikket, kanskje. Bluferdigheten har fått et nytt uttrykk, tilpasset tiden. Det er meget chic og passende for sømmelige, respekterte damer. Slik blir middelalderens standarder for tildekking av kvinnehodet ført videre i ny stil, men med den samme grunnleggende hensikten, dog også den skjult. Det kalles heller mote, og da spør man ikke mer, i frykt for å vise seg dum.

Noen kvinners klesstil har hatt mer innflytelse enn andres. Jacqueline Kennedy er uløselig forbundet med hattemote, og er kanskje pilleeskehattens kronede dronning. Hennes rosa Chaneldrakt med dertil hørende pilleeskehatt ble legendarisk og som en kulturell referanse å regne, siden det var dette hun hadde på seg da hennes mann, president John F. Kennedy, ble skutt og drept i Dallas 22. november 1963. Hun hadde allerede posisjonert seg som moteikon, med en elsk på franske designere. Drakten og hatten som ingen vet hvor senere ble av, ble del av en felles historie. Den er grundig utforsket og biografert, likevel bærer ullstoffet med seg noe mystisk og uforklart, lik mordet som aldri ble løst. En designerdrakt trukket i presidentens blod ble for all ettertid et symbol på USAs farvel med den uskyldige tiden.

Et moteikon på vei inn i historien.

Foto: Cecil W. Stoughton.

Hun var allerede vidt beundret av det amerikanske folk, og hun gjorde scenen til sin egen ved å velge ut smakfulle drakter. Pilleeskehatten ble til et av hennes kjennetegn. Pilleeskehatten var en nyvinning idet den skulle passe den moderne kvinnes behov for å bevege seg samtidig som hun så smart ut. Det skulle være enkelhet og klasse i en hatt.

Da sekulariseringen var et faktum på syttitallet, og frigjorte kvinner avskaffet alle symboler på patriarkatet, skilte de seg også ad med hatten, den som mor hadde gått med, i all sin undertrykte uvitenhet. Det betydde også slutten for damehattemote, i alle fall i den

utstrekning den hadde eksistert til da. Syttitallet kjennetegner et radikalt brudd med mye av det foreldregenerasjonen gjorde før dem, skjønt ikke alle var hippiebarn og satt i parken i Oslo med forargende langt hår og alternativ tobakk i pipen. Likevel var det påfallende dramatisk for hattenoten. Moteindustrien kan melde om en tydelig fallende kurve i antall solgte damehatter i hele den vestlige, nå frigjorte, verden. Det hjalp lite at en og annen prinsesse ble avbildet i en artig kreasjon, hattenoten ble irrelevant og diskreditert for de aller fleste unge damer i dette tiåret – og i årene framover. Og det er også kanskje helt på sin plass, når vi vet om symbolikk og betydning av hodeplagg. For å overbevise om at kvinner hadde flere kvaliteter og talenter enn bare det å reproducere, var det nødvendig å ta av hatten. Historisk sett ble nok plagget rent bokstavelig trukket ned over hodene på kvinnene. Og følelsen av tidligere søstres ufrihet må fortsatt ha sittet fast i filten, den må ha tynget over ørene. At det ble umulig å bære hodeplagg da man skulle kjempe om retten til å leve på sine egne premisser, er lett å se.

Forresten. Kvinnekampen var heller ikke da et nytt påfunn, i Norge hadde kvinnesakskvinner stått på barrikadene og sloss for retten til lik deltakelse i samfunnet et århundre før dem, i 1880-årene.⁶³ Disse kvinner stilte til kamp i svære hatter med fjær og stas. Den ytre staffasje var ennå ikke på agendaen, annet og mer fundamentalt arbeid lå foran dem, slik som retten til å stemme ved valg. Tiden var ikke inne for å diskutere hatten. Og Kirken hadde fortsatt et godt grep om sine sognebarn.

Tilbake til syttitallet. Hippiebevegelsen var del av en sanselig, kjødelig og visuell retning. Det kroppslige kom i fokus, og da nærmere bestemt kvinnekroppen. Den gjorde krav på oppmerksomhet, og var mer enn klar for å opptre i sin egen rett, etter egne regler. Protesten begynte betegnende nok mot en kåring av Miss America i 1968. Unge feminister var lei av det de kalte ”torturinstrumenter”, nemlig løsvipper, høyhælte sko og behåer. Disse ble demonstrativt kastet i søpla.⁶⁴ Pilleeskehatten nevnes ikke, men jeg gjetter at den for lengst var avskaffet for disse progressive kvinner. Hodeplagget som obligatorisk tilbehør forsvant i det stille, for aldri mer å gjenoppstå (enn så lenge). Men sinnet og frustrasjonen gikk utover løsvipper og høyhælte sko. Dette var innretninger som var pålagt kvinnen, av mannen, et synlig tegn på at kvinnen er et objekt, mer enn noe annet. Nå skal det bli andre boller, tenkte de nok, fulle av rettferdig harme og framtidstro.

Og her er vi i 2016 – løsvippene er tilbake i full lengde og tyngde, og hælene er faretruende høye. Behåen er mer obligatorisk enn noen gang, og aldersgrensen for å bruke den

⁶³ www.kampdager.no.

⁶⁴ Ibid.

sklir stadig lenger ned. Det ble ikke helt andre boller. Men bevegelsen de satte i gang, rettet seg inn mot det som skulle bli datidens kjernesak, og det dreide seg fortsatt om kropp. Retten til selvbestemt abort. Kvinnens suverenitet lå i hennes mest verdifulle kort, det som gjennom tidene hadde vært nødvendig å beskyttes av slør og gjemmes bort. Fruktbarheten, reproduksjonen. Jeg kjenner det i ryggmargen at retten til å bestemme over egen kropp er en helt innlysende, demokratisk selvfølge. Det kan jeg kjenne meg trygg på, ganske sikkert fordi kvinner før meg har sittet og grått foran en nemd og tryglet menn om abort, en gang for mange. Det som startet med løsvipper og høye hæler sirklet seg inn mot et krav om noe helt vesentlig, følelsen av valgfrihet og makt over sitt eget liv. Det dreier abortsaken seg om, da som nå.

Hodeplagg forteller oss noe. Når kvinner opp gjennom historien har brukt hodeplagg, har det fortalt nettopp det, om kjønnet. Her går en kvinne. Fra pilleeskehattene på femtitallet til tradisjonelle hodetørklær til bunader. Jeg nevnte ovenfor krona som bare kongelige kan bære, og jeg har omtalt nikaben som det sjeldne og eksotiske sløret som kun dypt religiøse muslimske kvinner bærer. Vi, det vil her si medlemmer av den vestlige, moderne verden, liker å tro at vi har befridd oss fra denne gammelmodige tilbøyeligheten til å pakke inn kvinnene, tatt i betraktning all den innsats og arbeid som er lagt ned i kvinnefrigjøringens øyemed generasjoner før oss. Men hva gjør norske, moderne kvinner når de står brud? De setter på seg tiara og hyller seg inn i sløret – brudesløret. På en av de største dagene i en kvinnes liv, trer hun inn i en lang tradisjon med å dekke seg til. Brudesløret slik vi kjenner det i dag, har blitt brukt av bruder i Norge siden 1700-tallet. Det stammer opprinnelig fra Orienten, men også i oldnordisk tid, det vil si rundt 1000 år evt., bar bruden et slør av lin.⁶⁵ Den gang, som nå, var sløret et symbol for jomfruelighet, men det var også et vern mot onde ånder som kunne være på ferde i livets overganger.

Nå til dags er kanskje våre jomfruelige bruder like sannsynlige som onde ånder, men sløret er en del av antrekket på bryllupsdagen like fullt. Brudemoten anno 2015 vitner om at brudeslør er trendy. De skal være florlette og luftige, lange, korte og forseggjorte. Og ansiktet kan altså moteriktig dekkes til.⁶⁶ I 2016 er brudesløret fortsatt på, men ingen nyhet lenger.

Det at brudeslør er moderne nå, kan godt ha noe å gjøre med at en viss Kate Middleton giftet seg med prins William i England i 2011, og et kongelig bryllup går jo ikke upåaktet hen. Kjolen til frøken Middleton var inspirert av tradisjoner og moteikoner som har gått en altergang før henne. Femtallets stjerne Grace Kelly og hennes brudekjole ble nevnt som

⁶⁵ www.snl.no/brudeslør/brud.

⁶⁶ Mitt-bryllup.no 2015.

inspirasjon, og bluferdighetens slør var sentral ved Kellys kjole. Mye arbeid og investering ble lagt ned i frøken Middletons kjole, og media ga den umåtelig stor oppmerksomhet, som seg hør og bør i kongelige bryllup.⁶⁷ Kate Middleton bar brudeslør, helt tildekket, og ga således liv til en tradisjon som er over tusen år gammel. Slik tok hun en eldgammel skikk og gjorde den om til mote.

Hertuginne Katharine av Cambridge trer inn i en tusenårig tradisjon.

Foto: Gero Breloer/AP.

Hun var heller ikke alene om å bære brudeslør som moderne kvinne og moteikon. I kongelig sammenheng bar prinsesse Diana slør foran ansiktet på vei inn til vielsen i 1981.⁶⁸ Dette bryllupet gikk da også inn i historien som verdens mest sette tv-sending med 750 millioner seere.⁶⁹ Bildet av prinsesse Diana i tyll og marengskjole etterfulgt av et eviglangt slep, var noe av det mest eventyrlige jeg hadde sett som jentunge klistret til skjermen den julidagen i 1981. Det er mulig at bruder i kongelige eller adelige velser har en særlig tilbøyelighet til å følge tradisjoner, og å oppvise bluferdighet i en sådan stund. Brudesløret er med på å skape en dramatisk effekt, og det var kanskje akkurat det prinsesse Diana av York og senere hertuginne Katharine av Cambridge forsto.

⁶⁷ NRK 29.4.2011.

⁶⁸ KK 11.8.2015.

⁶⁹ Ibid.

Kanskje såvel sløret og kjolen, som stundens alvor tynger.

Foto: Ukjent/PA Photos.

Og når vi først er i bryllup – hva forvandles kvinnen til når hun står brud? Sitrende lykkelig og forventningsfull skrider hun oppover kirkegulvet, trygt geleidet av sin stolte far, fortrinnsvis. Vel framme overleverer faren datteren til brudgommen – som den reneste gavepakke. Ja, hvis vi tar vekk blomster og orgelbrus sitter vi igjen med en regelrett eiendomsoverdragelse. Symbolhandlingen som jeg røres til tårer av hver gang, er i sin kjerne dypt undertrykkende og urimelig. Men akkurat dette falt oss vel aldri inn der og da, det er jo bare en vakker tradisjon, ikke sant? Nei, det ligger kanskje ikke så mye mening bak det lenger. Jeg vil påstå at dagens kvinner ikke tenker på bryllupsdagen sin at nå skal de frivillig la seg overføre fra far til ektemann, som et umyndig, forsvarsløst lite barn. Selv om det er akkurat det ritualet befester. Dette perspektivet er særs interessant beskrevet i en artikkel av Jo Heinum i Agenda Magasin.⁷⁰ Han trekker også opp likhetene mellom hijab og brudeslør, og viser parallellene i tid og sted. Vi kan enkelt peke ut det som virker bakstrevsk og akterutseilt ved andres skikker, men ser på våre egne obskure ritualer som hyggelig tradisjon.

⁷⁰ www.agendamagasin.no 28.2.2016.

Brudesløret er en etterlevning og en påminnelse om kvinners felles historie. Det viser at tildekking av kvinnen lever i mange kulturer, også i vår egen. I den vestlige kulturen har sløret nå kun en rituell funksjon. Men sløret har en så sterk symbolsk kraft at det har overlevd mange hundre år med endringer i innholdet av de fleste overgangsritualer. Sløret står igjen som et slitesterkt materiale. Symbolikken for brudesløret er stort sett uendret. Behovet for å markere og beskytte kvinneligheten er universell og tidløs.

En annen slags bruk av slør som har vært i bruk, er sørgesløret. I alle kulturer har det vært behov for å markere sorg i nær familie ved å bære spesielle klær. I det viktorianske England på 1800-tallet var det et sett med regler som måtte følges for sørgende enker, særlig for overklassekvinnene. Et sort slør var en av flere tydelige tegn på sorg. Det skulle også gi signal om at kvinnen for tiden ikke var tilgjengelig for ekteskapelige tilnærmelser.⁷¹ Igjen kommuniserer sløret blyghet og avstand, samtidig som det forteller hvilken sosial status hun har. Å gi omverden et signal om at man var i sorg, gjorde det nok lettere også for omgivelsene, ved at andre umiddelbart kunne vise respekt for den sørgende. Sløret båret i sorg, kunne det også gi en slags beskyttelse for kvinnene, som oftest enkene?

I våre dager har vi ingen synlige markører som viser at vi bærer personlig sorg, de har gått tapt i tiden som gikk, og utviklingen som kom. Det gammelmodige, sorte sløret beskytter ikke enkene lenger, og ingen signaler går ut til omverden om å fare pent med dem. Nå gis de sørgende i beste fall sykemelding, de henvises til hjemmets private kammer, med beskjed om å snart bli "frisk" igjen. Som om sorg er sykeliggjort, og den gis kanskje ingen naturlig plass i den sosiale arenaen som en arbeidsplass er.

Vi kan se tilbake på historien om våre formødre som hyllet seg inn i dette stoffet og smile litt, for avstanden som tiden har skapt gjør det harmløst og komisk å tenke på. Og hele tiden er kvinner med på å endre hvordan de selv vil framstå og framtre i sine liv, hva slags stoff de vil drapere seg i.

⁷¹ www.wikipedia.org/mourning.

Den stofflige nikaben

Så hva er nikab – utover det tøyestykket som dekker til noen muslimske kvinners ansikt? Nikab er arabisk for ”slør” eller ”maske”. Det refererer til kledet som dekker ansiktet, med en glipe til øynene.

På et utall nettsider kan man bestille sin nikab, og det er overraskende mange farger og fasonger å velge i. Nettsiden *sunnahstyle.com* har *Elegantly Modest* som sitt salgsmotto. Reklamespråket har med disse to ord fanget inn noe vestlig og østlig, noe religiøst og verdslig. Det kombinerer og praktiserer hedersbegrepene integrering og mangfold. Salgsmottoet forteller meg nemlig at nettbutikken ønsker å appellere til muslimske kvinner som vil være både moderne og følge sin tro. Med base i Canada og engelsk språk antar jeg at nettbutikken henvender seg til muslimer i den vestlige verden.

I sin egen omtale understrekes det at plaggene er designet med særlig hensyn til anstendighet (*modesty*), samtidig som de også er opptatt av trender. Nettbutikken er drevet av kvinner som også designer antrekkene: ”Våre nikaber er designet av søstre som bruker nikab, så vårt fokus er å finne løsninger på vanlige utfordringer ved bruk av nikab.”⁷² Fargevalgene spenner fra svart og ”Espresso” til lilla og ”Sahara”. Eller hva med en i nyansen ”Desert Rose”?

Et nettsted som selger nikab er altså drevet og eid av kvinner som designer utformingen. Det later til at kvinner selv er særs involvert og engasjert i framstillingen, distribusjonen og bruken av et klesplagg som formodes å være sterkt kvinneundertrykkende, ifølge den store majoriteten av verdens befolkning. Forstår ikke disse kvinnene sitt eget beste? Eller kan det tenkes at vi undervurderer kvinner i nikab og deres evne til å tenke selv? Er vi med på å redusere kvinnene til å være en presentasjon, en framstilling, og sånn sett bare fortsetter i et godt smurt spor som vi kjenner som vestlig overflåtiskhet? Kvinnen er og blir det visuelle, det hun trer fram som, og blir ufravikelig vurdert og dømt deretter. Hun kan umulig ha kapasitet til å ønske dette selv, det er hun vel ikke i stand til? Er ikke det å underkjenne kvinners evne til å ta egne, bevisste valg i hvordan leve sitt liv? Så lenge omstendighetene tillater kvinner

⁷² *Sunnahstyle.com*. Min oversettelse.

dette privilegium, som jo er tilfellet i Canada, velger jeg å anta at kvinner som velger nikab i den såkalte frie verden, gjør det av sin frie vilje. Jeg må la den muligheten være åpen, for å lukke den vil være å underkjenne muslimske kvinner som frittenkende mennesker på lik linje med resten av menneskeheten.

Men hva er det stoffet laget av, det som kvinnene dekker munn og nese med, og puster gjennom?

Nikabene som er å få kjøpt i tidligere nevnte nettbutikk, er laget av chiffon. Chiffon er det florlette silkestoffet som selskapskjoler gjerne er laget av. Den finmaskede veven av tynne tråder gjør chiffon luftig og gjennomsiktig. Stoffet er også noe elastisk, og lar seg lett drapere. Disse egenskapene gjør chiffon til et yndet kjolestoff i moteverdenen.

Chiffon er også det franske ordet for klut. Her kommer altså den etymologiske betydningen til sin rett igjen – med nikab av chiffon er vi tilbake til den opprinnelige bruken og betydningen. Men i Frankrike var chiffonen som røde kluter foran franske ansikter, og som vi vet er nikab nå forbudt der.

Chiffon lages ikke lenger bare av silke, det produseres også i bomull og syntetiske stoffer. Nikaben som tilbys på sunnahstyle.com, er laget av førsteklasses koreansk chiffon, intet mindre. Den faktiske forskjellen mellom ”vanlig” chiffon og koreansk chiffon er vanskelig å få tak i for en nettsurfende kunde, men nettbutikker i hopetall reklamerer for den utsøkte kvaliteten på koreansk chiffon. Korea, det vil si Sør-Korea, har en sterk industri, og er en av verdens største eksportnasjoner.⁷³ Både bomull og silke er en av landets produkt næringer, og tekstil var eksportvare før bilindustrien tok over.⁷⁴ Det eksklusive ved kinesisk silke og egyptisk så vel som tyrkisk bomull, er kjent for meg, men koreansk chiffon?

Produktinformasjonen på nettstedet kan forklare: ”Vår todelte nikab er av typen *Khaleeji*, laget av ultramykt, førsteklasses koreansk chiffon som er komfortabelt og svært pustende.”⁷⁵ Fjorten dollar og nittini cent.

Nikaben selges som moteprodukt, og retter seg mot kvinner som er opptatt av både trender og tradisjoner, enda dette sløret er ment for dem som praktiserer den mest konservative muslimske tilbedelsen. Snitt, farge og stoff blir ikke mindre viktig selv når man ønsker å ikke vise seg fram.

⁷³ [snl.no/Sør-Koreas historie](http://snl.no/Sør-Koreas_historie).

⁷⁴ [snl.no/Økonomi og næringsliv i Sør-Korea](http://snl.no/Økonomi_og_næringsliv_i_Sør-Korea).

⁷⁵ Sunnahstyle.com.

Når ansiktet ellers er dekket, har øynene mye å fortelle.

Foto: Byelikova Oksana/shutterstock.com

Hijabtekstiler

Så hvis farge og snitt ikke er tilfeldig i utformingen av nikaben, hva da med hijaben? Selve ordet hijab har en betydning som på arabisk dreier seg om å dekke til, skjule. Koranen viser ikke til noe spesifikt plagg, men det viser til atskilthet. Uttrykket er knyttet til atskillelsen mellom mann og kvinne.⁷⁶ I leksikon står det videre hva koranen sier:

[A]lle "troende kvinner" blir bedt om å "trekke sløret (khimar) over sine bryst" (sure 24, 31); *profetens hustruer pålegges å samtale med menn fra bak et forheng (hijab)*, og hustruene, profetens døtre og de troende kvinner oppfordres til å "trekke kledningen (jilbab) om seg" (sure 33, 59).

snl.no, min utheving.

Slik står det skrevet.

⁷⁶ Snl.no/hijab.

Den globale trenden viser at hijaben er et stadig viktigere element for moderne muslimske kvinner. De store motehusene er i ferd med å oppdage det muslimske markedet.

Klesmodell som viser mer tøy enn kropp, skaper oppstuss.

Foto: Dolce & Gabbana.

Det eksklusive motehuset Dolce & Gabbana lanserte våren 2016 en kleskolleksjon som også rommer en stilig serie med hijaber og abayaer. Alt i sømmelig snitt med løstsittende og lange drakter med matchende slør og sjal. Det kan tenkes at det italienske motehuset har oppdag et marked som er lite utforsket av andre store, internasjonale klesdesignere. *The Abaya Collection* er rettet mot den velstående muslimske befolkningen i Midt-Østen, ifølge Vogue, og jeg ser for meg at De forente emirater må stå for en stor potensiell kundegruppe. Magasinet skriver at andre motedesignere tidligere har hatt hijaber i sin kolleksjon, da mest rundt ramadan, og ikke som del av en vårkolleksjon, slik som vi ser her. Muslimske land har en økende kjøpelyst og -kraft, påpeker Vogue, så det er mulig at Dolce & Gabbana har truffet en gullåre.⁷⁷ I en tid der kvinnene på *catwalken* knapt er ikledd noe tekstil overhodet, der eksponeringen av kropp og hud sjokkerer mer enn kreasjonene, er det merkelig forfriskende og nytt å se en bluferdig påkledd modell, for en stakket stund.

⁷⁷ Vogue.com 5.1.2016.

Det dreier seg ikke lenger om å skjule seg, hvis det noen gang har gjort det. Hijabistaen, en relativt ny blomst i fashionistaens hage, er i ferd med å gjøre seg synlig på ordentlig. Hun finner likesinnede på blogger og egnede nettsteder for andre *modern fashion muslimah* der ute. Det kan virke som om det er et økende behov og marked for moteriktig klesdrakt blant en kundemasse som samtidig legger brett på å praktisere hijab, det å dekke seg til.

I Norge har vi foreløpig ikke mange hijabistaer som preger verken motemiljøet eller gatebildet, men det finnes en representant, norsk-libanesiske Laial Janet Ayoub. Hun uttaler til Min Mote at nyheten fra motegiganten er positiv, og at dette kan være med på å inkludere og anerkjenne at også ”hijabister” har interesse for mote.⁷⁸

Nå når de store, vestlige aktørene innen klesindustrien har begynt å få ferten av det de kaller den nye trenden, blir det en snakkis verden over. Årsakene kan være mange, for noen kanskje skremmende. Er muslimske kvinner i ferd med å gå baklengs inn i framtiden, ved å oppvise en mer konservativ tro? Er muslimer i ferd med å øke i antall, og spres utover flere kontinenter? Eller har muslimer, og kanskje kvinner, fått en sterkere privatøkonomi, en smak på det gode liv? Mye peker mot det siste, men utbredelse og religiøse retninger kommer jeg nærmere inn på i neste kapittel. For det er kan hende alt det, og enda flere uvisse grunner til at flere muslimske kvinner kjøper stadig finere hijaber. Men jeg sitter med en følelse på et helt grunnleggende, feminint menneskelig nivå, og det er at unge kvinner bryr seg om utseendet. Og når det kommer til stykket, mestrer muslimske kvinner kunsten å balansere dekadent jåleri med religiøs bluferdighet – med god drahjelp fra moteverdenen. Tja, det kan faktisk virke som om muslimske kvinner er akkurat som alle andre kvinner. Forskjellige. Tenk det.

Religiøs mote

Det kan virke underlig at mote og religion kan veves i hverandre slik vi ser her, når kvinners ønske om å dekke seg til skapes om til en moteindustri som klesdesignere begjærlig har grepet fatt i. Internett byr på utallige bilderressurser liknende dem vi ser ovenfor. Det er som før nevnt moteblogger, studentblogger og nettsalg av hijaber og nikaber. Vi kan tenke at det ikke dreier seg om å skjule seg, for hun viser seg fram. Men særlig i møte med en kvinne i nikab, er det tydelig at hun samtidig ikke vil synes. To vidt forskjellige intensjoner skaper en

⁷⁸ Minmote.no, 7.1.2016.

slags kognitiv dissonans, der man blir trukket inn i en lek, en gjettelek eller gjemmelek, mens man i forvirringen forsøker å orientere seg på nytt. Sterkt sminkede øyne i et ansikt ellers tildekket, skaper en spenning som umiddelbart avkreves en forklaring ved første møte. Det rimer ikke med det vi kjenner fra før – og slik utvides vår kunnskapshorisont, tøyestykke for tøyestykke.

Hva som til slutt ligger til grunn for hva kvinnen bærer på hodet, er vanskelig å vite sikkert. Religiøs overbevisning, trender, identitet, politikk. Alt dette og mer til. Var det ikke gode, gamle moteguru Per Spook som sa: ”Klær skaper folk”? Han hadde jo så inderlig rett. Ingen av oss kommer vel egentlig unna med at det er fullstendig likegyldig hva vi kler på oss hver morgen? Tidligere nevnte norske hijabista Layal Janet Ayoub er også en aktiv blogger med sterke meninger angående hijab, og det er ikke om fargevalg eller pyntenåler. Hun går rett inn i den aktuelle debatten om valgfrihet, identitet og flerkulturalitet. Hijab har endelig tatt steget inn i varmen, inn i populærkulturen og blitt med på karusellen. Jeg forstår Ayoub og hennes håp om at resten av verden kan se på hijaben også som mote. Dermed kan denne tilpassingen fungere som et vennskapsbånd i en ellers så fiendtlig innstilt verden.

Ja, for det er nettopp det. Det er denne dobbeltheten i å forbruke, å pynte seg, og samtidig være bluferdig og modest. Ikke alle kjøper agnet som Dolce & Gabbana legger ut. Kritikken mot luksushijab finnes nemlig også. Noen mener en luksuriøs utgave av hijab ikke er forenlig med koranens formaning om å tildekke seg. Kommentator Ruqaiya Haris gjør seg disse tankene i *The Guardian*: ”[D]en blendahvite modellen som er kledd i [hijab], blir nok en sterk påminnelse om at østlig kultur kan kun omfavnes når den er glamorisert av det vestlige samfunn, som igjen gjør det til butikk.”⁷⁹ Haris påpeker med rette at muslimer lever i en kontekst med en økende grad av islamofobi. At en hvit kvinne hylles for sin glamorøse *look* i de samme klærne som muslimer blir hetset og mistenkeliggjort for å bære, gjør Ruqaiya Haris uvel.⁸⁰ Hun mener det virker ekskluderende idet et motehus som Dolce & Gabbana kun er ment for dem med penger, og at hijab således kun er godtatt etter en omgang med designerne hos et vestlig og dyrt motemerke.

Kanskje har Hennes & Mauritz allerede ordnet opp i det. Høsten 2015 lanserte de en reklamefilm kalt *Close the Loop*,⁸¹ hvis budskap er å gjenvinne brukte klær. For anledningen samlet de likeså godt en mangfoldig bukett mennesker med ulik legning, fasong, trostilhørighet og andre lyter til å være modeller. Modellene oppviser en stolthet og styrke

⁷⁹ *The Guardian* 11.1.2016, min oversettelse.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *H&M Close the Loop*. Youtube.com.

gjennom annerledeshet. H&Ms reklamefilm forkynner toleranse overfor mangfoldet, den utfordrer det konforme. Av alle marginale tilkortkomne varianter vi får se – det være seg personer med amputerte bein eller ubarberte kvinnearmhuler – var den muslimske dama med hijab den som vakte mest oppstyr. Når verdens nest største klesvareprodusent (etter Zara) lanserer sin første muslimske modell i hijab, går det ikke upåaktet hen.

En hijab fra H&M overgår de villeste fantasier.

Foto: Hennes & Mauritz.

Den britiske modellen Mariah Idrissi opplevde å få stor oppmerksomhet etter at kampanjen ble lansert. Hun sier selv at mange unge muslimske kvinner har sendt henne meldinger om at de nå er mer selvsikre og stolte av å bære hijab takket være reklamefilmen fra H&M.⁸²

Klesgiganten løper etter den trenden som vi vet har vært åpenlys på sosiale medier i lang tid. *Modest fashion*-samfunnet har lenge levd et rikt liv på internett for kvinner som er motebevisste og måteholdne. Nettopp fordi denne trenden er global, er internett et ypperlig medium for å finne likesinnede. Det grenseoverskridende og demokratiske ved vår digitale hverdag har blitt en maktfaktor som leder an. Nå er de oppdaget. At en ledende klesbutikk med sete i Sverige endelig har fattet interesse, kan sees på som en stor honnør til muslimske kvinner. De er herved verdt å tas med i beregning, de er på likefot. Eller? Vel, de er tatt opp i vår største religion – kjøpekraften. Deres penger er gode nok for Vestens globale

⁸² BBC 30.9.2015.

utbyttingsprosjekt. For samtidig som H&M flagger verdier som bærekraft og toleranse, ligger de dramatisk etter med sikkerheten for arbeiderne i tekstilfabrikkene i Bangladesh. Tusenvis av syere jobber fortsatt i dødsfeller bak låste dører og uten nødutganger.⁸³ Det er dessverre ingen overraskelse at det sosiale ansvaret tar seg flott ut på reklameplakaten, men de reelle kostnadene er det stadig ikke konsernet som tar.

Motekarusellen snurrer nådeløst videre og hijaben er viklet inn, den har tatt plass. Rettmessig og på høy tid. Hvor mye bluferdighet som er igjen etter en runde på *catwalken* eller etter en fotoseanse, er vanskelig å si. Både de sterkt religiøse og dypt sekulære kan rynke på nesen av hijabens ankomst i moteverden. For selv om det muslimske sløret nå er moteverdenens nye yndlingsplagg, dreier det seg for mange kvinner om noe langt alvorligere, nemlig om kampen for å få lov til å velge.

⁸³ Rapport fra Clean Clothes Campaign 2015.

Del 3: Slør i verden

Den franske lukning

Frankrike er det symbolske arnestedet fra hvor det moderne samfunns ideer først slo gnister. Begrepene frihet, likhet og brorskap er opprinnelsen til alt det andre som fulgte, i framskrittets navn. Kanskje nettopp derfor gjorde terrorangrepene i Paris 2015 så stor skade, også utenfor landets grenser. Det åpne og frie franske samfunnet gjennomgikk store prøvelser. Hele verden ble rammet da Paris' gater med ett ble omgjort til krigssone den fredagskvelden i november 2015. Pariserne hadde ennå friskt i minne angrepet på Charlie Hebdo-redaksjonen, som et tydelig angrep på ytringsfriheten. Og så ble en annen frihet angrepet, og kanskje selve levesettet i den sekulære, vestlige verden.

Det var den Islamske Stats verk. Det var muslimer. Det var også muslimer som la ut på vandring mot europeiske grenser i hundre tusentall dette året. Det var begynnelsen på en flyktningekrise verden nå står midt i. Syrere, afghanere, nigerianere – fra en leilighet i Paris så de bare ut som muslimer, alle sammen, først og fremst. Og hvis emigranter har den samme gudstroen som terroristene, hva var vel emigrantene troende til? Og var det ikke IS-terroristene som tvang sine kvinner til å bære slør? Det er lett å forstå at skepsisen mot alt som minnet om muslimsk tilhørighet bredte om seg på hele kontinentet etter terrorangrepet. Hvis det muslimske sløret ble uglesett i Frankrike fra før, ble det i stort monn etterpå. For den franske regjering og myndighetene har lenge strevet med integreringen av sin største minoritet, den muslimske. Utformingen av det franske fellesskapet har lenge vært på majoritetens premisser, når det gjelder å inkludere flere religioner. Frankrike ønsker å framstå som sekulært, og dermed nøytralt, men har blitt kritisert for at katolske skikker og høytider stadig praktiseres i offentligheten.

”Frihet, likhet, brorskap” – Frankrike er samlet i disse tre ord, det som skal være grunnleggende for franskmannens gode liv og sikre hans rettigheter. Ideen har røtter helt tilbake til den franske revolusjonen i 1789. De moderne, vestlige ideene om likhet for borgerne har fødested nettopp i Paris. De nye tankene inspirerte et helt kontinent, og i praksis hele verden. Den franske nasjonalforsamlingen erklærte den gang høytidelig at alle mennesker er født frie og like.

Skjønt, et menneskes verdi steg ikke i kurs sånn rett over natta – det er godt kjent at suksesshistorien om det moderne demokratiets fødsel er gjennomtrukket i blod. En drøss hoder måtte rulle før rettferdigheten skulle skje fyllest. Giljotinen var således i tidens ånd,

nemlig en human oppfinnelse som stort sett ekspederte ofrene raskt og effektivt. Det var revolusjon, og ekstreme midler måtte til for å nå målet. I årene som fulgte opplevde franskmenn det vi i ettertid kaller Skrekkveldet, tiden da de revolusjonære drepte i fleng alle som sa dem imot. Og målet? Jo, det var jo likhet og demokrati(!) De som kjempet for nye ideer lot hodene rulle for å nå fram med sin overbevisning. Det låter da ikke helt ulikt all form for ekstremisme. Fascismen blir jo med rette avskydd for sin voldsbruk, men var dette systemet noe mer uskyldig, undrer Kristian A. Bjørkelo i *Ekstremisme*.⁸⁴ Hans historiske vinkling er frisk og klargjørende, det at prosesser i samfunnet som blir hyllet i ettertid, er skummelt like de vi fordømmer. Forresten kan jeg tilføye for egen regning at det pågår stadig krig i verden der liv går tapt i demokratiets navn, og uten at noen skriker om ekstremisme for det.

Det skulle et blodbad til før demokratiet var en realitet for de fleste. En ting var å rydde opp i egen bakgård, noe helt annet var det å skulle oppføre seg utenlands. Noe demokrati skulle Frankrike som mektig kolonist ennå ikke pådytte sine kolonier. Det skulle gå hundre år til med slavehandel mellom Afrika, Amerika og Europa – et av de mørkeste kapitlene i verdens historie, da mennesker var handelsvare og Frankrike en av de største aktørene i historisk verdensammenheng.⁸⁵

Nettopp det er et paradoks av dimensjoner. Europeiske nasjoner, også Danmark-Norge, kjøpte slaver i Afrika, seilte over til De vestindiske øyer og satte dem i arbeid på sine sukkerplantasjer. Sukkeret ble så fylt opp i skipene som reiste tilbake til Norden og Europa. Hvordan vi alle er sammenvevd av den blodige historien, slår meg av og til når jeg plukker en pakke Dansukker farin fra butikkhylla. Det europeiske kontinentets velstand og framgang ble grunnlagt på en nådeløs utbytting av andre land og folk, og restene av dette ligger i navnet på sukkerpakken min.

For denne perioden i Europa kalles nemlig også opplysningstiden. De humanistiske ideene vant fram, og troen på menneskets evner vokste.⁸⁶ Men de høye idealer lot ikke til å forstyrre den lukrative slavehandelen nevneverdig. Det er kanskje urettferdig og utålmodig av meg, men det var ikke før den amerikanske borgerkrigen tok slutt i 1865 at slavehandelen i praksis ble avskaffet. Da hadde Europa vært ”opplyst” i nesten hundre år, hvis vi regner fra startskuddet på Bastillen i Paris. Det er lenge nok for slavene.

Nå ja, opplyst.

⁸⁴ Se Bjørkelo 2016: 50.

⁸⁵ snl.no/slaveri.

⁸⁶ wikipedia.org/opplysningstiden.

Dette perspektivet viser at Europas historie også er verdens historie. Kontinenter og mennesker har historisk vært knyttet til hverandre. Og at historien er kompleks og går i mange spor samtidig. Jeg synes også at paradokset med opplysningstid og slavehandel på samme tid i Europa, er illustrerende for hvor tregt et samfunn beveger seg. Endringer tar tid. Samtidig som opplysningtidens tenkere, som Voltaire, Rousseau og Immanuel Kants ideer om det frie mennesket, diskuterte heftig i kaffehusene i 1700-tallets Nederland og Storbritannia, ble mennesker kjøpt og fraktet som stykkgoods for å jobbe på kaffeplantasjene i Sør-Amerika. Dette er verdt å merke seg, uten å underkjenne betydningen av Europas nye eksperimenter med demokrati for øvrig. Det som begynner på idéplanet, tar en stund før det settes ut i praksis og skaper endringer for en sivilisasjon.

Det rettferdige tankesettet piplet ut og omfattet også slavene til slutt. Det minner om en slags historisk *trickle down-effect*, fritt tolket etter et økonomisk begrep i beste *laissez faire*-stil.⁸⁷ Endringer tvinger seg omsider fram, om så bare diktert av tyngdeloven.

Den vestlige verden har vært konger på haugen en god stund nå. Men tross all slavehandel, utbytting og generelt dårlig stil gjennom tidene, så brakte den da med seg noen gode ideer? En del av verden måtte rett nok tømmes for ressurser i et par generasjoner og to verdenskriger måtte utkjempes, før menneskerettighetene kom ned på et papir og en rekke nasjoner måtte forplikte seg til dem. Menneskerettighetserklæringen som ble signert den gang har vært, og er, en ledestjerne for de aller fleste land.

Ifølge mitt eget resonnement ovenfor, er Vesten Orienten overlegen, etter kjent orientalistisk tankemønster. Det hender jeg tenker at de muslimske samfunnene ikke har gjennomgått den samme utviklingen som det vestlige samfunnet har, og at de dermed ikke har så rik historie, fylt av filosofer og intellektuelle. Derav slutter jeg at islamske samfunn ikke har nådd de samme innsiktene. En fryktelig og navlebeskuende fordom, selvfølgelig. Professor i religionshistorie ved Uppsala universitet i Sverige, Mattias Gardell, arresterer meg ettertrykkelig i boka si *Islamofobi*: ”Bologna og Paris, som knives om å være den eldste universitetsbyen i Europa, tar begge feil. Europas første universitet ble etablert i det muslimske Córdoba på Den iberiske halvøy, som rundt midten av 700-tallet var en av Europas største byer og et viktig akademisk sentrum.”⁸⁸ Han sier videre at i de muslimske byene på denne tiden ble det gjort store framskritt innen mange disipliner, blant annet medisin, filosofi og samfunnsvitenskap.⁸⁹

⁸⁷ Wikipedia.org/wiki/Trickle-down_economics.

⁸⁸ Se Gardell, 2011: 63.

⁸⁹ Ibid.

Ett verk, *Al-Muqaddimah*, med den lovende undertittelen *Boken om lærdommene, med en introduksjon til verdens historie*, er et eksempel på det. Verket ble skrevet av Ibn Khaldun tidlig på 1300-tallet. Både boka og mannen hadde stor innflytelse i muslimsk Nord-Afrika og Spania. Khaldun har blitt sammenliknet med tenkere som Machiavelli og Descartes. Da den engelske oversettelsen av verket forelå, ble det innrømt i forskermiljø ved Yale universitet at det vesteuropeerne diskuterte som nye ideer og tanker i sin tid, slettes ikke var nye; nordafrikanerne kjente til disse på 1300-tallet, gjennom Khalduns verk.⁹⁰ Så det jeg anser som gjengs verdenshistorie er altså kun en del av historien. Det er mange forskjellige historier, og de avslører ofte like mye hvem som forteller. Mine oppfatninger om islam er basert på ufullstendig kunnskap, og en historiefremstilling som sannsynligvis er preget av den diskursen jeg ubevisst er del av – den jeg har til felles med en rosablek befolkning i det vesle hjørnet på verdenskartet.

De tidligere kolonilandene møter sin fortid gjennom immigrasjonen. I Frankrike er rundt ti prosent av befolkningen innvandrere eller førstegenerasjons franskmenn, der de største gruppene har opprinnelse i Nordafrika eller Spania.⁹¹ Det er dermed en av de største innvandrerbefolkninger i Europa.⁹² Jeg ville da tenke at Frankrike er et flerkulturelt samfunn, med rik og synlig påvirkning fra sine store minoriteter. Det er det også. Samtidig har myndighetene lagt merkbare føringer for nasjonal identitet. Dette så vi et utslag av da franske myndigheter bestemte seg for å forby religiøse hodeplagg i offentlige skoler i 2004. I praksis betydde det at jenter ikke lenger fikk lov til å bære hijab på skolen. Forbudet i 2004 skapte en intens, men kortvarig, bølge av protester. To muslimske søstre gikk sågar til rettssak for å få lov til å bære hijab, uten å lykkes.⁹³ Senere, i 2011, ble nikab og burka forbudt i det offentlige rom. Det vil si, lovteksten forsøkte seg på et nøytralt språk, som at det er forbudt ”å med hensikt dekke sitt ansikt i offentligheten”,⁹⁴ men den rammet i all hovedsak muslimske kvinner, hvilket den også var rettet mot. På samme måte rammet forbudet mot religiøse hodeplagg de religiøse minoritetene, og særlig en minoritet i minoriteten, muslimske skolejenter.

Kvinnen på bildet under sier i et intervju med *The Guardian* at hun har gått med nikaben i over tolv år. Kenza Drider er født i Frankrike av marokkanske foreldre og er en

⁹⁰ Se Al-Araki, i Khaldun 2012: xxiii.

⁹¹ snl.no/Frankrikes_befolkning.

⁹² globalis.no/Land/Frankrike.

⁹³ Se Korteweg og Yurdakul 2014: 16.

⁹⁴ *Ibid.*, min oversettelse.

hjemmeværende firebarnsmor fra Provence.⁹⁵ Hun er også en av dem som har gått i front mot iverksettelsen av nikabforbudet. Hun tar gladelig heller boten på 150 euro enn å gi etter for forbudet. Drider opplyser oss:

Da president Sarkozy sa at burkaen ikke er velkommen i Frankrike, så åpnet presidenten, min president, opp døra for rasisme, aggresjon og angrep mot islam. Dette er et forsøk på å stigmatisere islam og det har skapt en enorm rasisme og islamofobi som før ikke fantes.

Kenza Drider til The Guardian, 10.4.2011, min oversettelse.

Kenza Drider pågripes og arresteres av fransk politi.

Foto: Ian Langsdon/EPA.

Frankrike ønsker å framstå som en nasjon som legger vekt på deltakelse i samfunnet på like premisser for alle sine borgere. Landet har sterke tradisjoner for å være sekulær, å ikke blande kirke og stat. Men når likhet, frihet og brorskap møter en muslimsk befolkning som har hele spekteret av behov for religionsutøvelse, føles det kanskje ikke så rettferdig lenger. For å illustrere det på det helt grunnleggende nivå: En innsiktsfull pedagog i en barnehage, med fokus på det demokratiske prosjekt, ville ikke bare være enig i, men ha som fyrtårn, utsagnet at ”å behandle alle (barn) likt, ville være urettferdig”. Selv barn forstår at behov er

⁹⁵ The Guardian 10.4.2011.

forskjellige. Men i jakten på det franske, det som definerer hva som er fransk, var det ikke plass til verken hijab, burka eller nikab. I boka *The Headscarf Debate* peker forfatterne på at: "[...] burkaen og nikaben spesielt blir sett på som offentlige uttrykk for medlemskap i en gruppe som skiller seg fra det franske, de blir tolket som tegn på lojalitetsbånd til en gruppe [*communalism*]", og det må innskrenkes ved lov.⁹⁶

Intensjonene var gode. Det er da lurt at alle møtes i det offentlige på like premisser, med likt utgangspunkt? Argumentene om likestilling, endog kvinnefrigjøring, er forståelige. I den offentlige debatten forut for forbudet mot hijab i Frankrike, var det gitt lite oppmerksomhet i media til kvinnene som ønsket å bære sløret. Bortsett fra søstrene som gikk til sak, var det få stemmer fra denne gruppen. De få stemmene, som Kenza Driders ovenfor, ble gitt liten vekt. Hijab og nikab var per definisjon undertrykkende, og hva de muslimske kvinnene selv mente i sakens anledning, var øyensynlig uinteressant.⁹⁷ Dermed overså Frankrike et vesentlig perspektiv, og en viktig stemme inn i debatten. Den gruppen det faktisk dreide seg om, ble diskvalifisert til å ha en mening. I debatten i forkant av nikab- og burkaforbudet, ble ikke plagget engang vurdert som religiøst, men som et uttrykk for en snever, gjerne truende, politisk sekt.⁹⁸ Det som for øvrig ble kjent innad og utover landegrensene som *The burka ban*, dreide seg i realiteten om nikaben, sløret som vi vet lar øynene være synlige i motsetning til en burka, men den vesle differensieringen forsvant i det offentlige ordskiftet om hva som kunne gå for å være dugelig fransk nok.

Så hva betyr frihet, likhet og brorskap for muslimske kvinner i Frankrike? Det må hermed bety at de har begrenset frihet til å velge å uttrykke sin religion offentlig. Likheten er trukket ned over dem som en usynlig hette. Alle er likestilt, ved å likne mest mulig på flertallet. For mange oppleves det som det motsatte, forskjellsbehandling. Brorskapet innebærer å vise lojalitet kun til det franske, som ved lov er definert som religionsfritt.

Debattene rundt religiøse hodeplagg i Frankrike var i realiteten diskusjoner om hvorvidt islam hadde en plass i den franske identiteten, om den var god nok. Det som fulgte, nemlig forbudet, var svar på det. Slik kunne det i praksis tolkes av de mange franskmenn med flerkulturell bakgrunn. Å tilhøre det franske fellesskapet var ikke forenlig med å uttrykke offentlig sin islamske tro. Det var signalet som uomtvistelig ble sendt ut fra høyeste hold, og med loven i hånd. Det virker som om franskmenn tvinges inn i et minste felles multiplum av fransk identitet. I sin iver etter å få alle med på prosjektet, passer ikke alle inn allikevel.

⁹⁶ Se Korteweg og Yurdakul 2014: 21, min oversettelse.

⁹⁷ Se Korteweg og Yurdakul 2014: 35.

⁹⁸ Ibid.: 42.

Friheten, likheten og brorskapet de sikter mot, er så forankret i tradisjonen og fortiden. Det er verdier hele vårt samfunn er tuftet på, og de er såpass luftige og rommelige begrepsmessig. Likevel har frihets- og likhetstanken gitt staten mandat til å gripe inn i og begrense franskmenns frihet og likhet i praksis.

Frankrike er kun ett av Europas land, men situasjonen her illustrerer godt hva Europa baler med. Det franske forbudet mot hijab i skoler og mot nikab i offentligheten fortsetter å prege Frankrike. Det fortsetter å såre enkeltmennesker. Franske skolejenter som hele sitt liv anså seg som franske og lojale mot republikken, ble over natten uglesett for å bære et klede som dekket hår og ører, i pakt med sin tro. En dokumentarfilm viser en rektor som den utøvende makt i møte med sine studenter.⁹⁹ Rektoren stopper unge kvinner i skolegården og ber dem om å skyve hodetørkleet litt lenger opp i pannen, vise fram ørene, velge en lysere farge, ikke skjule buksene med skjørt, ikke gå i den løse, lange jakken. Etterkommes ikke dette pålegget, vil jentene bli utvist. Jentene bruker hodetørkleet som en erstatning for hijaben, det er knyttet bak i nakken og skjuler håret. De er dyktige elever, som arbeider hardt med fagene, men dette betyr ingen ting nå. Det er tydelig i filmen at jentene er fortvilte over et forbud som oppleves som dypt urettferdig. Som utenforstående virker det nesten komisk at en rektor dikterer i detalj hvordan jentene kan kle seg, og begrunner det med den franske loven.

Nå, over ti år etter hijabforbudet i skolene, har franskmenn fortsatt vansker med det. Muslimer blir overfalt på åpen gate for å bære hijab. I mars 2015, i den franske byen Toulouse, ble en muslimsk, høygravid kvinne fysisk angrepet og truet på livet fordi hun bar hijab. Angrep og ukvemsord mot muslimer har også eskalert etter attentatet mot Charlie Hebdo-redaksjonen i januar 2015.¹⁰⁰ Dette året var et trist rekordår for kriminalitet rettet mot muslimer i Frankrike, da innrapporterte tilfeller ble tredoblet til over 400.¹⁰¹ Det dreier seg om vandalisme mot moskeer og kvinner som får hijaben dratt av på åpen gate. I tillegg kommer mørketallene, og tilbøyeligheten til å anmelde er lav, som vi så var tilfellet med norske muslimer i forrige delkapittel. Det er urovekkende tall for Europas muslimer etter det nylige terrorangrepet i Brussel, for det er liten tvil om at den generelle sympatien for muslimer synker i takt med terror i IS' navn på europeisk jord.

Men det finnes også eldre tilfeller der franske muslimer føler seg urettferdig behandlet. I 2013 i, Paris, ble en mor som ville være med og hjelpe til på datterens klassetur til et museum,

⁹⁹ Youtube.com 6.9.2010.

¹⁰⁰ Daily Mail 27.3.2015.

¹⁰¹ The Local 31.12.2015.

nektet å få være med. Læreren forlangte at hun måtte ta av seg hijaben, med den begrunnelsen at Frankrike var et sekulært samfunn, og det måtte moren respektere. At hun hadde bodd i Frankrike hele sitt liv spilte ingen rolle: ”Hun var tvunget til å reise hjem, og etterlate seg datteren gråtende på skoletur.” Den ydmykende opplevelsen satte spor hos både mor og datter, og moren oppsummerer det med denne kommentaren til avisen: ”Det er som om de forsøker å utslette oss.”¹⁰²

Anti-muslimske angrep er et økende problem i Frankrike, og det går særlig utover kvinnene, kunne Den franske foreningen mot islamofobi (CCIF) rapportere i 2013, to år før angrepet på Charlie Hebdo-redaksjonen og terroraksjonen i Paris. Uten å vite om muslimske kvinner med religiøse hodeplagg fikk gå i fred før forbudet ble innført, undres jeg om selve forbudet på et vis har legitimert trakassering og sjikane mot denne gruppen, og om det har ført til en vanskeligere hverdag for kvinnene.

Signalet fra myndighetene er i realiteten tydelig, selv om det på papiret gjelder også den jødiske kippa: Hijab og nikab er ikke godkjent antrekk. Følgelig er heller ikke islam godtatt. Av det franske folk ble det nemlig tolket slik: Vi liker ikke hijab og nikab. Underforstått: Vi liker ikke islam. For i retorikken kan det muslimske sløret bli et metonym på islam, det vil si her at det konkrete tar plassen til det abstrakte. Ut ifra nyhetsoppslagene har sløret tatt islams plass, og at det i virkeligheten er *det* vi diskuterer, i alle diskusjonene om hvorvidt vi liker slør eller ikke, når det kommer til stykket.

Forbudet mot religiøse hodeplagg skulle samle alle franskmenn, de skulle møtes på likefot og dele felles verdier. Men det kan se ut som om forbudet, hvor enn gode intensjonene var, har splittet et land og et folk. Når en gruppe opplever seg fremmedgjort og urettferdig behandlet, kan det føre til at avstanden mellom mennesker øker. Det oppstår en polarisering, det motsatte av hva den opprinnelige hensikten var. Dette så vi tegn til i forrige delkapittel, der jeg gikk dypere inn i problematikken rundt såkalte *no go*-soner. Det er som om fransk lov sier: ”Kom til oss, men vær som oss.” Forbudet mot hodeplagg har så vidt jeg kan se ikke ført til mer jevnbyrdighet, snarere det motsatte. Det har skapt et samfunn der borgere klassifiseres og graderes. Frankrikes muslimske befolkning på fem millioner mennesker er muligens effektivt usynliggjort, ved at de som har en dyp religiøs tro ikke beveger seg like mye ute, ettersom antrekket er ureglementert. I så fall er det en sær uheldig og urimelig konsekvens. Jeg sitter igjen med et stort spørsmål om hva denne lovpraksisen gjør med de muslimske

¹⁰² The National 12.9.2013, min oversettelse. (Moren refereres til kun ved fornavn; Amina.)

kvinnenes følelse av tilknytning, tilhørighet og lojalitet til Frankrike. Har de franske myndighetene engang vurdert om forbudet kan vise seg å være kontraproduktivt?

Én kvinne tok saken om rett til å bære nikab helt til Den europeiske menneskerettsdomstol i Strasbourg sommeren 2014, og tapte. Den 24-årige kvinnen, omtalt ved initialene SAS i pressen, ble beskrevet som en god, fransk statsborger med universitetsutdannelse og lojalitet til republikken. Hun anså seg som en patriot, og ønsket om å bære nikab lå helt og fullstendig hos henne selv. Ved sikkerhetskontroller var hun innstilt på å løfte opp sløret. Forsikringene til tross, de europeiske dommernes svevende argument om ”en viss måte å leve sammen på”, falt tyngst. Det dreide seg jo om retten til å se ansiktet til dem man kommuniserer med, var begrunnelsen.¹⁰³ Det interessante her er at sakførerne hennes argumenterte med hvor liten trussel hun utgjorde for det franske samfunn, da også i betydningen terrortrussel. Hun måtte bevise sin franske lojalitet.

Selv om dommen falt i kvinnens disfavør, var det ikke uten betenkeligheter i domsavsigelsen. Dommerne understreket at forbudet mot nikab og burka ”har en meget sterk negativ innvirkning på situasjonen til kvinner som har valgt å bære fullt slør på grunn av sin tro. [Forbudet] risikerer å bidra til og befeste stereotypier [...] og til å oppmuntre intolerante ytringer”.¹⁰⁴ Dette slo retten fast, og ga samtidig Frankrike medhold. Til tross for disse særs alvorlige ulempene, fant altså retten det riktig å opprettholde Frankrikes forbud. Retten til å se et ansikt står sterkere enn alle andre, grunnleggende rettigheter. Forkjempere for menneskerettigheter reiste noen betimelige spørsmål i etterkant av dommen: ”Hvordan frigjør du kvinner ved å kriminalisere klærne deres?” spør Shami Chakrabarti retorisk. Hun er lederen av den britiske menneskerettighetsgruppa Liberty og intervjues av The Guardian. Og hvis man misliker en kvinnes klesvalg, hvordan forfekte liberale holdninger og samtidig forvise henne fra offentligheten, undres hun.¹⁰⁵

Da Frankrike koloniserte store deler av Nord-Afrika på seksten- og syttenhundretallet, var datidens holdninger også at man ville frelse disse ville, usiviliserte og underutviklede menneskene i Afrika. Det er trist å kjenne igjen restene etter denne gamle, avdankede diskursen i dagens debatt rundt Frankrikes ekskludering av hijab og nikab. Fem hundre år etter kolonitida virker det som om herrefolket stadig vil oppdra andre i den rette troen.

Med hijab- og nikabforbudet har Frankrike noe til felles med Irans og Tyrkias fortid. Irans forbud mot chadoren på trettitallet ble riktignok gjennomført med vold, som vi skal se i

¹⁰³ The Guardian 1.7.2014.

¹⁰⁴ The Guardian 1.7.2014, mine oversettelser.

¹⁰⁵ Ibid.

kapittelet om iranske kvinners slør. Argumentene for begge styresmakter er til forveksling like. Sjåhen ønsket et moderne og sekulært samfunn. Likeså i Tyrkia. Utfallet for kvinnene er det samme, det muslimske sløret var til hinder for samfunnet, og måtte derfor av. Den påtvungede sekularismen ble den gang pekt på som del av årsaken til at ekstreme grupper dannet seg i disse landene. Nå blir utenforskapet i muslimske miljøer i Frankrike sett på som en av flere, men dog høyst sannsynlige, årsaker til rekrutteringen til ekstremisme her. Paris-terroren viser at tilhørighet og integrering er akutt livsviktig, ikke bare for befolkningen i Paris' kriserammede gettoer, men for verdens sameksistens.

Bildet er heldigvis ikke entydig. Tall fra 2014 forteller at Frankrikes befolkning er mest positive til muslimer sammenliknet med andre europeiske land.¹⁰⁶ Alvorlige hevnangrep mot muslimer, som drap og handlinger som kan føre til drap, har vi heller ikke opplevd som følge av terroraksjonene de siste par år, og alvorlig høyreekstrem vold generelt minker i Europa, påpeker doktorgradsstipendiat ved Forsvarets Forskningsinstitutt, Jacob Aasland Ravndal, i et intervju med Vårt Land.¹⁰⁷ Det kan bety at en stor minoritetsbefolkning bidrar til å alminneliggjøre forskjellige levemåter og religioner. Det fremmede blir ikke lenger fremmed og farlig.

Frankrikes behandling av muslimer og synet på muslimsk hodeplagg har ringvirkninger utover grensene og innover, i hvordan en fransk, muslimsk kvinne ser på seg selv. Det er vanskelig å se at hijabforbudet på skoler og nikabforbudet i offentligheten har løst noen problemer i det franske samfunnet. Frihet, likhet og brorskap, ja vel, men med hvor mange forbehold?

Den afghanske svøpe

Da USA satte i gang med krigføringen mot Talibanregimet i Afghanistan i 2001, skulle folk i Vesten komme til å lære seg et nytt ord – burka. Bildene av afghanske kvinner i sine kongeblå burkaer ble et symbol på hva Den frie verden kjempet mot. Kvinnene måtte reddes og frigjøres, om så hele landet skulle legges i grus først. De religiøse ekstremistene i Taliban styrte den afghanske befolkningen med skrekkvelde som modell, og kvinnene fikk særlig unngjelde. Påbudet om burka var en av de strenge reglene. Det var dette ytre, synlige laget av sterk kvinneundertrykkelse vestlige tv-seere så, men som vi vet nå, dreide det seg om så mye mer. Taliban har legitimert brutal mishandling og undertrykking av kvinner siden de fikk

¹⁰⁶ The Independent 18.11.2015.

¹⁰⁷ Vårt Land 3.1.2016.

makten på nittitallet, og de har fortsatt fotfeste i landet. Etter tretti år med krig og indre uroligheter er Afghanistan nå et av verdens fattigste land.¹⁰⁸ Hjelpeorganisasjonen CARE, som retter seg spesielt mot kvinner i hele verden, plasserer landet på topp i den sørgelige kåringen av verdens farligste land for kvinner å bo i.¹⁰⁹

Synlig undertrykt i all sin usynlighet.

Foto: Tim Wimborne/Reuters.

Med invasjonen i Afghanistan i 2001, med USA i spissen, ble hele verden oppmerksom på afghanske kvinners klesdrakt. Burkaen ble trukket ned over dem mot deres vilje, var forklaringen som gikk verden over. Synet av de lyseblå burkaene var mitt første møte med muslimsk klesdrakt, i alle fall det jeg, i likhet med mange andre, knyttet til et lands historie og religion. Heretter ble burkakledte kvinner ensbetydende med Talibans terrorregime.

USAs førstedame, Laura Bush, gikk offentlig ut og erklærte at krigen (i Afghanistan) mot terror var en ”kamp for kvinners rettigheter og verdighet”.¹¹⁰ Bombingen av et helt land og folk trengte sårt en rettfærdiggjøring, og fru Bush’ rolle som reddende engel er helt i tråd med gammelt postkolonialistisk mønster, ifølge Jennifer Heath i sin innledning i essaysamlingen *The Veil*.¹¹¹ I denne boka forteller bidragsyterne om slør med personlige, politiske og historiske perspektiv. Taliban hadde ikke bare skapt monstre som Osama bin-Laden, de hadde jommen tvunget sine kvinner til å bære burka også. Dermed fikk krigen flere edle motiver og mål enn en hevnlysten og vingskutt amerikansk president kanskje først hadde tenkt.

¹⁰⁸ snl.no/Afghanistan.

¹⁰⁹ care.no.

¹¹⁰ Los Angeles Times 18.11.2001, min oversettelse.

¹¹¹ Se Heath 2008: 6.

Det tok ikke lang tid før amerikanske styrker tvang talibene i kne. Kvinnene kunne befris fra sine klesplagg. Da er vel kvinnene ferdig frigjorte? Selvfølgelig ikke. Analfabetismen og fattigdommen ble ikke avskaffet, selv ikke undertrykkningen av kvinner. Vold, voldtekt og æresdrap er fortsatt utbredt i Afghanistan.¹¹² Kvinner i Afghanistan har fortsatt med å ”søke tilflukt bak sløret”, framholder Jennifer Heath, som en beskyttelse og fordi det er en ærverdig tradisjon.¹¹³ Laura Bush var ikke alene om å ville fortelle afghanerne hvordan de burde kle seg for å bli ordentlige frie kvinner, Den frie verdens stemme var unisont etnosentrisk. Men har vi det minste greie på hvordan den svakeste gruppen i den fattigste befolkningen, så langt fra vår egen trygge hverdag som mulig, bør kle seg?

Kvinnedagen 2015 ble markert i Kabul – av menn. Britiske The Telegraph rapporterer at en liten gruppe afghanske menn iførte seg burka og marsjerte i protest mot at kvinner bar burka. Et av slagordene i protesttoget var ”Nei til alle former for vold”.¹¹⁴ Det er prisverdig at noen menn ønsker å ta kampen på kvinnenenes vegne. Men det må være påfallende for leserne at ikke kvinnene selv markerer kvinnedagen. Det kunne vært interessant om demonstrantene eller tilskuerne ble stilt spørsmål om hvor kvinnene var. Dette sier nyhetsartikkelen ingenting om.

En av tilskuerne til demonstrasjonen, 24-årige trafikkipolitibetjent Javed Haidari, sier til avisen:

Hva er poenget med dette? Alle kvinnene i min familie går med burka. Jeg ville ikke latt dem gå ut uten.

The Telegraph, 6. mars 2015, min oversettelse.

Dette er en særs interessant uttalelse. Haidari spør hvorfor det demonstreres for kvinners rettigheter. Men svaret ligger jo i hans egen erklæring. *Han* ville ikke latt *dem* gå ut uten. Og det at han tilsynelatende ikke forstår sammenhengen, sier noe om hvilket syn han har på kvinner. Når en 24-årig trafikketjent i hovedstaden mener dette, lover det dårlig for kvinners stilling. Denne uttalelsen sier noe om hvor liten kunnskapen om menneskerettigheter er i landet. Den sier også at det er flere fortellinger enn Jennifer Heaths forklaring om frivillig ”tilflukt i sløret”. Men det er også stor kraft i gamle vaner. En eldre kvinne i burka som også

¹¹² Norad.no.

¹¹³ Se Heath 2008: 6.

¹¹⁴ The Telegraph 6.3.2015, min oversettelse.

bivåner marsjen, uttaler seg nemlig slik: ”Mannen og sønnen min ber meg om å ta av burkaen. Men jeg er vant til det. Jeg har hatt den på i 35 år”, sier Bibi Gul til avisen.¹¹⁵

Det kan tenkes at kvinnene har mange grunner til å gå med burka, det kommer både av indre motivasjon og på grunn av ytre tvang. Påbudet om burka, som noen afghanske menn pålegger sine kvinner, er kanskje en liten pris å betale når vi vet at faren for å utsettes for vold, voldtekt eller tvangsekteskap heller er regelen enn unntaket. Den internasjonale hjelpeorganisasjonen Oxfam uttrykte i en rapport i 2014 en bekymring overfor kvinnene, særlig etter at de internasjonale styrkene har trukket seg ut, og en nasjonal myndighet overtar ansvaret.¹¹⁶ I september 2015 er situasjonen forverret, som Oxfam dystert spådde. Menneskerettsorganisasjonen Human Rights Watch kan rapportere at Afghanistans befolkning er ofre for et økende antall angrep fra Taliban, andre anti-regjeringsstyrker og regjeringsstyrken selv. Så viser det seg også at afghanere er den nest største folkegruppen på flukt til Europa, etter syrere, noe som har fått relativt liten oppmerksomhet i media.¹¹⁷

Forventet levealder for kvinner i Afghanistan var for noen år tilbake 49 år. I 2015 er den 51 år.¹¹⁸ Prognosene gir et forsiktig håp, men med dette perspektivet blir spørsmålet om hvorvidt burkaen skal av eller på, mindre prekært.

Kvinnens hodeplagg har vært et politisk stridsspørsmål i hele Midt-Østen. Tyrkias regjering opphevet forbudet mot hijab i 2013. Inntil da hadde ikke kvinner i offentlige stillinger eller utdanning hatt lov til å bære hijab i over tjue år. Forbudet var en etterlevning etter landsgrunnleggeren Mustafa Kemal Atatürk på 1920-tallet. Formålet med de mange endringene han gjennomførte for det tyrkiske folk, var å holde religiøse symboler utenfor det offentlige liv. Siden åttitallet ble hijab totalt forbudt i alle offentlige etater og institusjoner. Når nå kvinner igjen kan bruke hijab, er det etter mye kritikk og stort press fra kvinnene selv. Forbudet var uverdigg, og har hindret mange tyrkiske kvinner i å søke seg til høyere utdanning og stillinger, sier Ziya Meral i intervju med National Geographic.¹¹⁹ Meral er skribent, rådgiver og forsker innen Midt-Østen-problematikk. Han er på linje med en av skribentene i Jennifer Heaths antologi om slør, Mohja Kahf. Hun sier at forbud fra myndighetenes side mot bruken av slør er mye mer utbredt i området, og er en vel så stor krenkelse for muslimske

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Oxfam-rapport 2014: 7.

¹¹⁷ Human Rights Watch 16.10.2015.

¹¹⁸ globalis.no.

¹¹⁹ National Geographic 12.10.2013.

kvinner. Men dette når aldri de store overskriftene i vestlig presse, ei heller stor oppstand, slik påbud om slør kan gjøre det.¹²⁰

Afghanistan er et land med store, humanitære problemer, hvor burkaen har blitt et lett synlig siktepunkt for alle som ønsker å frigjøre landets undertrykte befolkning. Det er kanskje feil ende å nøste opp i det lange snøret i Afghanistans floke. Under burkaen leves det liv i ufrihet på flere graverende måter enn det regler for påkledning kan sies å være.

Iranske løsninger

I 1930-tallets Iran forbød Reza Shah alle religiøse symboler, deriblant skjegg og chador, som er den iranske versjonen av muslimsk slør. Hans moderniseringsprosjekt var tilsynelatende progressivt, han fikk rustet opp infrastruktur og helsetilbud. Sjahens inderlige ønske om å etterlikne Vestens idealer om frihet og sekularisme, ble gjennomført med våpen i hånd. Reza Shah beordret soldater ut i gatene i Iran for å regelrett rive av chadoren på kvinnene, med sine bajonetter. En fredelig demonstrasjon mot den obligatoriske europeiske klesstilen ble i 1935 møtt av soldater som skjøt ned og drepte flere hundre av demonstrantene.¹²¹ I denne sammenhengen virker ikke sekularisme særlig frigjørende for befolkningen. Karen Armstrong, som har skrevet flere bøker om religionsvitenskap, utga i 2009 boka *The Case for God*. Her påpeker hun at det er denne barbariske formen for påtvunget sekularisme som er med på å drive mennesker ut i ekstremisme.

Ataturk og Reza Shah er i selskap med Egypts reformivrige president Gamal Abdel Nasser. Han sendte sine meningsmotstandere i konsentrasjonleire. Under tortur og umenneskelige forhold ble fundamentalistiske ideer født den gang på femtitallet, og følges av Det muslimske brorskap den dag i dag.¹²²

Strengt forbud mot hijab gjorde at den ble til et motstandssymbol i land som Iran og Tyrkia. Samtidig kom også kvinnefrigjøringen, og som konsekvens ble hijaben kastet, og den europeiske klesstilen ga status. Men etter hvert søkte mange tilbake til religionen, og ”det nye sløret” kom til på syttitallet i Midt-Østen, opprinnelig som en motreaksjon mot materialisme og urettferdighet. Med denne islamske vekkelsen ble også den strengere varianten nikab

¹²⁰ Se Kahf, i Heath 2008: 31.

¹²¹ Se Armstrong 2009: 297.

¹²² Ibid.

skapt. Den såkalte ”islamske drakten” sprang ut fra kvinnene selv, i studentmiljøet, som ville vise solidaritet i en tapt kamp om dyre klær og pynt. Hijaben symboliserte uavhengighet, modernitet og gudfryktighet, og ble raskt populær i Midt-Østen.¹²³

I dag er hijab obligatorisk i Iran, og straffen for ikke å bære hijab er 70 piskeslag. Straffen blir sjelden utført, mener forsker Kari Vogt i en artikkel i Dagen.¹²⁴ Vogt er professor i religionshistorie og spesialist på islam. Hun bekrefter at det er en økende motstand mot hijabpåbudet i landet. Et klesplagg som hijaben gikk altså fra å symbolisere frihet og uavhengighet, til å bety tvang og undertrykkelse.

Motstanden har i det senere blitt synliggjort gjennom facebook siden ”My Stealthy Freedom”.¹²⁵ Den er opprettet av den iranske journalisten Masih Alinejad. Facebooksiden har fått stor internasjonal oppmerksomhet på kort tid. Nesten ni hundre tusen facebookbrukere har klikket ”liker” på denne siden. Det er ikke vanskelig å forestille seg at misnøyen og fortvilelsen er stor blant de iranske kvinnene som er pålagt å bære hijab. Takket være sosiale medier har deres kamp nådd ut til verden, og saken deres har vunnet stor sympati. Iranske kvinner ønsker det samme som de aller fleste i resten av verden, nemlig å velge selv hva de skal ha på seg, uten at andre blander seg inn og bestemmer med lover og regler. Det er en ganske selvfølgelig tanke for veldig mange, men altså ikke i Iran. Det er vanskelig å forestille seg å leve med en trussel om piskeslag som straff hvis man ikke går med et bestemt hodeplagg. Det låter som noe fra en helt annen tid. Det er en uvirkelig hverdag som er realiteten for millioner av kvinner i Iran. Takket være sosiale medier blir denne kampen for valgfrihet tydelig for resten av verden.

Prestestyret i Iran har ikke uventet alvorligere ting enn hijabpåbud på samvittigheten, og en sterk økning i antall henrettelser er en av dem.¹²⁶ Når det gjelder kvinners rettigheter i samfunnet, er det per september 2015 for eksempel ikke lov å se på herrelaget i volleyball spille landskamper. En kvinne som protesterte på denne loven, ble arrestert og fengslet i fem måneder.¹²⁷

Facebooksiden til Alinejad, ”My Stealthy Freedom”, fylles med støtteerklæringer fra menn som gir sine koner rett til å velge hijab, i tillegg til en rekke, for oss, selvfølgelige menneskerettigheter. Det dreier seg om rett til å kjøre bil og å reise utenlands. Slik blir sløret igjen et symbol på kvinners rett til å velge, ikke bare klesdrakt, men tilgang til og deltakelse i

¹²³ forskning.no 18.3.2009, snl.no/hijab.

¹²⁴ Dagen 18.6.2015.

¹²⁵ facebook.com/StealthyFreedom.

¹²⁶ amnesty.no/land/iran.

¹²⁷ The Guardian 2.4.2015.

samfunnet som likeverdige borgere. Da er det lett å forstå hvorfor kvinner som faktisk selv velger å bære hijab, avkreves en forklaring på og et forsvar for valget sitt overfor et raskt dømmende storsamfunn.

Når pendelen svinger, slik vi ser den historisk sett har gjort i Iran, fra brutalt hijabforbud til et strengt påbud, blir det like galt begge veier. Despotenes behov for å kontrollere sitt folk, er like sterkt, uavhengig av om de kan begrunne det med religion eller ikke, ser det ut til.

Man tenker at disse landene er likevel langt vekk, det angår ikke meg. Men ved hjelp av Facebooks flate struktur, der alle sider er så å si like tilgjengelige, når dette fram til meg og preger nyhetsoppdateringene mine på lik linje som med hjemlige nyheter og naboens savnede katt. Dermed aktiveres noe i meg, jeg trekkes inn. Vi møtes på en felles plattform, med like premisser. Sosiale medier har en helt særegen fordel når det gjelder å rekke ut og over landegrenser. I den tidligere nevnte boka *The Headscarf Debates* av Anna Korteweg og Gökçe Yurdakul, påpeker forfatterne nettopp dette: ”Sosiale medier kan [...] overgå nasjonale grenser og nå ut til et globalt publikum, og potensielt motstå autoriteter fordi [mediet] er usensurert og i rask utvikling.”¹²⁸ Slik, mener de, kan sosiale medier bidra til å skape nye fortellinger om tilhørighet som ikke er stedsavhengig. Korteweg og Yurdakul beskriver her ganske presist hva som skjer på ”My Stealthy Freedom” og effekten av det. Så når min iransk-norske facebookvenn poster nyheter om kvinner som anses som helter uten sin hijab, angår det også meg, hvor enn fjernt og eksotisk Iran måtte virke.

At debatten om slør eller ikke slør overgår nasjonale grenser, blir stadig tydeligere. Verden rykker stadig nærmere, og det skjer selv uten internett og tv som medium. Det som i lang tid var konflikter som hendte et sted betryggende langt borte, er nå noe som angår nordmenn mer enn før. Konsekvensene av uroen i land som er fjerne for oss, har nådd vårt nabolag, vår dørstokk. At verden er én, og at vi er ett folk som bor her, blir nå grundig bevist av den migrasjonen som nå skjer. Grenser tegnet opp på kart betyr lite for dem som flykter fra krig, selv om europeernes kjære grenser blir forsøkt beskyttet ved bruk av piggrådgerder og tåregass.¹²⁹ Ja, riktig – tåregass mot barn og voksne på flukt. Dramatiske historier om mennesker på flukt har vært daglig kost i nyhetene det siste året.

Den norske virkeligheten har endret seg raskt på kort tid. Hvordan det påvirker kvinner i hijab og nikab i Norge, er uvisst. En ting er jeg ganske sikker på, og det er at vi påvirkes og formes av hverandres bakgrunn, og at utveksling av ideer og skikker er et grunnleggende

¹²⁸ Se Korteweg og Yurdakul 2014: 6-7, min oversettelse.

¹²⁹ nrk.no 29.2.2016.

kjennetegn for menneskets historie og framgang, som jeg har forsøkt å vise. En kvinne som viser seg i et muslimsk hodeplagg kan for noen være det synlige ”beviset” på innvandreres blotte nærvær i Norge, og i disse tider kan det være nok. Mer enn nok.

Del 4: Norske forhold

Stolte, norske tradisjoner

Jeg vil ikke kimse av følelsen ved å være norsk. Hver 17. mai stiger denne følelsen opp i meg og helt ut i nakkehåret og tårekanalene. Den kraftige, sanselige miksen av korpsmusikk, soft-is og hele barnefolket som er på beina for å gå i tog og feire Norge, er uslåelig. Det beste er at den samme jubelstemningen gjentar seg hvert år. Vi holder tradisjonen i hevd for å samles rundt det som utgjør fellesskapet Norge. Likevel er det rom for variasjoner og endring; noen år må svenske korps hyres inn for å få lyd i toget, et annet år blir 17.-maitaleren buet på for at han står fram som feminist, homofil og ateist.¹³⁰ En stund var det uhørt at jenter overhodet skulle få lov å gå i 17.-maitog. Slik går vi som nasjon framover, noen ganger kanskje for fort, men vi vil gå sammen. Vi ønsker fellesskapet.

Bunaden er, som vi så i første del, en markør for fellesskap og lange, stolte tradisjoner, og at det var først under nasjonalromantikken på 1800-tallet at den ble løftet fram som et nasjonalsymbol. Tradisjonelt sett hører det også med et hodeplagg til vår kjære festdrakt, de fleste med hver sine særegne detaljer. Det fulgte også med spesifikke regler for bruk av luene, særlig den gangen de faktisk var i dagligdags bruk. Et kvinnelig hodeplagg var ”rynkehuva”, som ble brukt av kvinner i Nord-Trøndelag helt fram til 1920-årene. Lua formidlet hva slags sosial status kvinnen hadde, fortrinnsvis om hun var gift eller ugift.¹³¹ Men også ugifte kvinner bar hodeplagg. Da jenter nådde 14 års alder, kunne de bære ei ”kvithuva”.¹³² Men bruk og betydning av farger, bånd og knyting hadde også i Norge rike variasjoner, det kan virke som om hvert prestegjeld hadde sine egne regler for kvinneskautet. Grunnregelen var at gifte kvinner bar et hodeplagg av tøy.

¹³⁰ Tønsbergs Blad 18.5.2015.

¹³¹ Magasinet BUNAD nr. 1-2008.

¹³² Ibid.

I Hordaland brukte gifte kvinner et enkelt hvitt lin- eller bomullsklede for å markere sin stand.

Foto: Ukjent/Kulturnett Hordaland.

For ikke lenge siden var det normen å bruke koneskaut til bunad i Norge, nettopp for å markere at hun var gift, og det sa også noe om tilhørighet og klasse. Det var i grunn den viktigste detaljen ved festplagget, men hvor enn strenge nordmenn er når det gjelder bunader og regler også nå til dags, så er hodeplagget ofte utelatt. Men da er ikke drakten komplett, innvender formidlingsansvarlig Camilla Rudrud ved Norsk institutt for bunad og folke drakt i en artikkel i VG.¹³³ Hun kan også fortelle at det hvite koneskautet er et vestlig fenomen med røtter fra det gamle Bysants i middelalderen.

¹³³ VG 17.5.2013.

Norge feires tradisjonelt i bunad med røtter fra islam.

Fra Hobbyuglas blogg 18.5.2014.

Våre bunaders hodeplagg har altså samme opphav som islams hijab. Så rotekte norsk er vi på selveste nasjonaldagen. Noe å tenke på neste gang – og det er i grunn før hver 17. mai – når noen lar seg ryste av at muslimer ønsker å kombinere hijab med ”vår” folkedrakt. Det er i tråd med en gammel tradisjon, tenk det. Ganske sikkert som korpsene begynner å øve i gatene i mai, dukker det opp en forferdet, men ekte, nordmann som har snublet over et bilde på internett, et bilde av en kvinne i bunad og hijab. Tanken er for vedkommende selvfølgelig uhørt, og bedre blir det ikke av at det ellers så strenge bunadspolitiet, herunder ovennevnte Rudrud, går god for kombinasjonen. Kan vi herved legge den diskusjonen død – dette har hun jo historisk belegg for, av den enkle grunn at hodeplaggene er som sagt i slekt med hverandre. Og slektsbåndet blir slik sett enda mer autentisk enn Hulda Garborgs tidligere omtalte konstruksjon av bunaden under nasjonalromantikken.

Kvinnen på bildet over gir oss et slags bildebevis på nettopp dette. Hun har en blogg om håndarbeid, og hennes koneskaut omtaler hun også som hodelin. Ikke så rart, for det likner i høy grad på det hodeplagget som de tidligere omtalte europeiske fruer fra 1400-tallet bar, og som nettopp ble kalt for hodelin, som i sin tur var inspirert av klesvaner i Bysants. Dette hodelinet ble designet til trønderbunaden i begynnelsen av 1900-tallet.¹³⁴ Dermed viderefører ”hobbyugla” en skikk som ad omveier har funnet veien helt til Selbu, og helt opp på 2000-

¹³⁴ hobbyugla.blogspot.no. 18.5.2014.

tallet. Likheten med hijaben er påfallende. Det er lett å tenke seg at begge skikkene har den samme forankringen.

Kvinner hodeplagg har en forbindelse til hverandre. Noen bærer det kun til fest, noen aldri, og noen bærer det til hverdags. Men det er vel kun muslimske kvinner som bærer slør til vanlig i Norge, tenker du? Nei, det er jammen kvinner som dekker sitt hode og hår, her i Norge, hver dag for guds skyld, uten å være muslimer.

En ung kvinne fra Trondheim valgte sommeren 2015 å vie sitt liv til Gud. Hun tar på seg sløret, kjolen og kappen hver dag for å ære Gud. Hun ber mange ganger om dagen, og bor i et fellesskap med andre kvinner som er kledd på samme vis, og som har den samme religiøse overbevisningen. Ingeborg-Marie på 28 år tilbringer nå et liv i kloster, et liv i askese og stillhet. Hun vet hver dag hva hun skal ha på seg. Nonnedrakten er en enkel, hvit kjole med sort slør. Hun sier at drakten gir henne en følelse av frihet som hun ikke før har kjent. ”Å gå i kloster” var noe vi sa i min ville ungdom, som en motsats til det livet vi ville ha, og vi ville ha alt. Å gå i kloster var kanskje en trussel, men på meg virket det delvis fryktelig og delvis forlokkende. Men søster Ingeborg-Marie lever et komplett liv, uten følelsen av å være i fengsel, hun framhever snarere frihetsfølelsen når hun beskriver sitt liv. Slik hun ser det, er det å oppgi materielle ting intet tap, ettersom hver dag er fylt av viktige oppgaver, og hun får tid til å fordype seg i katolisismen.¹³⁵

Lunden kloster ligger i Groruddalen. Et kloster kan virke avsondret, men det er ikke verre enn at de har et nettverk som strekker seg ut i verden, og de er aktive bloggere om sin virksomhet. Dominikanernonnene lever et liv ganske annerledes enn resten av innbyggerne i denne dalen, levesettet kan virke ganske fremmed på en utenforstående. Men vi har hatt klostre i Norge siden 1100-tallet.¹³⁶ Nonner har derfor beveget seg ute i det norske samfunnet i hundrevis av år. Da er det samtidig noe kjent ved dem.

Men det har ikke eksistert nonner her i landet uavbrutt siden klostrene ble etablert. Med reformasjonen ble klostre forbudt, og eiendeler konfiskert. Protestantismen som ble innført på 1500-tallet medførte at all katolsk religionsutøvelse ble forbudt. Munker og nonner fikk valget mellom å gifte seg eller forlate landet.¹³⁷ Et strengt regime, men det låter ikke helt ulikt ideene som dukker opp hos de mest islamofobe blant oss. Noen lefler visst fortsatt med førdemokratiske tanker om å oppløse andres religioner, i alle fall på Facebooks mange hatgrupper, og kanskje oftest rundt klokka 23 lørdags kveld. Og noen mener det i fullt

¹³⁵ Adresseavisen 12.6.2015.

¹³⁶ snl.no/kloster.

¹³⁷ snl.no/katolisismens_historie.

dagslys, uten promille i blodet. Det som flyter opp i kommentarene er altså mer middelaldersk tankegods, og ikke bare ideer fra 1930-tallet.

Strategien på 1500-tallet var å tvangsreformere nordmenn. Selv om helgenbilder ble forbudt og helgendyrking likeså, er Olav den Hellige fortsatt et ikon i den norske fortellingen om oss nesten tusen år senere, og han ble kanonisert nettopp fordi kristendommen kom hit til landet gjennom den romerske katolisismen. Igjen – det å forsøke å definere noe som helst som helnorsk, virker stadig mer absurd. Å kalle noe rendyrket norsk, er en forminskning av historieforståelsen. Norge har en rikere historie enn som så, dets innbyggere var og er i forbindelse med impulser og strømninger fra hele verden, hele tiden.

Katolisismen ble lovlig igjen i Norge i begynnelsen av 1800-tallet, og på 1900-tallet ble de første klostrene igjen opprettet.¹³⁸ Selv om klosterlivet er et unnselig innslag i dagens sekulære Norge, er katolisismen likevel en religion i sterk vekst. Denne voldsomme veksten skyldes i stor grad den økte arbeidsinnvandringen fra Polen.¹³⁹ Likevel ser jeg ingen protestmarsjer i gatene, i frykt for at paven i Roma skal komme og overta styringen på Stortinget og sende jentene våre i kloster. Og gud forby – tre på dem kjortel og slør. Mon tro om det kan ha noe å gjøre med at den katolske tro er del vår lange historie. Vi kjenner til denne religionen. Den er ikke farlig, dessuten er jo den protestantiske og katolske tro to alen av samme stykke. Ikke så med islam. Eller?

Det er nå vi bør begynne å tvile. For hva vet vel egentlig den vanlige nordmann om islam og hvor den stammer fra, og hva går han rundt og tror at han vet? Tru kan du gjøre i kjerka, pleier vi å si. Du må vite.

Islam er den nest største religionen i verden, etter kristendommen. Sammen med jødedommen har de tre verdensreligionene felles historie. Både kristendom og islam sprang ut fra jødedommen. Abraham er en bibelsk skikkelse og en stamfar for alle tre trosretningene. Jødene blir omtalt som Abrahams barn, men mindre kjent er det kanskje at Abraham også er stamfar til araberne. Ifølge legenden fikk han sønnen Ishmael med en egyptisk trellkvinne, Hagar. Abraham blir til Ibrahim på arabisk i koranen, der han omtales i hele 25 av 114 kapitler. Det narrative som samler oss, den diskursen som har formet store deler av historien og kulturen, har verken jødedommen eller kristendommen hevd på. Ibrahim er en sentral profet også i koranen, en av de som vies mest plass: ”Ibrahim (fvmh) var et strålende forbilde (se Koranen 60:4-6) som er levende tilstede i muslimsk tradisjon og fromhetsliv.”¹⁴⁰ Isa blir

¹³⁸ snl.no/kloster.

¹³⁹ snl.no/katolisisme.

¹⁴⁰ islam.no.

født av jomfru Maryam, og omtales i koranen som en stor profet som utførte mirakler og brakte *injl*, eller evangeliet. Dette er selvfølgelig Jesus som blir født av Maria, men i koranen står det klart at han ikke var Guds sønn, for ”[d]et er ikke Guds vis å legge til seg barn.”¹⁴¹ I Bibelen skulle Jesus som kjent få en mer framtreddende rolle.

Skraper man litt i overflaten, eller gjør et enkelt søk på internett, er det klart at menneskeheten har et felles utgangspunkt i de store fortellingene om oss. Allah og Jahve er Gud på to andre språk. Det er gjerne den samme fortellingen i tre litt forskjellige versjoner, med ulike vektlegginger. Det er ikke vanskelig å tenke at den jødiske og kristne guden er den samme. Men er det mulig å åpne opp for at den muslimske guden også er den samme guden? Er Allah egentlig så fremmed, rent religionshistorisk?

Det mosaiske trossamfunn, som den jødiske menigheten heter i Norge, har eksistert her i landet siden sent på 1800-tallet,¹⁴² selv om jøder rett og slett var ulovlige i landet. Den såkalte jødeparagrafen, den som nektet jøder adgang til Norge, er en velkjent skamplet i norgeshistorien. Ideen om å nekte jøder til landet, ble satt ut i livet sammen med kristendommens inntog. Vår helgen Olav den Helliges toleranse for alle andre livssyn var lik null. Dette var det romersk-katolske dogmet, som de selv fikk smake 500 år senere med reformasjonen som omtalt ovenfor, og protestantismen tok like greit over nulltoleransen for andre religioner. Begrepet *toleranse* hadde nok ikke helt festet seg ennå på 1000-tallet og utover, men skepsisen mot jøder var så pass seiglivet at de ble lovformelig nektet helt til 1851. Vi har altså levd med jødiske samfunn i Norge i over 150 år. Det har gått fint for Norge, etter hva jeg forstår. Jeg vet ikke engang om jeg kjenner noen jøder. Hvorvidt man bekjenner seg til en gud og hvilket navn den har, er irrelevant når man knytter menneskelige bånd.

Sameksistens er mulig, det er endatil nødvendig. Multi-religiøse samfunn er et moderne påfunn, i alle fall i dette hjørnet av verden, og det må derfor være en del av den moderne, framtidsrettede løsningen. Ja, for nå har vi heldigvis kommet oss videre, vel?

¹⁴¹ snl.no/Jesus_innen_islam.

¹⁴² dmt.oslo.no.

Å kle seg godt

Jeg har hele tiden tenkt at her i Norge bryr vi oss ikke særlig om den dypere mening med hodeplagg. Det har vært og er et nødvendig tilbehør, etter som vær og vind påkrever det. Men ei lue er jo ikke alltid bare ei lue, så klart.

Ei lue kan gi mening, både tilsiktet og utilsiktet. Meningsinnholdet kan også endres over tid. Nisselua er et godt eksempel på det. Jeg assosierer den med jula, glade nissebarn og røde bollekinn. Men under krigen ble det å gå med nisselue et velkjent symbol på subtil motstandskamp mot okkupasjonsmakta. Så sterkt var nisseluas signal, at Reichkommissar Josef Terboven irriterte seg kraftig over bruken. Og som vi vet, ble rød nisselue forbudt å gå med.¹⁴³

De neste til å føye seg inn i rekken av å nedlegge nisselueforbud, er lærerne på femtetrinnet ved Øren skole i Drammen. I desember 2011 fikk elevene beskjed om å ikke ha på nisseluer på juleavslutningen ved skolen, som for øvrig ble omdøpt til ”vintermarkering”. Dette ble begrunnet med at man måtte ta hensyn til andre elevers religioner.¹⁴⁴ Med dette perspektivet kan nisselueforbudet i Drammen virke historieløst på flere måter, og ingen hyggelig tradisjon å plukke opp etter Terboven. For utenforstående kunne man tro at berøringsangsten hadde tatt overhånd for velmenende voksne, som ønsker å vise hensyn og å inkludere, og ender opp med å lage avisoverskrifter. I ettertid viste det seg for øvrig at hensynet til andre religioner gjaldt etnisk norske elevers religion, det vil i praksis si Jehovas vitner.¹⁴⁵ Dette måtte rektor offentlig ut og forsikre forargede og redde lesere som var sikre på at jula var kuppet av muslimer.

Ei uskyldig nisselue, den vi nordmenn beskyldes for å trekke godt ned over ørene når vi karakteriseres som litt dumme og naive, er altså et sterkt symbol som stadig kan bli for mye for noen, når omstendighetene og konteksten tilsier det. Nisseluas nyligste stjernerolle fikk den i februar 2016 i min hjemby Tønsberg, da en gruppe mennesker mobiliserte en motreaksjon mot Soldiers of Odin. Den sistnevnte gågrupper består i størst grad av menn som ønsker å patruljere gatene og være på vakt overfor narkodealer, tafsing og basketak. Gruppen må dermed ha hatt høye forventninger om hva en lørdagskveld i Tønsberg kunne by på. Problemet er at ideen var en lokal variant av og under direkte styring fra den originale gruppa

¹⁴³ lokalhistoriewiki.no.

¹⁴⁴ Drammens Tidende 13.12.2011.

¹⁴⁵ Dagbladet 15.12.2011.

i Finland med samme navn. Her er lederen Mika Ranta en uttalt nazist og tidligere dømt for rasistisk motivert vold.¹⁴⁶

Lokalforeningene som oppsto rundt om i norske byer klarte ikke å stable troverdigheten på beina. De var et yndet fenomen for media en stund, og krangelen om hva som var lovlig å ha på seg, gikk høyt. Deres varemerke var nemlig sorte hettejakker med tegning av en viking, angivelig Odin, som emblem. Hadde de hatt faner, kunne de hatt to. ”Stolthet” på den ene og ”Fordommer” på den andre kunne det stått, som en liten honnør til Jane Austen. De lot nemlig til å være drevet av de samme følelsene som fortellingene i hennes romaner. Gruppen tiltrakk seg et fåtall rastløse menn (og kvinner) som samlet seg noen lørdagsnetter, mest for å komme i avisa, virket det som. Velfødde karer med og uten voldsdom, i hettegenser, stående med ryggen til fotografen i den mørke kvelden – det oste ikke akkurat trygghet. Det festlige var at gruppen ønsket å framstå som skikkelige menn, og at alle tidligere dommer som var heftet ved dem, måtte unnskyldes. De hadde sonet sine dommer og ønsket å gå videre. Greit nok. Samtidig henger de ut andre voldsdømte ved navn og sjikanerende film på sine egne facebookkontoer. Tilgivelse var bare forbeholdt dem selv.

I en kort periode var denne patroljeringen hett stoff i media. Og det var et kraftig signal, sterkt nok til at meningsmotstandere lot seg mobilisere. For her spilte også klærne en rolle, de ble til noe mer enn et antrekk. Hettegenseren fikk tilsvar av ei nisselue. Flere mennesker samlet seg samtidig i Tønsberg iført nisselue. De ville markere at de tok avstand fra Odins soldater som de påpekte var en gruppe som fremmet fascistiske holdninger.¹⁴⁷ Analogien til krigsårene og nisselua som norsk tegn på motstand mot nazismen, var et bevisst virkemiddel.

Det er ganske opplagt at det som Odins soldater selv kaller en privat natteravntjeneste, er egentlig en reaksjon på hendelsene i Köln nyttårsaften 2015/16, og frykten for at noe er i ferd med å komme ut av kontroll. Over en million personer fant veien til Tyskland for å søke asyl bare i 2015, og tendensen er økende for 2016.¹⁴⁸ Jeg tipper at de som ikke var så glad i immigranter sør og øst for Middelhavet før, er ikke særlig begeistret nå. Det bør ikke komme som noen overraskelse at med økende immigrasjon øker også tilslutningen til høyreekstreme krefter.

Gruppen har et troverdighetsproblem når de aller fleste i Odins soldater velger å ikke tilkjenne seg ved navn og ansikt når de stiller opp for media. Det er umulig å ikke stusse over at de samme personene er kompromissløse hvis du hadde spurt dem om nikab er greit i

¹⁴⁶ Pohjolan sanomat 6.1.2016.

¹⁴⁷ VG 17.2.2016.

¹⁴⁸ Aftenposten 4.2.2016.

det offentlige rom. Kravet om å se ansiktet til andre, i tilfelle de har skumle hensikter, ville de ment er ufravikelig – men å selv skjule ansiktet, har de visst sin soleklare rett til. Igjen – ett sett regler for oss, og ett annet for andre.

Jeg ønsket å skrive i dette kapitlet om hijabens stilling i Norge, at den er en integrert og akseptert del av det flerreligiøse og flerkulturelle landet vi ønsker å framstå som. Tilfellene av sjikane mot muslimske kvinner, som beskrevet i første kapittel, gjør at jeg må ta forbehold om den påstanden. Terroranslagene i Paris det siste året og nå nylig i Brussel, i kombinasjon med flyktningekrisen, har heller ikke lagt noen demper på den hissige stemningen i sosiale medier, snarere tvert imot. Økt innvandring kan også bety økende fremmedfrykt og mobilisering på den ekstreme høyresiden, som vi har sett med Odins soldater.¹⁴⁹ Selv om soldatene sannsynligvis kun er et kortvarig blaff, så forteller det noe om tendenser til uro i befolkningen. Mon tro om dette er klima for å praktisere tilhørighet til islam ved å tildekke seg, for alle som måtte ønske det.

Hijab har også møtt motbør på strukturelt nivå tidligere. Da justisminister Knut Storberget i 2009 forsøkte å tillate hijab som del av politiuniformen, møtte han sterk motstand, og måtte pent trekke forslaget tilbake.¹⁵⁰ I 2013 dukket spørsmålet opp igjen da Tro- og livssynsutvalget la fram sin utredning til daværende kulturminister Hadia Tajik. Utvalget anbefalte ”generelt en ikke-restriktiv holdning fra myndighetenes side til enkeltpersoners valg av klær og symboler”.¹⁵¹ Enklere sagt, hijab bør være tillatt som del av en politiuniform. Men kulturminister Tajik holdt fast ved Arbeiderpartiets standpunkt om å ikke tillate religiøse symboler i politiet, og uttrykte dette til Aftenposten: ”Norge har en kristen-humanistisk arv. Den bærer vi med oss videre.” Var det noen som sa muslimdominans på Stortinget? Ja, og nå er den her – med påfallende norgesvennlige ideer og vestlandsdialekt.

Det er tydelig at hijaben ikke er uproblematisk i Norge. Den er blitt sett på som et politisk symbol, som kvinneundertrykkende og som et tegn på motstand mot integrering. Noe anti-norsk. Integrering har blitt et moteord, det som en hver politiker med respekt for seg selv mener er kritisk viktig hvis vi skal lykkes som nasjon. Integrering blir også brukt mot flerkulturelle så fort det er gnisninger, de glir ikke så lett inn i Fellesskapet; da har de mislyktes med integreringen. Våre nye landsmenn må da innordne seg, følge landets mer eller mindre uskrevne lover og regler, skal de integreres. Begrepet misbrukes og misforstås. Integrering, skriver Mattias Gardell, er ”betegnelsen på en prosess der ulike deler føyes

¹⁴⁹ NRK 9.2.2016.

¹⁵⁰ VG 20.2.2009.

¹⁵¹ Aftenposten 7.1.2013.

sammen til en enhet”. I praksis vil det si at det som er felles i et samfunn (for eksempel skole, arbeidsmarked, politisk representasjon) gjøres tilgjengelig for alle, ”uavhengig av etnisitet og kjønn og uavhengig av hvilket trossamfunn man tilhører, og hvordan man ser ut”.¹⁵²

Hijab i Norge blir av noen sett på som ikke-integrerbart. Men hvis integrering dreier seg om å føye til noe mer inn i fellesskapet, er vel det å akseptere religiøse klesplagg nettopp integrering. Å ønske nye landsmenn velkommen inn i det norske fellesskapet ved å kreve at de blir *som oss*, er et ønske om assimilering, det vil si å bli lik som majoriteten.

Spørsmålet er hele tiden hvilke preferanser majoriteten har – spørsmålet om hvorvidt vi liker hijab blir et underforstått spørsmål om hvorvidt vi liker islam. Og her er, som vi ser, (u)kunnskapen og meningene ofte basert på mangelfull og feilaktig informasjon, for det er denne type informasjon som i mange fora får stå uimotsagt, og spiller på følelser og går for lettvinne konklusjoner. Det er anstrengende å sette seg dypere inn i et tema. Det kreves noe å ha flere perspektiver i hodet samtidig, og innse at historien om hijab er kompleks.

Flyktningekrisen som verden nå står overfor, viser det seg at også Norge må ta sin skjerv av og ansvaret for. Det at asylsøkere er frekke nok til å komme seg helt opp til Norge, har vært tungt å svelge for en høylytt, men sur minoritet av nordmenn. Hatet har for alvor gitt mer bensin til bålet, i form av at stadig flere uttrykker seg grovere enn før i sosiale medier. Behovet for at politiet skal være synlig der folk ferdes, gjelder også for sosiale medier, og i desember 2015 opprettet Kripos en egen facebookside; ”Politiets nettpatrolje – Kripos”. Nå er altså politiet også her i første linje, og dermed får de sin del ytringsfriheter brukt mot seg, og i mange tilfeller får politiets facebookside så ørene flagrer. Noen må alltså benytte anledningen til å fortelle politiet hvordan de føler seg kneblet og sensurert, ”nå er det ikke lov å si noe som helst lenger”, og ”politiet må ikke ta alt så alvorlig”.¹⁵³ Vel, det er vel jobben deres.

Muslimske kvinner i Norge tar i økende grad del i det offentlige ordskiftet om islam generelt og hodeplagg spesielt, og det er en positiv trend at muslimer selv setter kritisk blikk på hva som foregår. Sofia Nesrin Srouf peker på den sosiale kontrollen som eksisterer i noen muslimske samfunn. Med sitt innlegg praktiserer hun ytringsfriheten, og kritiserer den byrden muslimske kvinner har på sine skuldre. De står ansvarlige for hele storfamiliens ære i mange sammenhenger, og det gjenspeiles i at de ikke får bestemme hvem de kan omgås og hvilke klær de kan gå i. Srouf skriver at hijaben kan i noen miljø bli et ”skjold mot alt det

¹⁵² Se Gardell 2011: 161.

¹⁵³ facebook.com/nettpolitiet.

umoralske”, og at ”den spirituelle betydningen” blir glemt.¹⁵⁴ Det hun etterlyser, er frihet for sine muslimske søstre, den frihet størsteparten av etnisk norske kvinner har tilkjempet seg og nå tar for gitt. Hennes innspill er en viktig stemme inn i den offentlige debatten. Hun tar ikke til orde verken for eller mot religiøse hodeplagg, men tilkjenner det universale behovet for å få lov til å bestemme over egen kropp, sette sine egne grenser. Å få lov til å gå uten hijab og samtidig slippe skamfølelsen pålagt av familien, eller velge hijaben og likevel anerkjennes i storsamfunnet, det vil si den etnisk norske majoriteten – deri ligger dilemmaet. Sannsynligvis er hun ikke alene om å komme i en skvis, eller en slags kulturell spagat, som blir vanskelig å være i for lenge. Hun setter ord på det hun selv tror mange muslimske unge kvinner synes er vanskelig – å sjonglere et liv som flerkulturell. Srouer beskriver hvordan hijaben har blitt gjenstand for en symbolsk tautrekking mellom familien og samfunnet, en kamp kvinner taper uansett:

Vi blir dratt i alle retninger. På den ene siden vil det ”frie”, liberale samfunnet dra av oss hijaben og slå ut håret vårt. På den andre siden vil moralpolitiet, som ofte er vår egen familie, dekke oss til så godt som mulig. Vi vil med andre ord alltid være for mye for alle de andre, og aldri nok for våre egne. Begge retninger har det samme målet: å kontrollere henne.

Sofia Nesrin Srouer i minareten.no 28.2.2016.

Igjen er det muslimske sløret essensen av hva frihetskamp dreier seg om. Det er også en representant for hva integrering betyr i praksis for dem som står midt i det og forsøker å skape seg et helhetlig, meningsfylt liv. At kvinner som Sofia Nesrin Srouer tar i bruk stemmen og ytrer seg kritisk, kan være tegn i tiden for hennes generasjon muslimer. At stadig flere vestlige muslimer i flere land konfronterer patriarkatet, kommer jeg tilbake til i neste del om ytringer og friheter. Vår egen Srouer omtaler seg som feminist og troende muslim, og hun er ikke helt alene om å heve minoritetsstemmen. Og hun krever å bli hørt, selv med hijaben på.

Men det koster å følge sin egen vei, i noens øyne å gå motstrøms.

Og nikaben? Den er ”en utvidelse av hijaben”, som norske Leyla Hasic forklarte i første delkapittel.¹⁵⁵ Den bæres av de kvinner som føler at hijaben ikke er from nok, de ønsker å

¹⁵⁴ Aftenposten 27.2.2016.

¹⁵⁵ Klassekampen 3.7.2014.

være som profetens hustruer, som talte med menn bak et forheng. Det står altså ikke eksplisitt om noe tøyestykke som bør trekkes foran ansiktet, men likevel har det blitt tolket slik.

Historien viser at muslimske kvinner verden over har til stadighet måttet forsvare sine valg i klesveien, og ytre krefter ønsker fortsatt å diktere hva som er passende klesdrakt, i både totalitære regimer og frie demokratier. Kvinner har måttet forsvare og begrunne sitt ønske og valg om å gå i hijab og nikab, og det må de fortsatt.

Som vi forstår, har sløret vært kvinners følgesvenn og -uvenn i tusener av år, verden over. Det finnes i de eldste avtegninger av mennesker på en hulevegg. Det er med i den eldste nedskrevne skjønnlitterære fortellingen vi kjenner til. I de tidlige sivilisasjonene i Assyria bar kvinnene slør.

Muslimske kvinner har både tatt på seg hijaben i protest og kastet den i protest, alt etter som hva deres sittende despoter eller koloniherrer mente å vite var best for dem. Sløret i islam har i lys av dette en politisk symbolikk, det vil måtte kommunisere noe mer utover kvinnens personlige tro, det viser med all tydelighet kontroversene det har skapt gjennom historien og fram til dags dato. Å være for eller imot nikab og hijab handler for begge leire ofte om et spørsmål om toleranse og aksept. De forskjellige ståstedene kan ha like gode intensjoner om å ville det beste for kvinnene. En vestlig motstand mot sløret bunner kanskje i noe grunnleggende og nedarvet i oss.

To kvinner som dekker seg til av forskjellige grunner.

Foto: Peter Collins/Cueto.

Ukjent/The National.

Min egen erfaring med å dekke til munn og nese, er buffen på de kaldeste dagene. Jeg har forsøkt å pakke meg inn med varianten balaclava, der hele ansiktet dekkes unntatt øynene. Det blir fort ubehagelig, ettersom pusten gjør tøyet fuktig, vått og kaldt. Pussig i grunn, hvordan en *buff* og en nikab i prinsippet viser akkurat like lite ansikt og brukes like offentlig. Det ene plagget er utbredt og sosialt akseptert i så vidt større grad enn det andre. Den ene bruken kjenner jeg, den andre ikke. Hvilken religion kvinnen på det venstre bildet over har, har ingen noe med. Men for kvinnen til høyre er hennes religion et nasjonalt anliggende, for ikke å si globalt. Den ene bruken skal etter sigende true norske verdier, den andre er et harmløst og vanlig syn om vinteren i Norge. Å kle seg godt er en viktig del av oppdragelsen for de aller fleste som vokser opp i Norge, rett og slett fordi det er en nødvendighet. Å dekke til hode, ansikt og hår for noen særlig annen grunn enn overlevelse, blir mer eksotisk.

Eller?

Selvsagt ikke. I forrige kapittel fant vi at symbolsk bruk av slør og hodeplagg har lange tradisjoner i Norge, som til enhver tid har blitt influert av omverdenen. Det var vanlig praksis at norske, gifte kvinner dekket til hodet under gudstjenesten, opprinnelig fordi det står i Bibelen. Etter hvert ble det som står i en bok mindre viktig i samfunnet, og utbredelsen av kvinners tildekking ble mindre utbredt i Norge. Ett blikk på nasjonaldraktene våre, og brudekjoletrender, så ser vi at forbindelsen er der. Denne bruken er nå kun rituell, men symbolikken er så slitesterk og universal at hvor enn moderne samfunnet måtte være, tyr kvinner til slør og hodeplagg når anledningen byr seg.

Å praktisere toleranse

Holder festtalene vann? Ved 17. mai, nyttår og nær sagt enhver høytidelig anledning snakker vi om inkludering og raushet, så vi røres til tårer av hvor gode vi er. Vi er skjønt enige om hvor viktig det er å tolerere hverandre, å ta vare på hverandre i fellesskapet. Vi nikker med fuktige blikk til Kongens gripende ord ved nyttår, vi kan saktens samles rundt de grunnleggende, demokratiske verdiene i vårt frie land. Det er lett. Men når en kvinne dukker opp i nikab på en høyskole, går vår egen rullegardin ned. Ser vi da tøyestykket, og bare det? Tviholder vi på det negative, første inntrykket vi får, lenge etter at mennesket bak har forsøkt å gi en dypere forklaring? Hvis det er slik, mener jeg å gjenkjenne det som forhåndsdømming.

Hvis toleranse skulle ha noe som helst verdi, måtte jeg vise det nå. Toleranse; fordragelighet overfor annerledes tenkende, forteller ordboka meg. Jeg trengte en slags garanti for at studenten virkelig og oppriktig ønsket å bære nikab. Standhaftigheten hennes, det å stå alene i stormen, var et svar på det. Da ble det opp til meg å tolerere, til og med forsvare, det som er annerledes. Studenten tenker annerledes enn meg om det å dekke til ansiktet. Så får jeg anstrenge meg for å holde det ut.

Så jeg innså at mangfold og inkludering er krevende, men hvis festtalene skal speile noe som helst av en faktisk virkelighet og hverdag, måtte jeg begynne nå. Definisjonen av frihet, for eksempel, er ikke risset i stein, og har heller ikke bare en versjon. Frihet er mangefasettert, flerdimensjonell og relativ. Det har hatt forskjellig betydning, avhengig av hvilken kamp man kjemper og hvilket land man bor i. Personlig frihet kan bare du fortelle hva er. Men ved å forsvare studentens bruk av nikab, ga jeg ikke våre hardt tilkjempede, vestlige verdier på båten? Hvis vi ga etter for denne kvinnen, ville vi kanskje ende opp med at våre døtre en dag må gå med nikab? Den minste mulighet for det er jo ganske skrekkelig, og bør vi ikke da være på den sikre siden?

Det handler kanskje i bunn og grunn om tillit. Tillit til at det demokratiske prosjekt er et menneskelig anliggende, på tvers av kulturer, kjønn og religioner, uavhengig av klesplagg. Og at en som søker seg inn på et høyere studium i Telemark, søker seg samtidig mot de demokratiske verdiene. For meg ble det åpenlyst. Det er bedre å inkludere enn å utestenge, akkurat som på torvet i Tønsberg på nittitallet. Kampen er sørgelig lik.

Hva var det verste som kunne skje, hvis en kvinne iført nikab satt i forelesningssalen? At hun skaffet seg en høyere utdanning, tilegnet seg kunnskap? Jeg husker selv følelsen av å begynne på en utdanning. Følelsen av å få nye erkjennelser om verden rundt meg, var det nærmeste jeg kom en religiøs åpenbaring. Jeg fikk erfaringen av å bli tatt opp som en del av samfunnet, og det var betydningsfullt. Jeg ble regnet med. Jeg følte innenforskapet. Utdanning gir mulighet for utvikling, endring og forhåpentligvis forbedring og opplysning. Drivkreftene i et demokrati, slår det meg. Hvilke av disse sterke kreftene kan være truet av et hodeplagg? Hva slags kommunikasjon gir vi da i stedet, når vi stopper minoritetskvinner i døra; hit, men ikke lenger.

Studenter i nikab utfordrer vårt syn på hva som er innenfor og hva som bør stå utenfor. Rent praktisk sett, som jo er begrunnelsen for forbudet, så har en annen student med nikab kommet med løsninger for det. Hun kan tilkjennegi seg ved å vise ansikt til foreleser. Hun forstår at ute i praksis blir det vanskelig å bære nikaben, og går med på å gå uten nikab i slike

situasjoner. Dette forteller Alla Ahmadi i et intervju, som daværende bioingeniørstudent.¹⁵⁶ Hun ble også nektet å bære nikab på studiene sine ved Høgskolen i Oslo og Akershus, også i forelesningssituasjon. Dette ble vanskelig for henne å forstå, for hun jo var innstilt på å ikke bære nikab i praksissituasjoner. Ahmadi ønsket å være løsningsorientert, samtidig som hun ville praktisere sin tro.

Studenten ved Høgskolen i Telemark tok ikke del i den offentlige debatten. Men hva skjedde med henne? Jo, hun sluttet ved studiet. Det samme gjorde hennes trosfelle Alla Ahmadi. Hun forsvant ut fra kunnskapens tempel, under radaren. Hvem vet hva slags erfaringer og tanker de sitter igjen med om integreringsarbeidet i Norge. At de valgte å slutte ved studiet i stedet for å ta av seg nikaben, vitner om sterk religiøs overbevisning. Dette utfallet var nok ikke det som ledelsen ved høgskolene håpet på. Jeg, om ingen annen, etterlates med en dårlig følelse av at retten til å kunne utøve sin religion i offentlighet er svekket. Dialogen, som så vakkert ble argumentert for fra høgskolens side, tok brått slutt. Den absolutte regelen som skulle sikre en god kommunikasjon på likestilte premisser, rammet kun minoritetskvinnene.

Derfor undres man om beslutningen om å innføre nikabforbud ved høgskolene var til det beste for de muslimske kvinnene. Det finnes ingen klare svar, heller ikke fra dem som sysler med juss på høyt nivå. Rent juridisk er det ikke ulovlig å innføre forbud ved læringsinstitusjoner, forklarer Vibeke Blaker Strand som er førsteamanuensis i rettsvitenskap ved Norsk senter for menneskerettigheter.¹⁵⁷ Staten kan ved lov ivareta et minimum av samhandling i det offentlige rom. På den måten kan den individuelle frihet begrenses og reguleres. Blaker Strand er en blant tre forskere som er intervjuet av Komiteen for kjønnsbalanse og mangfold i forskning på dennes nettside. Alle tre er de i tvil om hvorvidt et forbud på høgskoler har noe for seg. Et nikabforbud rammer kun kvinner, og ved å innføre det, kan det føre til motreaksjoner, slik som at plagget får sterkere symbolverdi, fremholder Berit Thorbjørnrud som er førsteamanuensis i Midtøstenstudier ved Universitetet i Oslo. Hun påpeker at ifølge forskning kan både forbud og påbud skape framvekst av ekstremisme. Dette har Frankrike erfaring med, som vi har sett. I teorien kan altså staten gripe inn og regulere den individuelle frihet. Samtidig er forskerne i tvil om denne håndhevelsen virker etter sin hensikt.

Det er oftest minoritetskvinnene som blir rammet av et forbud, når det er nettopp disse man ønsker å inkludere i samfunnet gjennom utdanning. Den ønskede signaleffekten fra det

¹⁵⁶ Khrono 31.8.2014.

¹⁵⁷ Komite for kjønnsbalanse og mangfold i forskning 30.1.2015.

offentlige kan også være den at likestilling mellom kjønnene er viktig i vårt samfunn, og at nikab i den sammenheng står for det motsatte; underdanighet og objektifisering. Når kvinner tar på seg nikaben, er det fordi det er kvinnene som må ta ansvaret for sømmeligheten, skillet mellom kjønnene. Ikke menn. Dette rimer ikke med norsk likestillingspolitikk som har kommet langt, i alle fall i forhold til resten av verden. Samtidig forteller kvinner i nikab at de ønsker friheten til å kle seg som de vil. Det er en kinkig sak, når et påbud som gis i beste mening for å ”redde” minoritetskvinner fra undertrykkelse, hindrer dem i å ta utdanning og derved muligheten til å delta på lik linje med sine medsøstre.

Å vise toleranse er å anerkjenne personen foran deg som likeverdig. Å la et stykke tøy komme i veien for det kompasset som toleranse er, blir dumt. Så mye makt vil jeg ikke gi vevd tekstil.

Del 5: Ytringer og friheter

Rasismens vellykkede grunnoppskrift

Men hvorfor trekke inn rasisme, tenker du. Denne vederstyggeligheten hører vel fortiden til. Slavene er satt fri, Afrika har fått tilbake kontinentet sitt og Barack Obama er president. Til og med de mest ihuga haterne på ”Norge Mot Islamisering!” er påpasselige med å ta avstand mot rasisme:

Denne gruppa kjemper mot Islam sammen med alle raser, tidligere muslimer og andre forfulgte og ikke mot en rase.

Derfor beviser det at vi ikke er rasister.

Fra gruppebeskrivelsen av ”Norge Mot Islamisering!” på Facebook.

Enda godt at de også har skjönt at rasisme er dumt. Denne gjengen forsikrer at de er et stort, fargerikt fellesskap ”med alle raser” i felles front mot kampsaken. Det er jo rørende flott. Men da er vel saken klar. Så har vi denne floskelen av et ord, rasismekortet, som blir dratt fram i utide – det må da sannelig være fillete og blankslitt snart. Som om det å påpeke og gjenkjenne rasisme er et kort i ermet, en joker som spiller ut alle andre i en diskusjon og et unødvendig og skittent triks i enhver sammenheng. Ikke prøv å nevne ordet rasisme eller rasist i en gruppe som verner om Norge, vårt fedreland. Det er juksing, og da er lunta ganske kort. Det er ingen god idé å kalle sin motstander for rasist, hvis man ønsker å misjonere for den gode sak og vinne flere over til ”sin side” og sitt syn på verden. Denne merkelappen er så negativ, så å vri seg unna den er et sunnhetstegn. Verre er det med dem som stolt erklærer seg som rasister. Det finnes en og annen av dem også, i internettets dyp. Der når dagslyset sjelden ned, og de kuriøse artene lever stort sett alene i mørket.

Så hva er rasisme? Er det et begrep, et fenomen, en ideologi eller noe man sier og gjør? Ja, rasisme kan være alt det. Og – *news flash* til administratorer på islamofobe facebookgrupper: Det er rasisme å generalisere en gruppe mennesker i negative ordelag, det avhenger ikke av hudfarge. Forskere, slike som har – ja, forsket en del på feltet, mener at rasisme kan forstås som:

[E]n generalisering i form av at mennesker tillegges bestemte egenskaper på bakgrunn av sin tilhørighet i en bestemt gruppe, og at disse egenskapene defineres som så negative at det utgjør et argument for å holde medlemmer av gruppen på avstand, ekskludere dem og om mulig aktivt diskriminere dem. En slik negativ generalisering og underordning av mennesker kan kalles rasisme, uavhengig om den begrunnes med folks hudfarge, religion, språk eller kultur.

Fra *Hva er rasisme*, 2015: 16.

Fagpersonene Sindre Bangstad og Cora Alexa Døving har gitt oss denne velfunderte og oppdaterte definisjonen på rasisme i boka *Hva er rasisme*.¹⁵⁸ Jeg tenker at medlemmer av diverse facebookgrupper som ovenstående bør benytte seg av ny viten, ta seg en tur på biblioteket eller bare ta seg en bolle før de neste gang mener seg å være et offer for ”rasismekortet” for deretter å gå i furtemodus. For dette kortet bør egentlig være et trumfkort, et ess som velter bunken og parkerer diskusjonen. Å tilegne seg informasjon, slik som forskningsbasert kunnskap, kan virke forfriskende på sinnet og formildende for verdensanskuelsen. Det er min bolde påstand. Det er på tide å slippe taket i den eldgamle og snevre oppfatningen av hva rasisme er. Det er lenge siden rasisme dreide seg om ”raser”. Det begrepet er det ingen som skriver eller tar i sin munn lenger, ikke uten hermetegn. Vel, unntatt medlemmer av ”Norge Mot Islamisering!”, da. Noen bør fortelle denne gruppen at i det gjengse, moderne menneskesynet inngår hele menneskeheten som en ”rase”. Én menneskeslekt. De ”kjemper mot Islam med alle raser”? Vel, der har du noen sterke tegn på at de er rasister. Gruppebeskrivelsen oppfyller i stor grad alle betingelser hos forskerne i fagfeltet, som vi ser ovenfor. I lys av dette blir det nærmest komisk hvor hardnakket de selv tviholder på det motsatte.

Nei, det er ikke lett å være rasist nå til dags. Det var mye bedre før, da vår verden ble basert og bygd på rasisme. Uten dette premisset hadde vi ikke kunnet utarme land og folk i hundrevis av år. Opplysningstidens nye, store vitenskapelige funn ble brukt som bekræftelse på at mennesker kunne og burde klassifiseres og ordnes på samme måte som blomster og

¹⁵⁸ Se Bangstad og Døving 2015: 16.

Hottentott-Venus skapte både "erotisk fascinasjon og moralsk distanse".

Fra Torgeir Skorgens "Rasenes oppfinnelse".

sjiraffer. Darwins evolusjonsteori legitimerte og forsvarte europeernes herredømme over andre kontinenter,¹⁵⁹ uavhengig av om Darwin selv gikk med på tolkningen. Det var økonomisk beleilig å erklære europeerne som uovertrufne i skjønnhet og handlekraft, mens de ikke-europeiske menneskene var passive, barnlige og tilbakestående.¹⁶⁰ Kvinnen på tegningen ovenfor ble stilt ut i Paris og London ved begynnelsen av 1800-tallet, til en blanding av avsky og vellyst. Utstillingen var både grotesk og underholdende, og i avisene diskuterte man om kvinnen var menneskelig. Hun ble plassert i en hule og instruert til å vagge med kroppen og vrenge leppene tilbake, som et villdyr.¹⁶¹ Dehumanisering er en av rasismens sikre ingredienser.

Men en god stund før Charles Darwin lanserte sin utviklingslære, hadde Carl von Linné holdt det gående i Uppsala med kartlegging av en enorm mengde planter og dyr. Han fant opp

¹⁵⁹ Se Skorgen 2002: 107.

¹⁶⁰ Ibid.: 104.

¹⁶¹ Se Skorgen 2002: 128.

plantesystemet som fortsatt brukes i dag. I løpet av sitt virke på 1700-tallet hadde Linné gitt navn til flere plante- og dyrearter enn noen annen før ham. Etter tidens ånd ga han seg selvfølgelig ikke med dyr og planter. Mennesker ble ordnet inn i systemet, der han listet opp fem typer mennesker. Europeeren var ifølge Linné hvit, smart og oppfinnsom, mens afrikaneren hadde bred nese og er slø, lat og bekymringsløs. Asiateren var melankolsk og gjerrig.¹⁶² Han mente å kunne fastslå egenskaper og kvaliteter likeså godt som de ytre særtrekkene. Da Linné rangerte mennesker på denne måten, la han grunnlaget for den klassiske rasismen. Dette var selvfølgelig strålende nyheter for slavehandelen og koloniseringen. Det kan altså tenkes at ikke bare biologene for all ettertid har noe å takke Carl von Linné for, men en hver rasist på verdensbasis kan være takknemlig for denne rangeringslisten av mennesketyper. Den har blitt videreutviklet, modernisert og kamuflert, men grunnideen er stadig flittig brukt som grunnlag i rasistisk tankegang i dag. Det var en systematisering som slo an like bra som plantesystemet i visse kretser, dog er han ikke like mye feiret for dette bidraget i den akademiske verden.

Så tenker vi at heldigvis har verden gått videre og vitenskapsteorier fra 1700-tallet er for lengst forkastet som holdbare over hodet. Ja, de aller fleste av oss har forkastet dem, og Norge, vårt kjære fedreland, er internasjonalt kjent som det egalitære landet som tar vare på de sårbare blant oss. Likevel er det påfallende hvor lite rasismens grunnidé har fjernet seg fra vårt tids fremmedfrykt, hatprat og hets, gjennom alle de hundrevis av år og visdom som har blitt forsket fram. Det er oppsiktsvekkende lite originalitet å spore i dagens kommentarfelt, under hvilken som helst nyhetssak knyttet til innvandring. Når en ikke-vestlig person omtales på nedsettende vis, finner vi ofte betegnelsen ”apekatt”. Hva er det, om ikke rendyrket rasisme, direkte plukket opp fra kolonitidens raseteorier? Den gang stilte den selvutnevnte herskerrasen opp afrikanske menn sammen med sjimpanser og gorillaer for å vise fram likheten. Jo, afrikanerne var apeliknende, klossete og ville. Dessuten var de drikkfeldige.¹⁶³ Det er altså en gammel tradisjon med aner mange hundre år tilbake, som holdes i hevd der ute på lukkede fora og i kjellerleiligheter. Den store skrekken, den gang som nå, var at ”rasene” skulle blandes sammen og dermed ville det hvite, rene arvematerialet degenereres.

Og det er ikke islamkritikk.

For snart er enden nær. Men det har den vært lenge. Europeerne, i den grad vi kan snakke om en original europeer, skulle ha vært utdødd mange ganger ifølge alarmistene. I 1924 sto dette å lese i Aftenposten:

¹⁶² Ibid.: 55.

¹⁶³ Ibid.: 130.

De kommer ind som sildestim, de sætter sig fast over hele byen [...] Bare vent, om nogen tid findes vi dem som smarte eiere av villaer paa vestkanten – snart har de foten indenfor en avis, en bank, universitet og Nationalgalleriet.

Aftenposten 3.7.1924, Lorentzen, 2011: 42,
her sitert etter Bangstad og Døving, 2015: 77.

Innvandringen til Norge nå fått et slikt omfang at det er å betrakte som en okkupasjon. Okkupantene har ingen tanker om å integrere seg, men krever at det norske samfunnet skal tilpasse seg deres kultur, religion og levemåte. Deres endelige mål er å overta landet helt og holdent. Innvandring er derfor et perfekt eksempel på politisk uansvarlighet satt i system.

Storting, regjering, høyesterett og media er på okkupantenes side og har ingen tanker om å endre på det. De som motsetter seg okkupasjonen blir mistenkeliggjort og straffet for det.

Derfor må grasrota i landet trå til og i det skjulte opprette enheter som på alle nivåer kan motarbeide okkupasjonen med alle tilgjengelig midler.

Fra "Norge mot Islamisering – Åpen Diskusjon" (sic!) på Facebook.

Bare vent, bare se nå. Snart er de på vestkanten, snart sitter de på Stortinget. De har foten innenfor, nå må vi følge dem. Bildene er mange – sildestim, bølge, invasjon og okkupasjon. Men hele tiden er det en advarsel om maktovertakelse, enten det nå er jøder i 1924 eller muslimer i 2016. Vår eksistens er truet, vår tid er forbi.

Vel. Det stemmer på en prikk. Vår eksistens er i evig forandring, og den tiden vi lengter etter er ugjenkallelig forbi. Med tiden vil ting nemlig forandre seg. Å ville skru tiden tilbake

til norrøne glansdager eller til da ”ungene våre kunne leke fritt og trygt i gata” – det er kanskje menneskelig og forståelig, men det kan ikke være et politisk krav. Det rare er at samfunnet var i endring da også. Det har aldri vært statisk, og særlig ikke tiden og menneskene i den. De som vokser opp nå skal et annet sted enn der vi var. Heldigvis.

Undertrykking i forkledning?

Så er det greit, da, at kvinner ifører seg slør, nikab og hijab, å skille kvinner fra menn, bare fordi de ønsker å følge blindt en eldgammel tekst? Ville det ikke i en hvilken som helst annen sammenheng kalles for diskriminering, når kjønnene tilsynelatende ikke er likestilt i forhold til anbefalt bekledning? Er ikke kvinner i nikab vandrende bevis på feilslått likestillingssyn i islam?

I kritikken mot muslimsk bekledning, og generell omtale for øvrig, går noen ganger begrepene hijab, burka og nikab ut på det samme, og noen steder refereres det kun til hodeplagg, slør eller *veil* i utenlandske artikler. Selv om de fleste skiller mellom hijab og nikab, går argumentene over i hverandre. Dette kan ha noe å gjøre med at store deler av kritikken og skepsisen kommer utenfra, det vil si fra dem som ikke selv er del av muslimsk kultur og religion. I Frankrike og Nederland blant andre land, der full ansiktstildekking nå er forbudt på offentlig transport og i institusjoner, ble forbudet i internasjonal presse bare hetende *The Burqa Ban*, selv om det egentlig hovedsakelig dreide seg om nikab, sløret som har åpning til øynene. Uvesentligheter, vil nok motstanderne mene. For uviljen ligger i det å ikke kunne se et ansikt. De mer raffinerte triller ballen over til kvinnene i nikab: De må nødvendigvis være undertrykte. Det blir en kraftig generalisering som går ut over enormt mange muslimske kvinner på verdensbasis.

Dette er det store ankepunktet i saken om Vesten mot konservativ islam, konkretisert som alle varianter av muslimsk slør, det at kvinner i hijab og nikab nødvendigvis må være tvunget inn i det. Informasjonsleder i Human Rights Service, Hege Storhaug, går i front på dette feltet, og advarer i sin bok *Tilslørt. Avslørt*: ”Tildekking av jenter og kvinner er et varsel om en verdikamp under oppseiling: mange opplever at det norske demokratiets frihetsverdier er under press”.¹⁶⁴ I så fall bør man saktens begynne å uroe seg. Storhaugs perspektiv er et blikk utenfra. Hun setter likhetstegn mellom muslimsk tildekking og islamisme. Den økende

¹⁶⁴ Se Storhaug 2007: 16.

tildekkingen er et tegn på at islamismen fester et sterkere grep i vårt norske samfunn, er det illevarslende budskapet hennes. Storhaugs retorikk er alarmistisk og kontroversiell.

Tildekking av kvinner begrunnes i koranens tekster, der Storhaug finner sitater til støtte for at kvinnen er en sterk seksuell kraft som må kontrolleres slik at mannen ikke blir forstyrret i sin hengivelse til Gud.¹⁶⁵ I hennes og flere andres øyne er det en tap/tap-situasjon. Kvinnene selv blir undertrykte, og samfunnet blir påvirket av radikale muslimske holdninger, og i verste fall, utsatt for terrorisme.

Det er ikke vanskelig å være med på at å møte en person som er nær fullstendig tildekket, byr på utfordringer, for ikke å si provokasjoner. I den vestlige verden, der vi liker å se på oss selv som frigjorte og liberale, kan hijaben gjenkjennes som noe gammelmodig og dermed som et skritt tilbake, men vi kjenner i det minste igjen kravet om tildekking av hår i vår egen kulturhistorie. Men en nikab gjenkjennes knapt. Den blir ukjent og uforståelig. Kvinner i nikab har i svensk debatt blitt omtalt som usynlige, som noen som går og gjemmer seg, og det ville man ikke ha noe av. At kvinnene nettopp ved å bære nikab blir alt annet enn usynlige, men heller diskutert i aviser, på tv og i Riksdagen, blir for øvrig ikke tatt i betraktning.¹⁶⁶

Fortolkningen av koranen og lovtekstene har til alle tider vært gjort av menn. På dette feltet er utålmodigheten i ferd med å ta slutt, også for muslimske kvinner. Men deres kjernesak som forener dem i denne kampen er ikke sløret. Ønsket om å praktisere islam er det som forener kvinner og mobiliserer til endringer. Muslimske kvinner verden over har opprettet moskeer med kvinnelige imamer og adgang kun for kvinner. Flere kvinnelige stemmer tar til orde for at kvinner må ta ansvar for å tolke koranen og definere sin religion selv. Det kan tenkes at terrorgruppen IS' framstøt har vekket en gryende kvinnebevegelse. Amerikaner, muslim og feminist Amina Wadud sier til Aftenposten at "muslimer har vært late, [og] overlatt definisjonen av islam til konservative, elitistiske menn".¹⁶⁷ Kvinnelige imamer og blandede forsamlinger i moskeer er i ferd med å etableres i flere vestlige land. Samtidig uttrykkes det en økende erkjennelse blant flere lærde når det gjelder koranvers som undertrykker kvinner og som nå er klar for nytolkning.¹⁶⁸ Kvinners rett til likeverd med menn i spørsmål om for eksempel arv og skilsmisse, er et sted å begynne. Dette ser jeg som en anelse mer grunnleggende viktig enn et slør på hodet. Å bli tatt på alvor som kvinne, med eller uten slør, er et mer vesentlig poeng enn å angripe sløret som en trussel mot demokratiet, slik Storhaug gjør.

¹⁶⁵ Se Storhaug 2007: 47.

¹⁶⁶ Se Gardell 2011: 159.

¹⁶⁷ Aftenposten 28.11.2015.

¹⁶⁸ Aftenposten 30.4.2015.

Det er noe mer enn kvinners rettigheter som står på spill, hvis ikke det var nok. Den underforståtte trusselen om radikalisering er et nærliggende argument for å motarbeide utbredelse av nikaben. Kan en dypt religiøs tolkning av koranen stride imot norske, demokratiske grunnverdier? Er nikaben et tegn på sympati for den såkalte Islamske Stat? Grufulle nyheter fra den kanten er ikke beroligende lesning. En sytten år gammel jente ble i 2015 slått i hjel i Mosul i Irak fordi hun løftet på nikaben for å se på varene i en butikk.¹⁶⁹ Området er styrt av det såkalte kalifatet. Det var russiske ISIS-kvinner som sto bak angrepet, der elleve andre kvinner også ble slått. Et terrorregime som legitimerer vold og drap, vil vel de færreste assosiere seg med?

Aisha Shezadi Kausar er født og oppvokst i Bærum, i en pakistansk og ikke særlig religiøs familie. I 2011 bidro hun med en tekst i en tekstsamling der alle bidragsytere er muslimske kvinner som gir innblikk i et sjeldent mangfold, det hele i opplysningens tjeneste. Kausar er blant de dypt religiøse, hun bærer nikab og skriver om toleranse overfor annerledeshet og likeverd. I forlengelse av utgivelsen, som er støttet av Fritt Ord og Norsk faglitterære forfatter- og oversetterforening, besøker hun videregående skoler og forteller om sitt forhold til nikaben. Hun blir en spydspiss i kampen mot fordommer og uvitenhet, og jeg er intuitivt klar over, og like begeistret som arrangørene over at dette er viktig arbeid. Kausar ønsker å øke forståelsen for hvorfor hun går i nikab, og hun sier at ”mitt mål er et tolerant samfunn”.¹⁷⁰ Hun er et sjeldent funn, en dypt religiøs kvinne som samtidig forfekter moderne verdier. Hun viser at mangfold kan være fint. Idyllen brast ikke lenge etter besøkene på flere videregående skoler. Et par år senere reiste hun til Syria for å slutte seg til terrorgruppa IS. På Facebook rapporterte Kausar fra det gode liv i den islamske staten, og hun bedyret at resten av verden er hjernevasket og føret med løgn og propaganda.¹⁷¹

¹⁶⁹ clarionproject.org 12.7.2015.

¹⁷⁰ nffo.no 17.1.2012.

¹⁷¹ VG 4.11.2015.

Aisha skulle gi nikab-kvinner "et ansikt", men var egentlig i ferd med å radikaliseres.

Foto: Hilde Østby/NFFO.

Fallhøyden var ikke så rent liten, fra å være brobygger og fordomsknuser, til å oppfylle islamofobenes beste mareritt. Kausar ble framstilt som en representant for alle med nikab, både i tekst og ved forfatterbesøkene. Nå fikk vi endelig en i tale, en som var villig til å forklare dette mysteriet, slik at ungdom i Norge kunne forstå at nikab er harmløst, og dermed ville forhåpentligvis noen fordommer krympe. I stedet blir integreringsarbeidet nullstilt og fordømmene bekreftet, særlig fordi hun var i en posisjon hvor hun i praksis uttalte seg på vegne av andre, for ikke å si alle, muslimske kvinner i nikab. Elever som leste teksten og lyttet til henne, ville forståelig nok oppfatte det slik. Boka med hennes tekst kunne bestilles som klassesett, hun var et godt eksempel, hun framsto som uredd og prinsippfast. Så viste det seg altså at hun utviklet sympatier i en ikke-demokratisk retning. Hun har nå blitt med i såkalte Islamsk Stat, den verst tenkelige formen for terrorregime verden angivelig har akkurat nå. Aisha Shezadi Kausar oppnår sannsynligvis full pott på poengtavla til Hege Storhaug.

Men hun reiste. Når jeg leser Kausars tekst i etterpåklokskapens lys, kan jeg lese mange frustrasjoner hos henne. Hun opplever at det norske samfunnet er intolerant, og hun etterlyser solidaritet og samhold. Det er "nærmest ikke-eksisterende".¹⁷² Hun skriver om blikkene,

¹⁷² Se Kausar, i Khan-Østrem/Khan 2011: 69.

kommentarene og frykten for egen sikkerhet når hun går ute blant folk. Den toleransen Kausar ba om, ble for noen urimelig.

Nikaben knyttes uvegerlig til regimene i Afghanistan og IS' brutale straffereaksjoner mot dem som ikke dekker seg til. Den settes i kontekst med de stedene og situasjonene hvor vi først ble klar over den. Det er en helt naturlig tankegang, og det blir dermed en fornuftig reaksjon å vegre seg mot dette plagget, også utenfor regimer og terrorvelder. Disse har gjort nikaben så berømt, for ikke å si beryktet, og nå er de heftet med så pass negative konnotasjoner som er vanskelig å fravriste uten videre.

Hvis ei bakekone hadde bakt pepperkaker til meg, formet som hakekors, fordi hakekorset ifølge buddhistisk tro bringer lykke, ville jeg ha ledd – nervøst, og rygget ut av rommet. Jeg ville ha reagert sterkt negativt på kaker av hakekors, selv om bakeren har helt rett i at korset en gang i verden har symbolisert lykke for buddhistene. Det spiller ingen rolle. Det er fordi jeg først ble kjent med dette symbolet i en helt annen sammenheng. Jeg assosierer det med den verste udåden i historien. Svastikaen stiller slik sett i en klasse for seg, og kan vel strengt tatt og heldigvis ikke sammenliknes med noe som helst. Men jeg prøver å forstå kraften i hva et symbol kan fortelle, og hvis kraften er sterk nok, betyr det fint lite hvilken sammenheng det serveres i, eller hvor gode intensjonene nå er. Akkurat dette symbolet vil i uoverskuelig framtid være svertet av nazismen, og der stiller jeg meg på linje med et stort flertall mennesker. Kan det tenkes at den vestlige verden forbinder burka og nikab med tvang, brutal vold og terror, siden det er denne konteksten vi (i den vestlige verden) først så dem i? I så fall er nikaben direkte knyttet til terrorregimer som kutter av hender som straff for småtyveri, og dermed ganske lett å avskrive. Og selv om nikab tilsynelatende blir brukt i såkalte frie demokratier, av egen fri vilje, så vil den for mange utenforstående aldri bli kvitt den forbindelsen med tyranni. For dem er det vanskelig å få øye på forskjellen, særlig når man ikke kan eller vil se etter. Det kan være vanskelig å forstå at noen inderlig ønsker å gå med et hodeplagg, og er villig til å utstå konstant sjikane og oppgi studieplass på grunn av det, når kvinner i andre land blir tvunget til å ha det på, og drept for å løfte det litt opp i en butikk. Eller som Aisha Shezadi Kausar, som forlater trygge Norge og reiser til et styresett som ikke bare godtar, men påbyr, nikab. Det dreier seg om et hodeplagg som har et så tungt politisk vedheng, som blir ugjennomtrengelig vanskelig å forholde seg til hvis den mest framtrædende assosiasjonen de fleste gjør seg, er drap og lemlesting. Bør ikke da privilegerte muslimske kvinner avstå fra å bære nikab, i det minste i respekt for og solidaritet med sine medsøstre annensteds som blir truet på livet dersom de blir sett uten?

Hvem vil ha kake? Utforming er ikke likegyldig.

Foto: Ukjent/funlolo.com.

Slik er det rimelig å tenke, ut ifra et synspunkt der nikab er et virkemiddel i en terrorstat og ingenting annet. Sløret har også blitt heftig diskutert innad i religionen islam. Det er 1,6 milliarder muslimer på verdensbasis. Innen de to hovedretningene, sjia- og sunniislam, er det flere forgreininger med ulik vektlegging og fortolkning av koranen. I tillegg finnes det forskjellige sekter innen islam.¹⁷³ Islamsk tro går i mange ulike retninger, slik sett likner den på kristendommen, som også har et utall forskjellige trosretninger, menigheter og sekter. Det kjennes helt selvsagt å skille klart mellom en katolikk og en mormoner – selv om de begge ber til den samme gud og leser samme bok. Når det gjelder islam, kan det bli for anstrengende å skjelne mellom de ulike retningene. Det er lett å konkludere med at en muslim er en muslim, og dermed plassere en og en halv milliard mennesker i samme bås. Ut ifra analogien med en katolikk og en mormoner som begge er kristne, forstår vi at bildet er mye mer nyansert. Som enhver annen levende religion, er tekst og praksis i islam stadig gjenstand for debatt og tilpassinger. Den kanskje mest hissige kritikken mot kvinners bruk av slør i islam, har kommet fra muslimer selv.

¹⁷³ religioner.no.

Egyptiske Jamal al-Banna blir ofte trukket fram som en populær og troverdig talsmann for islam i moderne tid. Han har hatt stor innflytelse på muslimer verden over, og han var aktiv helt til han gikk bort i høy alder i 2013. Han var progressiv i sine synspunkt, i det at han ønsket et skille mellom stat og religion, og han hadde et humanistisk og feministisk ståsted. En av hans innvendinger var praksisen med hijab og slør. I et intervju med TV2 i 2010 kritiserer al-Banna muslimer i Europa for deres engasjement i ”hijab-nonsenset”, og synes heller de burde interessere seg for vitenskap. Slik ville Vesten ha gitt dem mer respekt, mener han. Han beskylder muslimer for å ha ”sluttet med innovasjon for ett tusen år siden”.¹⁷⁴ Han er forfatter av flere bøker om islam og yngste bror av Hassan al-Banna, grunnleggeren av Det muslimske brorskap, men deres ståsteder er altså langt fra hverandre. Jamal al-Bannas kritikk lyder unektelig fornuftig. Han ivret etter å forene koranske tekster med humanistiske verdier, og viste til hvordan det fint lot seg gjøre. Hans ettermæle som reformator gjør i kraft av dette hans egen dystre dom over muslimer til skamme. Han mente kanskje selv at det monnet for lite og tok for lang tid. Visjonære er som regel utålmodige og har dårlig tid. For alle som lever under terror og undertrykkelse, og kaller det islam, gir jeg Jamal al-Banna rett i hastverket.

Også mange muslimske kvinner er kritisk til bruk og utbredelse av det muslimske sløret, da særlig hijab. En som gir uttrykk for dette er forfatteren av et bidrag i den norske utgivelsen *Hijab-historier*, under navnet Leila S. Hun forteller om en oppvekst i Iran da hijab var obligatorisk. Leila S. forbinder hijab med undertrykking av kvinner. Samtidig som hijaben kom på, fikk hun ikke lenger lov til å sykle og leke med brødrene sine i gata. Alle restriksjonene fra fundamentalistregimet knyttet hun til hijaben. Leila skriver: ”Etter hvert som jeg så tilbake på min fortid, forsto jeg at hijab ikke bare var et plagg på hodet, men et middel til å begrense oss som mennesker.”¹⁷⁵ Hennes fortelling om oppveksten i Iran er om en reise fra lys til mørke, fra frihet til tvang og frykt og en usikker framtid – på grunn av noen diktatoriske ideer satt i system. Hennes erfaring med tvangsmessig bruk av hijab må ikke underkjennes, men tas med i fortellingen om muslimsk slør.

Sløret har alltid hatt en sterk symbolkraft i samfunnet. Når hijaben vekker sterkt engasjement, må nødvendigvis nikaben røre ved oss enda grundigere. Det gjør den, både hos dem som motarbeider nikab og dem som stolt bærer den. Nikaben er en sterk kraft utad, den sender mange og kanskje forvirrende signaler. Denne kraften virker også innad, på kvinnene som bærer den, den gir en dypere mening. For utenforstående, som ikke bærer nikab, blir også helt konkret stående utenfor dette kraftfeltet. Det reises i stedet en rekke spørsmål og ønske

¹⁷⁴ TV 2 28.11.2010.

¹⁷⁵ Se S., i Mahmood 2011: 48.

om å forstå meningen med nikab. Og det er en bra reaksjon, å vise interesse og nysgjerrighet overfor det vi ikke kjenner. Det er en sikker vei mot fellesskapet vi alle må finne fram til.

Det frie samfunns diktat

Så hvorfor i himmelens navn ønsker noen kvinner å gå med nikab? Hvorfor vil de utsette seg for blikk, sjikane på åpen gate, fordømmelse i sine familier og ellers i samfunnet? Hva driver dem inn bak et tøyestykke i den frie verden, som vel aldri har vært så fri som nå?

Vi har sett hva sløret symboliserer og signaliserer til omverdenen i forskjellige land og til ulike tider. Det har vært brukt og brukes fortsatt som politisk maktmiddel og som en markør for tilhørighet. Kvinner blir påtvunget eller avtvunget det muslimske sløret etter som hvem som styrer et land, samtidig som kvinner verden over kjemper for den grunnleggende retten til å velge selv. I totalitære regimer som Iran og velutviklede demokratier som vårt eget må muslimske kvinner stadig kjempe for sine selvstendige klesvalg.

For det er noe med denne selvstendigheten, friheten til å kle seg som man vil. Den hegner vi om, for det er en gjengs oppfatning at vi kan gå med hva vil vil – i motsetning til muslimske kvinner. Likevel vet vi at det ikke finnes noe slikt som absolutt frihet. Våre såkalte frie valg er snevret inn av sosiale regler og kleskoder på alle felt, men som kanskje er usynlige for oss. Det er en iboende, naturlig mekanisme hos oss, at vi ønsker å være del av flokken, av det sosiale fellesskapet – rett og slett for å overleve. Dermed speiler vi hverandres adferd og framtoning. De uuttalte reglene for sosial samhandling tenker vi knapt over, ettersom de ligger som en refleks i ryggmargen hos oss. Det ville for eksempel være utenkelig, for ikke å si uhørt, å møte opp på julebord i joggebukse og hettejakke. Menn har et enda strengere klesregime enn kvinner i så måte, og den uniforme dressen kan aller nådigst varieres med slips eller sløyfe, hvorav de modigste lar slikt ligge hjemme. Å bevege seg utenfor disse rammene er et sjansespill som kan bety sosial nedgradering. Vi er sosiale dyr som i stor grad kler oss for å oppnå bekreftelse og aksept av andre, mer eller mindre bevisst.

At kvinner i muslimske slør heller ikke slipper unna ytre press som reklame og moteindustri, har vi jo sett når hijaben og nikaben blir et moteplagg på linje med vesker og sko. Vestlige muslimer i hijab omfavner moter og trender, og blir slik en del av vår forbrukskultur. De store pengene viser vei i integreringsarbeidet. Det moderne forbrukersamfunnet har ingen fordommer eller skrupler, potensielle kunder er befriende

likestilte. Men for den enkelte hijabista er hodeplagget likevel en del av en religiøs praksis, samtidig som et utvidet tilbud i farger, mønster og trender kan være et uttrykk for kvinners forsterkede selvstendighet og frihet. Men har de ikke egentlig bare blitt redusert til konsumenter, som resten av oss? Jeg holder fast ved tanken om at ideen om hijab er religiøst begrunnet, selvsagt ikke uten et politisk tilsnitt eller signal om tilhørighet. I sekulære Vesten har altså hijaben også blitt et uttrykk for mote, i tillegg til alt annet den måtte symbolisere. Nikabens paradoks derimot, er tydelig, som et *statement* i en rask *selfie*: ”Jeg viser meg fram, men gjemmer meg bort.”

To unge kvinner blåser i hva du måtte mene. Go girls!

Foto: Ukjent/weheartit.com.

Politikk, skjønnhet og religion i en selfie.

Foto: Ukjent/weheartit.com.

Det moderne levesett i den vestlige verden har frigjort sine kvinner fra kjøkkenbenk og kjole. Nå beveger de seg fritt og kler seg som de vil – eller? De er i noenlunde fri bevegelse, og det bibelske pålegget om tildekking av hår, ben og skuldre har man i løpet av et par generasjoner så vidt kvittet seg med. Likevel er kvinner langt fra frie. Et nytt diktatur har oppstått og erstattet prest og bibel. Både menn og kvinner er i dag styrt av et nærmest umenneskelig press om å lykkes på alle plan, og det gir seg utslag i det ytre. Kvinner i særdeleshet har stadig detaljerte føringer om hvordan de bør se ut. Forskjellen er at nå forteller reklamekampanjene oss det. Jo, vi har alltid valget, men de sosiale sanksjonene kan være sterke for dem som velger noe annet enn det som er et akseptabelt utseende. Kvinner råder fremdeles ikke over sin egen kropp. Ett eksempel er kroppshår, som reguleres under et strengt regime. For de fleste ville det være utenkelig å stille ubarbert i bikini på strandtur. Selv gjør jeg det noen ganger i drømme, og jeg våkner hver gang av ren skrekk.

Uten å ofre sine egne restriksjoner en tanke i halvsøvne, bekymrer altså mange seg for om muslimske kvinner har valgt nikab, og endatil hijab, basert på et fritt og selvstendig valg. For er det noe vi er imot, så er det at noen andre forteller oss hvordan vi skal se ut! Men det er altså grunn til å tro at de er like ufrie i sine valg som alle andre, og at de påvirkes av de omgivelsene de befinner seg i. I møte med noe annet enn olabukser og genser, dukker behovet opp for en forklaring og en plassering i ens eget årsaksunivers. All den tid ryktet om undertrykkende klesplagg har løpt foran den kvinnen som stiller i nikab på en norsk høgskole, er forklaringen gitt på forhånd. Hun er sjanseløs i forsøket på å forklare at dette er hennes eget ønske, og ofte i strid med hva familien hennes tilråder. Uansett hva hun sier, så er det vel egentlig noen som tvinger henne til å dekke seg til, tenker mange. Noe annet ville være utenkelig for et sekulært samfunn som det norske. Men jeg velger å gi henne en sjanse og en mulighet til å forklare. Til tross for og kanskje på grunn av alle advarsler om det patriarkalske og arkaiske tankesettet i islam, så velger jeg å lytte til kvinnens egen forklaring, og endatil stole på henne. Og det er i tråd med min moderne, feministiske oppdragelse.

Opprinnelig symboliserer sløret atskillelse, renhet, blyghet. Dette er de gode dyder som har blitt og fremdeles er knyttet til det å være en god kvinne. Sløret beskytter ærbarheten hos en kvinne. Men det er jo slik at når man dekker seg til, så forutsetter det at det faktisk *er* noe å gjemme, noe å hige etter der inne, bak sløret. Det å ønske å skjule noe for omverdenen, bekrefter det besnærende faktum at man har noe verdifullt, noe andre vil ha. Deri ligger paradokset. I forordet i boka *The Veil*, sier Jennifer Heath:

Sløret er i seg selv et mysterium, samtidig som det også verner om mysteriet. Å bære slør er til en viss grad å være skjult. Og nettopp der ligger forutsetningen for både sterk attrå og sterk avsky. (Min overs.)

Jennifer Heath: *The Veil. Women Writers on Its History, Lore and Politics*
(2008), s. 6.

”Sterk attrå og sterk avsky”. De færreste kan forholde seg likegyldig til en nikab. Den uniforme framtoningen narrer meg til å tro at de drives av en og samme grunn til å bære nikab. Det er selvfølgelig unike individer bak, med forskjellige årsaker til at de velger nikaben. Likevel er det fordypelsen i religionen som forener dem. Dette er det grunnleggende motivet for de aller fleste som uttaler seg.

Tidligere nevnte Alla Ahmadi blir i denne sammenheng min talsperson for norske muslimer som velger nikab. Hun sluttet ved bioingeniørstudiet ved Høgskolen i Oslo og Akershus fordi hun ikke fikk lov til å gå i nikab, og forklarer det slik til VG: ”[J]eg vil gå med niqab. Det gjør at jeg føler meg fri og det er blitt en del av meg.”¹⁷⁶ Ahmadi føler seg fri. Hun velger nikaben framfor studiene, hun får oppmerksomhet på riksdekkende nivå, og må forsvare sitt klesvalg for det norske folk. Og begrunnelsen er at hun føler seg *fri*. Det burde ha stått som overskrift, i store, fete typer. For dette måtte ha vært gode nyheter for frihetselskende lesere landet over. Særlig for alle som bekymrer seg for om de stakkars kvinnene er tvunget.

De er ingen grunn til å være naiv – muslimske kvinner blir tvunget til å bære slør av sine familier og myndigheter. Men det er viktig å minne om det Mohja Kahf påpeker i *The Veil*, og som nevnt tidligere, at muslimske kvinner langt oftere gjennom historien har blitt avtvunget sløret. Kahf mener at forbud mot slør er en krenkelse av kvinners frihet som feilaktig blir applaudert av kvinnerettighetsforkjempere i vestlige land.¹⁷⁷ Dette er hvordan kvinner selv opplever det. Jeg ønsker å tro at vårt moderne demokratiske prosjekt har kommet lenger enn å være belemt med innskrenkninger av kvinnefrihet. Det framgår i Heaths bok *The Veil* at Vesten er besatt av sløret, og av å få det fjernet nær sagt uavhengig av hvordan det gjennomføres. Å utelukke deler av sin kropp for innsyn er ikke synonymt med polarisering, og det er her Vesten har misforstått, mener hun. I det vestlige samfunn dyrkes den glidende overgangen fra det private til det offentlige rom, peker Heath på.¹⁷⁸ Der har hun sannelig et

¹⁷⁶ VG 25.8.2014.

¹⁷⁷ Se Kahf, i Heath 2008: 31.

¹⁷⁸ Ibid.: 8.

poeng, med tanke på teknologien som nå er i ferd med å viske ut denne grensen helt og holdent i det evige selvframstillingsprosjektet vi driver med i sosiale media. Det er kanskje noe av grunnen til at sløret er så inderlig irriterende – vi føler oss utestengt, utelatt, på linje med å bli valgt bort som venn på Facebook eller som følger på Instagram. Vi krever tilgang til andres liv i detalj, og vi blir stadig bedre vant.

I en dansk rapport fra 2009 er det gjennomført en kvalitativ spørreundersøkelse rettet mot danske muslimer i nikab. Kvinnene blir intervjuet om nikab, der et av spørsmålene er hvorfor de bærer nikab. Her finner vi en grunnleggende årsak som alle de spurte kvinnene var samstemte om: Kjærligheten til Gud. Nikaben er et uttrykk for denne.¹⁷⁹ I forskningsrapporten nevner flere at med nikaben føler de seg sterke og frie. Ingen blant de syv i denne danske rapporten begrunnet sitt valg med at det var tradisjon, eller at andre gjorde det.¹⁸⁰ De danske muslimene har vært gjennom en personlig prosess der de reflekterer over islam. De er fullt klar over kritikken rettet mot nikab som et undertrykkende og kontrollerende middel fra mennenes side, og avviser den blankt. For Danmarks befolkning handler nikab til syvende og sist om islam, og motstanden mot sløret har for flere av intervjupersonene kun styrket dem i sin tro. Å bære nikab tross all motskyts er et tegn på mot og styrke for kvinnene.

Dette er et sterkt vitnesbyrd som burde tas fram til orientering. Rapporten fikk også en del oppmerksomhet i dansk media i etterkant, men da i form av kritikk mot forskningsmetodene. Disse ble trukket i tvil, da dette var ”uvitenskapelig gjetting”.¹⁸¹ Andre vitenskapspersoner måtte inn og forsikre at dette var godt vitenskapelig arbeid med en god porsjon usikkerhet slik all forskning medfører. Det viktige funnet, at alle de intervjuede kvinnene opplyste at de bar nikab frivillig, ble skjøvet til side i mediebildet, til nød presentert som en *fun fact* på en nettside for vitenskapsinteresserte.¹⁸² Retten og muligheten til å bli hørt blir igjen marginalisert. Oppriktigheten i deres utsagn blir trukket i tvil ved at forskningen som sådan settes spørsmålstegn ved. Det hele låter mystisk.

I Canada ble tre muslimske kvinner intervjuet i et radioprogram våren 2015, og her støtter Shomyla Hammad opp om de danske muslimenes forklaring: ”Det var en åndelig ting. Jeg ønsket å komme nærmere Gud. Så da begynte jeg å kle meg i nikab.”¹⁸³ Rezan Mosa går også med nikab og forteller i intervjuet at ”religionen inspirerer meg, og den gir meg styrke.”¹⁸⁴

¹⁷⁹ Rapport fra Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns universitet 2009: 15.

¹⁸⁰ Ibid.: 17.

¹⁸¹ Videnskab.dk 21.1.2010.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ CBC Radio/The Current 19.3.2015, mine oversettelser.

¹⁸⁴ Ibid.

Khadra Ali har gått med nikab i en periode, og hun forteller i det samme intervjuet at ”det var en åndelig reise fordi jeg ønsket å gjøre mer [...] Det er en følelse av fred ved det.”¹⁸⁵

Fred, styrke, kjærlighet og tro.

Hvordan våger hun var den opprørte, men oppriktig nysgjerrige tanken som slo meg da jeg første gang leste om studenten med nikab i Telemark. Jeg ville virkelig prøve å forstå hvor hun hentet motet fra. For hun var vågal på en helt ny måte. Nei, hun hadde ikke *dristig* utringning eller *vågalt* korte skjorter. Hun tok ingen av våre tradisjonelle veier i utforsking og opprør mot foreldregenerasjonen. Hun gikk den andre veien. Hun dekket seg til, tok regien over hva hun lot vise fram. Der lå det ekstraordinært vågale. Hennes personlige beveggrunner beholder hun trygt for seg selv, de får verken jeg eller riksmidia vite. Men prinsipielt forstår jeg nå litt mer hvordan hun våger. Jeg forstår også at det kreves mot for å stå imot alle velmenende, sekulære råd. Hvordan våge å avfeie rasjonalitet med følelser? Jo, kanskje fordi følelser alltid vinner over rasjonelle argumenter. Derfra kommer styrken hennes. For henne handler det om det motsatte av undertrykkelse.

En blodig historie om det muslimske sløret arbeider imot henne. Fortellinger om menn som har diktert sine kvinner hvordan de skal kle seg, forfølger sløret. Undertrykkningen har vært og er satt i system, og sløret, om det nå er nikaben, burkaen eller hijaben, er systemets fremste varemerke. Likevel våget hun seg inn på en høgskole, et annet varemerke for framgang og like muligheter. I nikab. Hennes fortelling om fred, styrke, kjærlighet og tro ga ikke gjenklang her, det holdt ikke. Hun tok et valg om å bære nikab, et valg som etter hva jeg nå har innsett er mer selvstendig og reflektert enn vi tror. Men det vi så, og det vi er hellig overbevist om, er at hun er undertrykt, tvunget og ufri. Med ett kjennes mitt liberale demokrati trangere og mer dogmatisk enn noen gang. I møte med noe så fremmed som en dypt religiøs overbevisning, noe som ikke er løselig knyttet til det kjente og overflatiske som er flyktig og materialistisk, blir det tryggest å støte det vekk. Det lar seg ikke begripe.

Det storsamfunnet som beskytter hennes rett til å velge å bære nikab, er det samme som gir anledning for en hver til å kritisere henne for nettopp det, gjennom ytringer som beveger seg helt på grensen til sjikane og trusler. Om styresmaktene bekymret seg for debattklimaet på nett før terroren i Paris og Brussel, så er det enda større grunn til bekymring nå. Terroristene som drepte i det de kaller islams navn, legitimerer i enda større grad en generelt uforsonlig tone mot muslimer i Vesten. Flyktningekrisen som har nådd Europa med merkbar kraft en god stund nå, merkes også i åpne og lukkede nettsamfunn som dyrker sin islamofobi.

¹⁸⁵ CBC Radio/The Current 19.3.2015, mine oversettelser.

Velvilligheten overfor muslimer som ønsker å utøve sin tro, er hardt prøvet. Her er kvinner i nikab særlig utsatt. Å forsvare deres rett til å velge nikab, blir i noens øyne ensbetydende med å forsvare terroristenes handlinger.

Er det én ting historien har lært oss, så er det vel at vi ikke kan la oss dirigere av frykt. Den innsikten skylder vi Europas historie å ta med videre. Å godta forskjellighet kan til og med være lønnsomt. Forskning viser at mangfold gjør deg smartere.¹⁸⁶ I en bedrift vet vi at sammensetningen av ansatte med ulike kunnskapsområder er nyttig, det gjør bedriften sterkere. Forskere i USA har kommet fram til at de som omgås mennesker som er annerledes enn dem selv, blir mer kreative, finner gode løsninger og jobber bedre sammen. Dette kan overføres til mangfold i et større perspektiv. Et samfunn overlever ved å dra nytte av alle ressursene som bor der, noe annet ville ha vært sløseri.

Det er én ting jeg har lyst til å skrike høyt til alle dem som føler behov for å snakke på vegne av andre, som bekymrer seg svært for kvinneundertrykking og intoleranse og baserer sin kunnskap på Youtube, dem som mener å vite noe bedre, som har funnet sannheten: Hvis du møter på noe ukjent og nytt, så kan du forsøke mer enn noe annet å være nysgjerrig. Radioprogramlederen som intervjuet de tre kanadiske kvinnene i nikab, sa noe som var like forbløffende enkelt som innlysende. Etter å ha lyttet til kvinnes personlige forklaringer på hvorfor de velger nikab, utbrøt programleder Anna Maria Tremonti: ”Det er interessant hvor mange myter som kan knuses – hvis vi bare spør.”¹⁸⁷

Akkurat. Og svaret vi får, kan overraske oss. Å våge å vise at vi ikke forstår, men ønsker å vite, kan bringe oss videre, og det kan bringe oss sammen. Hva vi sier til hverandre, er aldri likegyldig. Ytringer har kraft. Kommentaren om nikab som landet i min facebookoppdatering, gjorde at jeg var nødt til å klare opp i en del ting. Spørsmålet om hvorvidt nikaben kan være av eller på, har jeg ingen svar på. Det er heller ikke jeg som kan svare. Som mennesker tror jeg vi kan enes om én ting: Vi ønsker å bli møtt som likeverdige. Og den dagen en kvinne i nikab blir tillagt gyldighet i sitt svar, så er hun virkelig likeverdig og fri.

Hun var student, hun søkte seg mot kunnskap. Vi bør følge hennes eksempel, for med kunnskap kommer vi langt, da kommer vi nærmere hverandre. Slik får frykten mindre plass, og vi blir kjent med det ukjente.

¹⁸⁶ Scientific American 1.10.2014.

¹⁸⁷ CBC Radio/The Current 19.3.2015, min oversettelse.

Litteraturliste

- Al-Araki, M. (2012): "Innledende essay." I: Khaldun, I.: *Al-Muqaddimah. Boken om lærdommene, med en introduksjon til verdens historie*. Oslo: Pax forlag.
- Armstrong, K. (2009): *The Case for God*. New York: Random House.
- Bangstad, S. og Døving, C. A. (2015): *Hva er rasisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørkelo, K.A. (2016): *Ekstremisme*. Oslo: Humanist forlag.
- Davis, G. J. (2014): *Gilgamesh, The New Translation*. Connecticut: Insignia Publishing.
- Gardell, M. (2011): *Islamofobi*. Oslo: Spartacus forlag.
- Heath, J. (2008): "Introduction. Invisible and Visible Spaces." I: Heath, J. (red): *The Veil. Women Writers on Its History, Lore, and Politics*. California: University of California Press. Berkeley and Los Angeles.
- Kausar, A. S. (2011): "Du, jeg og niqab." I: Khan-Østrem, N. og Khan, M. (red.): *Utilslørt. Muslimske RÅtekster*. Oslo: Aschehoug forlag.
- Kahf, M.: "From Her Royal Body the Robe was Removed. The Blessings of the Veil and the Trauma of Forced Unveilings in the Middle East." I: Heath, J. (red): *The Veil. Women Writers on Its History, Lore, and Politics*. California: University of California Press. Berkeley and Los Angeles.
- Kjeldsen, J. E. (2013): *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori*. Oslo: Spartacus forlag.
- Korteweg, A. C. og Yurdakul, G. (2014): *The Headscarf Debates. Conflicts of national belonging*. California: Stanford University Press.
- Landsverk Hagen, A. (2015): *Meningers mot – netthat og ytringsfrihet i Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Nilsen, A. B. (2014): *Hatprat*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- S. L. (2011): "Min historie fra Iran." I: Mahmood, S. S. (red): *Hijab-historier*. Oslo: Cappelen Damm.
- Seyersted, P. (overs.) (1967/79/96): *Gilgamesj – han som så alt*. Oslo: Cappelen.
- Skorgen, T. (2002): *Rasenes oppfinnelse. Rasetenkningens historie*. Oslo: Spartacus forlag.
- Storhaug, H. (2007): *Tilslørt. Avslørt. Et oppgjør med norsk naivisme*. Oslo: Kagge forlag.
- Vihovde, A. B. og Ågotnes, A. (1997): *På hodet: Hud, hår, hatt og pynt. Velstelt og vurdert siden middelalderen*. Bergen: Bryggens museum.

Nettkilder

Afghanistan. Norad. Sist oppdatert 30.7.2015. Sist besøkt 27.3.2016.

<https://www.norad.no/landsider/asia-og-oseania/afghanistan/>

Afghanistan, forventet levealder for kvinner. Globalis. Forfatter og publiseringsdato ikke oppgitt. Sist besøkt 04.10.2015

[http://www.globalis.no/Land/Afghanistan/\(show\)/indicators/\(indicator\)/497](http://www.globalis.no/Land/Afghanistan/(show)/indicators/(indicator)/497)

Akbar, J.: *Nine-months-pregnant Muslim woman beaten up by duo in France after she dropped her children off at school*. Mail Online. Publisert 27.03.2015. Sist besøkt 22.10.2015.

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3015112/Nine-months-pregnant-Muslim-woman-beaten-duo-France-dropped-children-school.html>

All Niqabs. Fabric Type Premium Korean Chiffon/Soft Fine Chiffon. Sunnah Style.

Publiseringsdato ikke oppgitt. Sist besøkt 03.10.2015.

http://sunnahstyle.com/14-all-niqabs#/fabric_type-premium_korean_chiffon-soft_fine_chiffon/price-17.58-30

Andersen, M. A. og Matre, J.: *Storberget trekker hijab-forslaget*. VG. Publisert 20.2.2009. Sist besøkt 5.10.2015.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/stoltenberg-regjeringen/storberget-trekker-hijab-forslaget/a/548059/>

Armenia. Wikipedia-artikkel. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 10.9.2015. Sist besøkt 3.10.2015.

<https://no.wikipedia.org/wiki/Armenia>

Arnesen, H.O.: *Islam*. Fagartikkel på religioner.no. Publiseringsdato ikke oppgitt. Sist besøkt 17.11.2015.

<http://religioner.no/ressurser/fagartikler/islam/>

Barak, A. (2005): *Sexual Harassment on the Internet*. Social Science Computer Review, Spring 2005, vol. 23/nr. 1. Side 77-92. Digital kilde:

<http://ssc.sagepub.com/content/23/1/77.full.pdf>

Behind closed doors. The risk of denying women a voice in determining Afghanistan's future. Side 7. Oxfam-rapport. Forfatter ikke oppgitt. Publisert 24.11.2014.

https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp200-behind-doors-afghan-women-rights-241114-en.pdf

Blokhus, L.: *Mørch Husby: – Mette-Marit nok en gang slående vakker!* Min Mote. Sist oppdatert 26.10.2015. Sist besøkt 26.10.2015.

<http://www.minmote.no/ - /artikkel/23547515/moerch-husby-mette-marit-nok-en-gang-slaaende-vakker>

Broby-Johansen, R. (1953): *Kropp og klær*. Norsk utgivelse: Tiden. Digitalt tilgjengelig:

<http://www.nb.no/nbsok/nb/f785129be10908f07f896f19592b10a3.nbdigital?lang=no#0>

Brudekjoletrender 2015. Mitt bryllup.no. Forfatter og publiseringsdato ikke oppgitt. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://mitt-bryllup.no/tag/trender+brudekjoler+2015/>

Buan, V. og Eggesvik, O.: - *Hijab blir ikke en del av politiuniformen i overskuelig fremtid*. Aftenposten. Publisert 7.1.2013. Sist besøkt 30.4. 2016.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/--Hijab-blir-ikke-en-del-av-politiuniformen-i-overskuelig-fremtid-7084576.html>

Bunad. Wikipedia-artikkel. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 1.9.2015. Sist besøkt 3.1.2016.

<https://no.wikipedia.org/wiki/Bunad>

Bø, O.: *Brudeslør*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 07.11.2011. Sist besøkt 04.10.2015.

<https://snl.no/brudeslør>

Bø, O.: *Brud*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 14.02.2009. Sist besøkt 04.10.2015.

<https://snl.no/brud>

Coleman, J.: *H&M's hijab-wearing model: Fashion industry is changing*. BBC. Publisert 30.9.2015. Sist besøkt 15.4.2016.

<http://www.bbc.com/news/world-europe-34402568>

Da var koneskautet på plass. Hobbyuglas hule. Blogg. Forfatter ikke oppgitt. Publisert 18.5.2014. Sist besøkt 10.3.2016.

<http://hobbyugla.blogspot.no/2014/05/da-var-koneskautet-pa-plass.html>

Dehghan, S. K.: *British-Iranian woman jailed over volleyball game sees charges dropped*. The Guardian. Publisert 02.04.2015. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://www.theguardian.com/world/2015/apr/02/british-iranian-goncheh-ghavami-jailed-volleyball-game-charges-dropped-iran>

Den arabiske våren. Artikkel fra Globalis. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 19.8.2015. Sist besøkt 26.1.2016.

<http://www.globalis.no/Konflikter/Den-arabiske-vaaren>

Engan, Ø.: *Nordmenn er bunads-fundamentalister*. VG. Publisert 17.5.2013. Sist besøkt 10.3.2016

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/nordmenn-er-bunads-fundamentalister/a/10110134/>

Evaluation of H&M Compliance with Safety Action Plans for Strategic Suppliers in Bangladesh. Rapport fra Clean Clothes Campaign. Publisert september 2015. Digital kilde:

<https://www.cleanclothes.org/resources/publications/hm-bangladesh-september-2015.pdf>

Filseth, G.: *Sør-Koreas historie*. Snl-artikkel. Sist oppdatert 15.1.2015. Sist besøkt 8.2.2016.

https://snl.no/Sør-Koreas_historie#menuitem2

Flottorp, H. og Arntzen, J. G.: *Kloster*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 19.12.2011. Sist besøkt 14.3.2016.

<https://snl.no/kloster>

Frankrike. Globalis, drevet av FN-sambandet. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 01.02.2014. Sist besøkt 12.10.2015.

<http://globalis.no/Land/Frankrike>

France sees threefold hike in anti-Islam crimes. The Local. Forfatter ikke oppgitt. Publisert 31.12.2015.

<http://www.thelocal.fr/20151231/france-sees-threefold-hike-in-anti-islam-crimes>.

Gerstenzang, J. og Getter, L.: *Laura Bush Addresses State of Afghan Women*. Los Angeles Times. Publisert 18.11.2001. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://articles.latimes.com/2001/nov/18/news/mn-5602>

Gossmann, P.: *Why Afghans are leaving*. Human Rights Watch. Publisert 16.10.2015. Sist besøkt 04.10.2015.

<https://www.hrw.org/news/2015/09/16/dispatches-why-afghans-are-leaving>

Grimen, B.: – *Han var, og er, veldig fremsynt*. NRK. Publisert 28.6.2013. Sist besøkt 20.3.2016.

<http://www.nrk.no/rogaland/hyller-behring-breviviks-tanker-1.11105838>

Groth, B.: *Ortodoks jødedom*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 03.09.2015. Sist besøkt 04.10.2015.

https://snl.no/ortodoks_jødedom

Gruttadaro, A.: *Khloe Kardashian Wears a Niqab, People Get Mad*. Complex. Publisert 26.05.2015. Sist besøkt 03.10.2015.

<http://uk.complex.com/pop-culture/2015/05/khloe-kardashian-niqab-instagram-picture-outrage>

Guttormsen, K.: *17. mai-talen: – Det oppleves surrealistisk*. Tønsbergs Blad. Publisert 18.5.2015. Sist besøkt 9.3.2016.

<http://www.tb.no/tonsberg/nyheter/17-mai-talen-det-oppleves-surrealistisk/s/5-76-72243>

Hagen, A.: *Paleolittisk kunst*. Store norske leksikon. Publisert 14.02.2009. Sist besøkt 04.10.2015.

https://snl.no/paleolittisk_kunst

Haris, R.: *D&G's hijab range is aimed at people like me – so why do I feel excluded?* The Guardian. Publisert 11.1.2016. Sist besøkt 12.4.2016.

<http://www.theguardian.com/commentisfree/2016/jan/11/dolce-gabbana-hijab-collection-muslim-women-western-fashion>

Haug Røset, H., Mogård, E. og Nordby, B.: *Alla (23) hevder hun må slutte på studiet fordi hun bruker niqab*. VG. Publisert 25.08.2014. Sist besøkt 05.10. 2015.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/alla-23-hevder-hun-maa-slutte-paa-studiet-fordi-hun-bruker-niqab/a/23279601/>

Heinum, J.: *I hijab opp kyrkjegolvet*. Agenda Magasin. Sist oppdatert 28.2.2016. Sist besøkt 29.2.2016.

<http://agendamagasin.no/debatt/i-hijab-opp-kyrkjegolvet/>

Hijab ban in France. YouTube-video. Forfatter ikke oppgitt. Lastet opp av brukernavnet qulhaqan. Lastet opp 06.09.2010. Sist besøkt 22.10.2015.

<https://www.youtube.com/watch?v=X7x9UaPLsN0>

Hinna, A. K. og Hauge Rambøl, A.: *Fortviler bak niqaben*. Klassekampen. Publisert 03.07.2014. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://www.klassekampen.no/article/20140703/ARTICLE/140709986>

H&M Close the Loop – Sustainable fashion through recycled clothes. Reklamefilm fra H&M. YouTube. Publisert 2.9.2015. Sist besøkt 15.4.2016.

<https://www.youtube.com/watch?v=s4xnyr2mCuI>

How Much Are The Kardashians Worth? A History Of The Kardashian Family Money. The Huffington Post. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 29.10.2014. Sist besøkt 03.10.2015.

http://www.huffingtonpost.com/2013/03/04/how-much-are-kardashians-worth_n_2762279.html

Husebye, J. M.: *Iranske kvinner kaster hijaben*. Dagen. Sist oppdatert 16.06.2015. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://www.dagen.no/Nyheter/iran/Iranske-kvinner-kaster-hijaben-212003>

Hverdagsliv under andre verdenskrig. Artikkel på lokalhistoriewiki.no, drevet av Norsk lokalhistorisk institutt. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 30.10.2014. Sist besøkt 04.10.2015.

https://lokalhistoriewiki.no/index.php/Hverdagsliv_under_andre_verdenskrig

Integreringsbarometeret 2013/2014. Innvandring og integrering. Holdninger og erfaringer blant personer med innvandrerbakgrunn. Rapport av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2013/2014): Finnes som pdf:

http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/2015/integreringsbarometeret_innvandrerutvalgene.pdf

Iran, systematisk undertrykkelse. Amnesty International. Forfatter og publiseringsdato ikke oppgitt. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://www.amnesty.no/land/iran>

ISIS Women Kill 17-Year Old for Looking at Clothes in Store. The Clarion Project. Forfatter ikke oppgitt. Publisert 12.07.2015. Sist besøkt 04.11.2015.

<http://www.clarionproject.org/news/islamic-state-beats-mosul-woman-death-lifting-niqab>

Johannessen, B.: *Afghanistan*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 8.12.2015. Sist besøkt 27.3.2016.

<https://snl.no/Afghanistan>

Jupskås, S. H.: *Ble nektet hos frisøren på grunn av hijab*. Sist oppdatert 12.10.2015. Sist besøkt 13.1.2016.
<http://www.aftenbladet.no/nyheter/lokalt/jaeren/Ble-nektet-hos-frisoren-pa-grunn-av-hijab-3786996.html>

Khan, M.: *Canadian MP apologizes after inflammatory niqab-ban comments*. International Business Times. Publisert 18.03.2015. Sist besøkt 30.12.2015.
<http://www.ibtimes.co.uk/canadian-mp-apologizes-after-inflammatory-niqab-ban-comments-1492587>

Khan, M.: *Canada: PM Stephen Harper to ban Muslim niqab for public servants if he wins re-election*. International Business Times. Publisert 8.10.2015. Sist besøkt 30.12.2015.
<http://www.ibtimes.co.uk/canada-pm-stephen-harper-ban-muslim-niqab-public-servants-if-he-wins-re-election-1523175>

khloekardashian. Instagram-konto.
<https://www.instagram.com/khloekardashian/>

Kjensli, B.: *Historien om hijab*. Forskning.no. Publisert 18.03.2009. Sist besøkt 04.10.2015.
<http://forskning.no/religion-islam-religionshistorie/2009/03/historien-om-hijab>

Krone (hodebekledning). Wikipedia-artikkel. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 13.02.2014. Sist besøkt 04.10.2015.
[https://no.wikipedia.org/wiki/Krone_\(hodebekledning\)](https://no.wikipedia.org/wiki/Krone_(hodebekledning))

Kvamme Hagen, M. og Falch-Nilsen, K.: *Kate valde Alexander McQueen*. NRK. Sist oppdatert 29.04.2011. Sist besøkt 04.10.2015.
<http://www.nrk.no/kultur/kate-valde-alexander-mcqueen-1.7612262>

Lie, T.: *HiOA: Ikke forbud mot niqab*. Khrono. Sist oppdatert 26.08.2014. Sist besøkt 03.10.2015.
<http://khrono.no/2014/08/niqab-pa-hioa>

Lie, T.: *Niqab-studenten slutter på HiOA*. Khrono. Sist oppdatert 31.08.2014. Sist besøkt 01.12.2015.
<http://khrono.no/campus/2014/08/niqab-studenten-slutter-ved-hioa>

Lindvåg, A. W. H.: *Hatkriminaliteten mot muslimer økte i terrormrammet Frankrike*. Vårt Land. Publisert 3.1.2016. Sist besøkt 27.3.2016.
<http://www.vl.no/nyhet/hatkriminaliteten-mot-muslimer-økte-i-terrormrammet-frankrike-1.670413#>

Lofstad R., Norum Monsen Ø. og Sæbø, T.: - *Sender signal om at folk som kler seg annerledes, ikke er velkomne i norsk skole*. Dagbladet. Publisert 29.08.2014. Sist besøkt 21.09.2015.
http://www.dagbladet.no/2014/08/29/nyheter/pluss/nyheter_pluss/innenriks/nikab/35017008/

Lykkebø Hafsaas, S.: *Skryter av å ha nektet hijab-kledde inngang på egen frisørsalong*. Abc nyheter. Sist oppdatert 6.11.2015. Sist besøkt 7.2.2016.

<http://www.abcnyheter.no/nyheter/norge/2015/10/08/194877054/skryter-av-ha-nektet-hijab-kledde-inngang-pa-egen-frisorsalong>

Løkeland-Stai, E.: *Frankrikes befolkning*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 30.12.2013. Sist besøkt 12.10.2015.

https://snl.no/Frankrikes_befolkning

Lønnå, E.: *Den nye kvinnebevegelsen i 1970-årene*. Kilden. Publiseringsdato ikke oppgitt. Sist besøkt 27.2.2016.

http://www.kampdager.no/arkiv/organisering/nybevegelse/artikkel_lonnaa.html

Merete Hodne. Facebook. Sist besøkt 26.10.2015.

<https://www.facebook.com/merete.hodne?fref=ts>

Midtskog, R. E. og Heggen, Ø.: *Stormark: – Økende trussel fra høyreekstreme miljøer i Norge*. NRK. Sist oppdatert 9.2.2016. Sist besøkt 4.3.2016.

http://www.nrk.no/norge/stormark_-_okende-trussel-fra-hoyreekstreme-miljoer-i-norge-1.12794845

Mogen, T.: *Max Hermansen utestengt fra Facebook i 30 dager. Nå går han til anmeldelse*. Dagbladet. Publisert 1.12.2015. Sist besøkt 12.1.2016.

http://www.dagbladet.no/2015/12/01/nyheter/innenriks/max_hermansen/facebook/pegida/42193446/

Mourning. Wikipedia-artikkel. Sist oppdatert 23.09.2015. Sist besøkt 04.10.2015.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Mourning>

My Stealthy Freedom. Facebook. Sist besøkt 04.10.2015.

<https://www.facebook.com/StealthyFreedom?fref=ts>

Nergård, H.: *Gifter seg med Jesus*. Adressevisen. Publisert 12.6.2015. Sist besøkt 13.3.2016.

<http://www.adressa.no/pluss/magasin/article11183278.ece>

Nettbibelen. Bibel.no. Forfatter og publiseringsdato ikke oppgitt. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://www.bibel.no/Nettbibelen?query=yYAOW1g5DEgYQbwhVIg0irtCZVbGQtJJVjGDuYVN9/LQ1hT3gsFAWpclsuIJMVqz>

Norge Mot Islamisering! Facebookgruppe. Sist besøkt 24.4.2016.

<https://www.facebook.com/groups/391306897711602/>

Norge Mot Islamisering – Åpen Diskusjon. Facebookside. Sist besøkt 27.4.2016.

<https://www.facebook.com/norgemotislamisering/?fref=ts>

Ofte Arntsen, E. og Bakke Foss, A.: *Norsk IS-kvinne: Vil redegjøre for kritikk i VG-artikkel*. VG. Publisert 04.11.2015. Sist besøkt 04.11.2015.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/is/norsk-is-kvinne-vil-redegjoere-for-kritikk-i-vg-artikkel/a/23554815/>

Opplysningstiden. Wikipedia-artikkel. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 01.09.2015. Sist besøkt 08.10.2015.

<https://no.wikipedia.org/wiki/Opplysningstiden>

Paramalingam, R.: *Fra mobbeoffer til forbilde*. Romerikes Blad. Publisert 28.10.2011. Sist besøkt 14.1.2016.

<http://www.rb.no/zoom/fra-mobbeoffer-til-forbilde/s/1-95-5784197>

Persen, K.: *Muslimleder: – Vi vil danne en samlet islamsk stat*. TV2. Publisert 28.11.2010. Sist besøkt 17.11.2015.

<http://www.tv2.no/a/3349772>

Phillips, K. W.: *How Diversity Makes Us Smarter*. Scientific American. Publisert 1.10.2014. Sist besøkt 1.5.2016.

<http://www.scientificamerican.com/article/how-diversity-makes-us-smarter/>

Pink Chanel suit of Jacqueline Bouvier Kennedy. Wikipedia. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 8.4.2016. Sist besøkt 15.4.2016.

https://en.wikipedia.org/wiki/Pink_Chanel_suit_of_Jacqueline_Bouvier_Kennedy

Pipes, D.: *The 751 No-Go Zones of France*. Daniel Pipes' blogg. Sist oppdatert 17.1.2015. Sist besøkt 25.3.2016.

<http://www.danielpipes.org/blog/2006/11/the-751-no-go-zones-of-france>

Politiets nettpatrulje – Kripos. Facebookside.

<https://www.facebook.com/nettpolitiet/?fref=ts>

Ramnefjell, G.: *Dagbladets kommentarfelt (1996 - 2016)*. Dagbladet. Publisert 28.1.2016. Sist besøkt 29.4.2016.

<http://www.dagbladet.no/2016/01/28/kultur/meninger/kommentar/kommentarfelt/42911084/>

Ravndal, D.: *Vil møte «Soldiers of Odin» med røde nisseluer*. VG. Publisert 17.2.2016. Sist besøkt 4.3.2016.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/asyl-debatten/vil-moete-soldiers-of-odin-med-roede-nisseluer/a/23619076/>

Religionsfrihet. Nettartikkel på snl.no. Forfatter ikke oppgitt. Fagansvarlig: Finstad, F.B. Publisert 14.02.2009. Sist besøkt 21.09.2015.

<https://snl.no/religionsfrihet>

Rognmo, R.: *Selger hemmelige bryllupsbilder av Diana*. KK. Publisert 11.08.2015. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://www.kk.no/mote/selger-hemmelige-bryllupsbilder-av-diana-34610>

Roll Rakeng, T. og Lunder, M.: *Dolce & Gabbana lanserer kolleksjon med hijab*. Min Mote. Publisert 7.1.2016. Sist besøkt 12.2.2016.

<http://www.minmote.no/#!/artikkel/23591816/dolce-gabbana-lanserer-kolleksjon-med-hijab>

Rydland Nærum, A.: *Kvinnen med hijab blir skjelt ut og slått på t-banen*. TV2. Sist oppdatert 30.07.2015. Sist besøkt 05.10.2015.
<http://www.tv2.no/a/7201788>

Rygh, O.: *Under bretten*. Dagbladet. Publisert 01.12.2014. Sist besøkt 21.09.2015.
<http://www.dagbladet.no/2014/12/01/kultur/meninger/debatt/signaler/kommentarfelt/36517230/>

RYNKEHUVA - *kvinnehuva i Nord-Trøndelag på 1800-talet*. Magasinet BUNAD. Forfatter ikke oppgitt. Nr. 1-2008. Digital kilde sist besøkt 9.3.2016.
<http://www.bunad-magasinet.no/rynkehuva-kvinnehuva-i-nord-troendelagpaa-1800-talet.4472788-80135.html#.VuAi4lKgyvs>

Sandhu, S.: *Paris attacks: President Francois Hollande welcomes 30,000 refugees in the next two years*. Independent. Publisert og sist besøkt 18.11.2015.
<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/paris-attacks-president-francois-hollande-welcomes-30000-refugees-in-next-two-years-a6739221.html>

Sandum, E.: *Niqabforbud er ikke i strid med loven*. Komité for kjønnsbalanse og mangfold i forskning. Publisert 30.1.2015. Sist besøkt 20.1.2016.
<http://kifinfo.no/c83400/nyhet/vis.html?tid=90196>

Sanghani, R.: *Afghan men wear burqas to campaign for women's rights*. The Telegraph. Publisert 06.03.2015. Sist besøkt 04.10.2015.
<http://www.telegraph.co.uk/women/womens-life/11453879/Afghan-men-wear-burqas-to-campaign-for-womens-rights.html>

Schofield, H.: *Paris attacks: Can France integrate disaffected suburbs?* BBC. Publisert 23.1.2015. Sist besøkt 21.3.2016.
<http://www.bbc.com/news/world-europe-30924409>

Selbo Torset, N.: *Med turban på tingen*. OsloBy. Sist oppdatert 17.7.2013. Sist besøkt 4.1.2016.
<http://www.osloby.no/nyheter/Med-turban-pa-Tingen-7254324.html>

Selbo Torset, N., Stokke, O. og Slettholm, A.: *Politiet: - Kvinner i hijab kan være spesielt utsatt for hatvold*. Aftenposten. Publisert 8.8.2015. Sist besøkt 7.2.2016.
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Politiet--Kvinner-i-hijab-kan-vare-spesielt-utsatt-for-hatvold-8117101.html>

Shackle, S.: *France's hijab ban causing tension*. The National. Publisert 12.09.2013. Sist besøkt 22.10.2015.
<http://www.thenational.ae/arts-culture/frances-hijab-ban-causing-tension>

Sieczkowski, C.: *Khloe Kardashian Offends With Niqab Instagram Photo*. The Huffington Post. Oppdatert 26.05.2015. Sist besøkt 03.10.2015.
http://www.huffingtonpost.com/2015/05/26/khloe-kardashian-niqab-instagram_n_7443352.html

Smith, R.: *Why Turkey Lifted Its Ban on the Islamic Headscarf*. National Geographic. Publisert 12.10.2013. Sist besøkt 04.10.2015.
<http://news.nationalgeographic.com/news/2013/10/131011-hijab-ban-turkey-islamic-headscarf-aturk/>

Solberg, K.: «Situasjonen er verre enn under Mubarak». Aftenposten. Publisert 22.2.2015. Sist besøkt 26.1.2015.
<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Situasjonen-er-verre-enn-under-Mubarak-7908831.html>

Srouf, S. N.: *Ære og skam – en farlig ukultur*. Aftenposten. Publisert 27.2.2016. Sist besøkt 7.3.2016.
<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Are-og-skam--en-farlig-ukultur-8372660.html>

Srouf, S. N.: *Æresbegrepet må redefineres, og strykes der det ikke hører hjemme*. Minareten. Publisert 28.2.2016. Sist besøkt 7.3.2016.
<http://minareten.no/2016/02/aeresbegrepet-ma-redefineres-og-strykes-der-det-ikke-horer-hjemme/>

Steen, T.: *Slaveri*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 04.02.2015. Sist besøkt 05.10.2015.
<https://snl.no/slaveri#menuitem2>

Stensvold, A.: *Katolisisme*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 19.1.2015. Sist besøkt 14.3.2016.
<https://snl.no/katolisisme>

Stokke, O.: *Koranen-vers diskriminerer kvinner, erkjenner islamske lærde. Nå tolker de på nytt*. Aftenposten. Sist oppdatert 30.04.2015. Sist besøkt 30.11.2015.
http://www.aftenposten.no/kultur/Koranen-vers-diskriminerer-kvinner_erkjenner-islamske-larde-Na-tolker-de-pa-nytt-7262554.html

Stokke, O.: - *Glasstaket er kvinnelige imamer som leder bønner for en kjønnsblandet forsamling*. Aftenposten. Publisert 28.11.2015. Sist besøkt 30.11.2015.
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--Glasstaket-er-kvinnelige-imamer-som-leder-bonnen-for-en-kjonnsm blandet-forsamling-8261198.html>

Susi, N.: *Odinin satureiden johtajan rikostausta: Väkivaltaa ulkomaalaisia kohtaan, veitsi baarissa*. Pohjolan Sanomat (Finsk avis). Sist oppdatert 6.1.2016. Sist besøkt 4.3.2016.
<http://www.pohjolansanomat.fi/lappi/odinin-satureiden-johtajan-rikostausta-vakivaltaa-ulkomaalaisia-kohtaan-veitsi-baarissa/>

Sæbø, T.: *Strammer inn nikab-reglene i Oslo*. Dagbladet. Publisert 28.08.2014. Sist besøkt 21.09.2015
<http://www.dagbladet.no/2014/08/28/nyheter/niqab/politikk/innenriks/utdanning/35005362/>

Taleb, S.: *10 Years After The Riots, Paris Suburbs Are Still Seething*. The World Post. Sist oppdatert 29.10.2015. Sist besøkt 23.3.2016.
http://www.huffingtonpost.com/entry/france-riots-anniversary_us_56310a95e4b0c66bae5a8942

Thorvaldsen, L.: - *Nisseluenekt skulle beskytte etnisk norske barn*. Dagbladet. Publisert 15.12.2011. Sist besøkt 23.2.2016.

http://www.dagbladet.no/2011/12/15/nyheter/nisselue/oren_barneskole/innenriks/19428829/

Thuesen, I. (red.) (2009): *Rapport om brugen af niqab og burka*. Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier (ToRS), Københavns Universitet. Finnes på pdf:

<http://www.e-pages.dk/ku/322/>

Tremonti, A. M.: *2 niqabs and a hijab: 3 Muslim women talk about the face covering*. CBC Radio/The Current. Publisert 19.03.2015. Sist besøkt 05.10.2015.

<http://www.cbc.ca/radio/thecurrent/the-current-for-march-19-2015-1.3001074/2-niqabs-and-a-hijab-3-muslim-women-talk-about-the-face-covering-1.3001080>

Trickle-down economics. Wikipedia-artikkel. Forfatter ikke oppgitt. Publisert 08.10.2015. Sist besøkt 12.10.2015.

https://en.wikipedia.org/wiki/Trickle-down_economics

Tungesvik, T.: *HiT nekter studentene å bruke nikab*. Varden. Publisert 28.08.2014. Sist besøkt 21.09.2015.

<http://www.varden.no/nyheter/hit-nekter-studentene-a-bruke-niqab-1.1317753>

Tungesvik, T.: *Kunnskapsministeren støtter niqab-forbudet*. Varden. Publisert 29.08.2014. Sist besøkt 03.10.2015.

<http://www.varden.no/nyheter/kunnskapsministeren-stotter-niqab-forbudet-1.1318340>

Tønnesson, K. og Østberg, K. P.: *Den franske revolusjon*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 23.05.2014. Sist besøkt 05.10.2015.

https://snl.no/Den_franske_revolusjon

Verdens ti verste land for kvinner. CARE. Publiseringsdato og forfatter ikke oppgitt. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://www.care.no/Aktuelt/Nyheter/Verdens-ti-verste-land-for-kvinner/>

Vogt, K.: *Hijab*. Store norske leksikon. Sist oppdatert 15.01.2015. Sist besøkt 04.10.2015.

<https://snl.no/hijab>

Walford, J.: *History of Hats for Women*. Vintage Fashion Guild. Publisert 20.3.2012. Sist besøkt 19.2.2016.

<http://vintagefashionguild.org/fashion-history/the-history-of-womens-hats/>

Willsher, K.: *France's burqa ban upheld by human rights court*. The Guardian. Publisert 01.07.2014. Sist besøkt 22.10.2015.

<http://www.theguardian.com/world/2014/jul/01/france-burqa-ban-upheld-human-rights-court>

Willsher, K.: *French Muslim women on burqa ban ruling: 'All I want is to live in peace'*. The Guardian. Publisert 1.7.2016. Sist besøkt 27.3.2016.

<http://www.theguardian.com/world/2014/jul/01/french-muslim-women-burqa-ban-ruling>.

Wolasmal, A. og Gitmark, H.: *Forbud mot heldekkende ansiktsplagg. Erfaringer fra Frankrike og den norske debatten*. Notat fra tankesmien Agenda. Publisert 1.7.2014. Sist besøkt 27.4.2016.

<http://www.tankesmienagenda.no/wp-content/uploads/Agendanotat-Forbud-mot-heldekkende-ansiktsplagg-14.juli-20141.pdf>

Yotka, S.: *Dolce & Gabbana's Embellished Hijabs and Abayas Are Great News for Muslim Women—When Will Other Brands Follow Suit?* Vogue. Publisert 5.1.2016. Sist besøkt 8.2.2016.

<http://www.vogue.com/13384616/dolce-gabbana-hijab-abaya-collection/>

Zunera Ishaq, who challenged ban on niqab, takes citizenship oath wearing it. CBC News. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 10.10.2015. Sist besøkt 30.12.2015.

<http://www.cbc.ca/news/politics/zunera-ishaq-niqab-ban-citizenship-oath-1.3257762>

Økonomi og næringsliv i Sør-Korea. Store norske leksikon. Forfatter ikke oppgitt. Sist oppdatert 23.10.2012. Sist besøkt 04.10.2015.

https://snl.no/Økonomi_og_næringsliv_i_Sør-Korea

Østby, H.: *Rapport fra under sløret*. Norsk fagforfatter- og oversetterforening. Publisert 17.01.2012. Sist besøkt 04.11.2015.

<http://www.nffo.no/nyheter/rapport-fra-under-slret.aspx>

Aanensen, K.: *Brukte tåregass mot migranter i Makedonia*. NRK. Sist oppdatert 29.2.2016. Sist besøkt 3.3.2016.

<http://www.nrk.no/urix/brukte-taregass-mot-migranter-i-makedonia-1.12827237>

Aarseth, H. og Ask Connell, R.: *Nektet nisseluer på juleavslutning*. Drammens Tidende. Publisert 13.12.2011. Sist besøkt 04.10.2015.

<http://www.dt.no/nyheter/drammen/jul/nektet-nisseluer-pa-juleavslutning/s/2-2.1748-1.6661838>

91.000 nye asylsøkere registrert i Tyskland i januar. Aftenposten. Forfatter ikke oppgitt. Publisert 4.2.2016. Sist besøkt 7.3.2016.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/91000-nye-asylsokere-registrert-i-Tyskland-i-januar-8344376.html>

Bildereferanser

Side 3:

Fotograf ukjent. Hentet fra Twitter:

<https://twitter.com/wakilgubernurkw/status/588199553763045377>

Side 6:

Fotograf ukjent, Alamy Stock Photo. Hentet fra The Guardian:

<http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/oct/16/egypt-niqab-ban-women-oppression>

Side 22:

Fotograf: Ole-André Lagmandokk/NRK. Hentet fra:

<http://www.nrk.no/rogaland/redd-for-islam-1.8028929>

Side 27:

Fotograf: Berit Roald/Min mote. Hentet fra:

<http://www.minmote.no/#!/artikkel/23547515/moerch-husby-mette-marit-nok-en-gang-slaaende-vakker>

Side 32:

Fotograf: Khloé Kardashian/Instagram. Hentet fra:

<https://www.instagram.com/khloekardashian/>

Side 35:

Fotograf: Sylvia Thomson/CBC. Hentet fra:

<http://www.cbc.ca/news/politics/zunera-ishaq-niqab-ban-citizenship-oath-1.3257762>

Side 37:

Fotograf: Oded Balilty/AP. Hentet fra:

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2102087/Rooted-tradition-Amazing-pictures-segregated-Orthodox-Jewish-wedding-Israel.html>

Side 38:

Fotograf ukjent/Hindustan Times. Hentet fra:

http://www.thesoftcopy.in/archive/softcopy_2014_15/12-02-15-shameen-circumcision.html

Side 39:

Fotograf: Berit Roald/Scanpix. Hentet fra TV 2:

<http://www.tv2.no/a/3379333>

Side 41:

Maleri av Rogier van der Weyden, ”Portrett av en kvinne”, 1460. Hentet fra:

<http://www.flickrriver.com/photos/32357038@N08/tags/renaissance/>

Side 44:

Fotograf: Henri Cartier-Bresson. Hentet fra:

<https://thegenealogyofstyle.wordpress.com/2013/11/23/leopard-skin-pillbox-hat/>

Side 45:

Fotograf: Cecil W. Stoughton. Hentet fra Wikipedia:

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=39399230>

Side 48:

Fotograf: Gero Breloer/AP. Hentet fra NRK:

<http://www.nrk.no/kultur/kate-valde-alexander-mcqueen-1.7612262>

Side 49:

Fotograf ukjent, PA Photos. Hentet fra KK:

<http://www.kk.no/mote/selger-hemmelige-bryllupsbilder-av-diana-34610>

Side 53:

Fotograf: Byelikova Oksana/shutterstock.com. Hentet fra:

<http://www.santabanta.com/photos/arab-women-in-hijab/15601026.htm>

Side 54:

Fotograf ukjent/Dolce & Gabbana. Hentet fra Vogue:

<http://www.vogue.com/13384616/dolce-gabbana-hijab-abaya-collection/>

Side 57:

Fotograf ukjent/Hennes & Mauritz. Hentet fra:

<http://madame.lefigaro.fr/societe/une-femme-portant-le-hijab-apparait-dans-la-derniere-campagne-hm-150915-98231>

Side 63:

Fotograf: Ian Langsdon/EPA. Hentet fra New York Times:

http://www.nytimes.com/2011/04/12/world/europe/12france.html?_r=0

Side 69:

Fotograf: Tim Wimborne/Reuters. Hentet fra:

<http://www.theguardian.com/world/2009/aug/14/afghanistan-womens-rights-rape>

Side 77:

Fotograf ukjent. Hentet fra: *Kvar til sitt bruk. Gift - ugift – enkje*. Ei hovudsak. Ei nettutstilling av hattar frå Vestlandet.

<http://eihovudsak.ivest.no/bruk.php?tema=sivstatus>

Side 78:

Fotograf ukjent. Hentet fra Hobbyuglas blogg:

<http://hobbyugla.blogspot.no/2014/05/da-var-koneskautet-pa-plass.html>

Side 87:

Venstre bilde:

Fotograf: Peter Collins/Cueto. Hentet fra:

<http://cuetophoto.com/default.html>

Høyre bilde:

Fotograf ukjent. Hentet fra The National:

<http://www.thenational.ae/news/world/middle-east/veiled-order-bans-niqab-in-syrian-classrooms#full>

Side 94:

Tegning. Ukjent opprinnelse. Hentet fra:

Torgeir Skorgens *Rasenes oppfinnelse. Rasetenkingens historie* (2002), side 128. Spartacus forlag.

Side 100:

Fotograf: Hilde Østby. Hentet fra NFFO:

<http://www.nffo.no/nyheter/rappport-fra-under-slret.aspx>

Side 102:

Fotograf ukjent. Hentet fra:

<http://funlolo.com/nazi-grandma/>

Side 105:

Øverste bilde:

Fotograf ukjent. Hentet fra bildedelingstjenesten weheartit.com:

http://weheartit.com/entry/99533847/in-set/16953515-niqab?context_user=kalashnikelove&page=26

Nederste bilde:

Fotograf ukjent. Hentet fra bildedelingstjenesten weheartit.com:

<http://weheartit.com/entry/118274610/via/mariamabdou?page=2>

Å få stoffet til å passe stilen

Fagartikkel til masteroppgaven *I mine øyne. Muslimske slør – et stoff med mening*

Innledning

Ideen til bokmanuset kom som en reaksjon på noe jeg leste på Facebook. Jeg innrømmer det med en gang, jeg er en flittig bruker av dette sosiale mediet. Strømmen av meningsløs informasjon om andres hytteturer og søte kattunger ruller nedover mobilskjermen min hver dag, tilsynelatende uten ende. Men Facebook har også blitt en stadig viktigere plattform også for nyhetskanalene. For jeg, som mange andre, kan følge VG, Dagbladet og Aftenposten, det som en gang var aviser, men som nå har flyttet ut på Facebook – der leserne er. Man kan få oppdateringer fra The Guardian og Hindustan Times hvis man ønsker det. ”Alle” er på Facebook.

Det meste lar jeg gli forbi i søvndyssende likegyldighet, inntil denne augustkvelden. Det falt en kommentar som skjøv meg ut av hvilemodus, en sånn kommentar som jeg tidligere bare hadde lest i de mørke avkroker av kommentarfelt i VG. Der kan jeg godt lese raskt gjennom kommentarene under nyhetssakene og så vemmes litt, men de angår meg ikke. Ikke slik som denne kommentaren i min Facebook-oppdatering, her ble den med ett mitt anliggende. Jeg tålte dårlig at en gruppe mennesker ble omtalt nedsettende, som ”en bande” fordi de har en annen religion. Det var uakseptabelt, og det var mitt ansvar å ordne opp. Jeg kom opp i en diskusjon om hvor farlig det er i deres øyne med nikab spesielt, men også islam generelt. Kvinnen som hadde satt det hele i gang med denne avsindige kommentaren, holdt tyst. Men det holdt, det var nok til at jeg kunne skrive et manus til en debattbok om muslimske slør og alle fordommer som henger ved dem.

Det som ble skrevet i denne kommentartråden fikk meg til å tenke over hvilke krefter som settes i sving av et eneste tøyestykke. Størrelsesforholdet mellom en nikab og anklagene om at vårt demokrati skulle stå i fare, ble så absurd og så interessant at jeg måtte finne ut mer om det. Hva dreier det muslimske sløret seg om, og hva handler denne frykten om? Jeg ble grepet av en ubendig trang til å spa fram noen håndfaste fakta under alle de sterke følelsene overfor noe vi knapt visste noe om. Det ble også klart for meg at jeg måtte helt fra begynnelsen vise hvor jeg kom fra. Det lå en styrke i det å skrive meg selv inn i stoffet, for

min bakgrunn var ikke likegyldig. Jeg hadde mine formative år i SOS Rasisme, den gang foreningen var en troverdig og nødvendig motvekt til den voksende nynazismen på åtti- og nittitallet. Dessuten har masterstudiets skriveprosesser gjenopplivet en god del av det engasjementet som fylte meg helt i ungdomsårene. I emnet om biografiske tekster valgte jeg selvbiografi som en av skriveoppgavene. Etter å ha skrevet teksten ferdig, satt jeg igjen med følelsen av at døra til barndomstiden og ungdomstiden sto åpen. Jeg hadde skrevet fram minnene igjen. Jeg husket hvor viktig kampen mot fordommer var, og det var ingen vei tilbake. Den personlige inngangen til temaet var viktig å legge for dagen. Å late som noe annet hadde vært fåfengt. Jeg har ingen aspirasjoner om å skrive en vitenskapelig nøytral og balansert tekst, skjønt jeg undersøker temaet fra flere synsvinkler. Hele tiden er det min stemme, min måte å se det på. Mitt utgangspunkt var personlig fra begynnelsen, og de verdiene jeg forsvarte var viktige for meg.

Selvbiografiske trekk passer inn i det personlige essay. Jeg holder meg til den essayistiske stilen, som jeg vil beskrive som elastisk og tilgivende i formen. Sjangerens virkning, språklige virkemidler og valg jeg tok underveis, vil jeg forklare i de følgende kapitler. Men først vil jeg si mer om tankene bak det manuset som kan bli en debattbok.

En debattbok

Manuset mitt er et utkast til det som kan bli en debattbok. Denne sjangeren ble spådd en lys framtid av Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening i 2011.¹⁸⁸ En av de mange sterke sidene ved debattboka er, ifølge foreningen, at man kan belyse problemstillinger med en større kompleksitet enn journalistikken, og flere nye stemmer kan komme fram.

Sakprosasjangeren som sådan har gode tider, og med tanke på det paradigmeskiftet som er i ferd med å endre mediebransjen, kan det godt være at debattboka kan dekke et behov for dypere dykk i komplekse saker. Internett har endret medievanene våre; vi leser tekst på en annen måte enn før, da kunnskap var noe man tilegnet seg ved å åpne en avis eller bok.

”Teknologien har konsekvenser både for tekstens uttrykk og dens innhold,” fastslår Jon Hoem og Ture Schwebs i *Tekst2null*,¹⁸⁹ og viser til den revolusjonerende overgangen fra skriftrull til oppstykkede boksider for over tusen år siden. Dette påvirket vår måte å lagre informasjon på, og i neste instans hvordan vi kunne forstå den. Disse betraktningene setter dagens endringer i

¹⁸⁸ nffo.no, 2.9.2011.

¹⁸⁹ Se Hoem og Schwebs 2010: 12.

våre medievaner i et interessant perspektiv. Den teknologiske reisen er ikke over, den har satt opp farten. På kun få år har nær sagt alle personer i Norge over 15 år skaffet seg en smarttelefon, og samtidig har dette vesle formatet blitt mye vanligere å bruke for å surfe på internett.¹⁹⁰ Nyhetsoverskrifter har alltid skullet fange leseren, men dette formålet er nå rendyrket. For journalister er det ”viktigere enn noen gang å kunne formulere seg kort, presist og interessant”.¹⁹¹ Mediemangfoldet har skapt en skarp konkurranse om oppmerksomheten. Med tanke på klikkjournalistikkens suksess i sosiale medier, og som vi daglig biter på, kan det virke som om den seriøse avdelingen sliter i motbakke. Det viktige samfunnsoppdraget er i ferd med å forvitte, advarer Paul Bjerke i sin doktorgradsavhandling om journalistikk og demokrati. Paul Bjerke viser til samfunnsoppdraget i journalistikken, og finner i sin avhandling at nettopp dette oppdraget ut mot samfunnet er i ferd med å utviskes i takt med nettavisenes utbredelse og på bekostning av papiravisene. ”Det er en fare for at ønsket om publikums gunst fortrenger viktig innhold, særlig på nettet, der leserresponsen er umiddelbart synlig i antall klikk og anbefalinger i sosiale medier,”¹⁹² påpekes av Ragnhild K. Olsen i en tilstandsrapport om journalistikken, men hun fastholder også at kritisk, undersøkende journalistikk har bred samfunnsappell. Samfunnsoppdraget forklarer Bjerke i samme rapport som et kvalitetskrav til informasjon, slik at befolkningen kan gjøre seg opp en informert, selvstendig mening.¹⁹³ Her kan det vise seg at debattboka kommer inn og fyller et behov for dem som tross alt stadig ønsker seg litt lengre tankerekker og større perspektiver.

En debatt i bokform kan låte avskrekkende og knusktørt. Dessuten er det vel bare politikere og spisskompetente personer som setter seg ned og skriver en debattbok? Sjangeren kan ved første blick synes smal og utilgjengelig, rettet mot de spesielt interesserte. Arbeiderpartiets leder Jonas Gahr Støre er mannen som nylig økte mulighetene for at debattboka kunne bli et gjengs begrep og skape interesse og relevans også for den allmenne leser. I 2014 ga han ut *I bevegelse*, en ”modig og viktig debattbok” som inneholder blant annet ”selvbiografiske og reflekterende essay”, ifølge Dagbladets anmelder Marius Wulfsberg.¹⁹⁴ Når en så høyt profilert politiker gir ut debattbok, øker sjansene for at flere leser og gjør seg kjent med sjangeren. Når min ambisjon er debattbok, er jeg i godt selskap, nemlig blant dem som seriøst ønsker å ta opp viktige temaer og forhåpentlig skape debatt og refleksjon.

¹⁹⁰ NRK 10.12.2013.

¹⁹¹ prprat.no. 12.9.2012.

¹⁹² Se Olsen, i Omdahl (red.) 2013: 54.

¹⁹³ Se Bjerke, ibid.: 67.

¹⁹⁴ Dagbladet 26.8.2014.

Masteroppgaven er et utkast til et manus, og i debattboka ville jeg ha bygget ut flere emner. Egne intervju av kvinner i slør ville ha gitt temaet flere nyanser. Gjennom en primærkilde kommer kvinnenenes egne stemmer og standpunkt fram og gir troverdighet til stoffet. Intensjonen om å gi oppmerksomhet og vekt til disse stemmene reflekterer også det som jeg etterlyser og understreker gjennom manuset. Kvalitative intervjuer ville gitt et genuint innblikk i den verden jeg er nysgjerrig på. Et livsverdenintervju har en åpen holdning og et ønske om å lære, ifølge Steinar Kvale og Svend Brinkmann, som gjengir James Spradleys fine beskrivelse av det antropologiske intervju: ”Jeg ønsker å forstå verden ut fra ditt synspunkt. [...] Jeg ønsker å forstå betydningen av dine opplevelser, være i dine sko, føle ting slik du føler dem, forklare ting slik du forklarer dem.”¹⁹⁵ Dette låter som utgangspunktet for nær sagt en hver undersøkelse av opplevd virkelighet. Det beskriver da også på en god måte grunnlaget for mitt manus, skjønt jeg nærmet meg spørsmålene gjennom sekundærkilder i stor grad. Denne grunnholdningen i møte med andres opplevelse av virkeligheten er særlig nyttig når bekymringen for kvinneundertrykking hele tiden ligger åpen og skjult i teksten, når det dreier seg om kvinner og bekledding, og spesielt muslimske kvinner. Men mitt ønske er å kunne se andres ståsted uten å slippe mitt eget av syne. Dette kaller professor i kjønns- og kulturstudier Nira Yuval-Davis en transversal måte å møtes på, der man ”møtes som personer med ulike tilknytninger, verdier og målsetninger, fremfor å møtes som medlemmer av avgrensede grupper”.¹⁹⁶ Hun understreker viktigheten av å være bevisst sine egne røtter, og samtidig kunne sette seg inn i de erfaringene som kvinner med annen tilhørighet har. Hun er kritisk til den kollektive identiteten som multikulturalistisk feminisme har skapt et bilde av. Minoritetskvinner vil slik sett altfor ofte bli feilaktig tolket som en enhetlig gruppe. De individuelle forskjellene innad i gruppen blir sett på som ”tegn på forskjellige stadier av bevisstgjøring”.¹⁹⁷ Dette siste er særs interessant med tanke på hvordan minoritetskvinner knuser glasstak og -vegger i media for tiden, ved å høylytt kritisere familiestruktur og kontroll. De blir rettmessig applaudert for sitt mot. Feminister og den ellers gjengse folkeopinion mener nok at disse kvinnene er på rett vei, de gjør det eneste rette. Vi bor i ”likestillingens høyborg”, i motsetning til dem som kommer fra ”undertrykkende kulturer”. Selv om dikotomien ikke er fullstendig feil, blir det en for enkel framstilling som gjør at vi mister de individuelle perspektivene av syne. Ett menneske kan nemlig ha forskjellige identiteter, og det gjelder i høy grad minoritetskvinner. Generaliseringen er slik sett et

¹⁹⁵ Se Kvale og Brinkmann 2010: 138.

¹⁹⁶ Se Fuglerud 2004: 304.

¹⁹⁷ Ibid.: 303.

misforstått spor for feminismen, der vi stakkarliggjør minoritetskvinner og gjør dem til ofre mot deres vilje. Da er det viktig å legge fra seg gruppetenkning, og anerkjenne et hvert møte som noe unikt og verdifullt. Jeg sikter selvfølgelig til at man kan konkludere for raskt med at alle kvinner i muslimske slør ikke er frigjorte enda, og at de dermed blir sett ned på i vårt altomfattende, men stramme frigjøringsprosjekt. Det er mitt besyv i manuset, og ved bruk av intervjupersoner ville leseren ha fått enda mer interessant førstehånds kunnskap om slør. Målet ville være å bidra til den uferdige kjennskapen vi alltid vil ha til hverandre, og anerkjenne at vi heller ikke har en fullstendig kunnskap om den verden vi ferdes i.

Manuset

Da den første, spontane følelsen av urett hadde brent ut, begynte en inkubasjonstid der hovedsakelig to spørsmål modnet i meg: Hva er nå egentlig nikab og muslimske slør, og hvor kommer hatet mot disse slørene fra? Dette ble to spor som masteroppgaven går i parallelt. Disse førte meg inn i en felles menneskelig historie om tildekking av kvinner, fra forhistorisk tid, gjennom alle tider og religioner og opp til vår egen virkelighet. Kvinneslør og tildekking har forekommet i et utall estetiske og moralske varianter, men et felles historisk bånd binder dem sammen. Jeg fulgte også gruppehatets fotspor et stykke på vei, det som har fulgt menneskehetens historie og utvikling gjennom hundrevis av år. Det jeg velger å kalle rasisme har endret navn og gått i skjul underveis, mens ordlyden er avslørende uforandret.

Den første delen i mitt manus begynner med de negative reaksjonene mot bruk av nikab ved høyskoler, selve startsignalet for min nyvekkede undring. Disse finner jeg på Facebook og i kommentarfelt under nyhetssaker. Etter å ha undersøkt det konkrete tilfellet med studenten i nikab ved Høgskolen i Telemark og den dertil hørende harde medfart på internett, retter jeg blikket ut mot verden for å finne liknende episoder og tilfeller. Hun virket så alene, kvinnen i nikab, og behovet for å finne en slags støttegruppe til henne, meldte seg hos meg. Det skulle vise seg at religiøse hodeplagg og slør er særlig problematiske og at disse kvinnene er utsatt for hets verden over.

Nyheten fra Telemark ga rikelig med eksempler på netthat mot minoriteter bare i det ene kommentarfeltet under Dagbladet-saken. Jeg legger inn noen eksemplarer fra dette feltet i kapitlet, og nærleser dem i en slags kritisk diskursanalyse. Hva er det egentlig som sies her,

når Dagbladet-leseren uttrykker redsel for at Spøkelseskladden er tilbake for å lage trøbbel?¹⁹⁸ Hva slags forklaringsunivers hører dette hjemme i? Anne Birgitta Nilsens *Hatprat* kom lykkeligvis ut samme høst, og boka var innsiktsfull og til god hjelp. I norsk sammenheng har det tidligere vært skrint med faglitteratur på feltet, og Nilsen vier et helt kapittel til fobier og anti-ismer, og hun kaller denne type ytringer ved sitt rette navn. Det er islamofobisk å dehumanisere en antatt fiende, som å kalle en kvinne i nikab for Spøkelseskladden. Å skrive at ikke-vestlig innvandring er uetisk og at ”vi som bor i Norge” blir derved påført ”så mye elendighet”¹⁹⁹ er å legge for dagen en ubegrunnet frykt og fiendtlighet overfor alle muslimer, og sorterer dermed under islamofobi.²⁰⁰ Siden høsten 2014 har det dessverre blitt enda lettere å lete seg fram til hatefulle ytringer rettet mot muslimer. Nå er netthets på agendaen til regjeringen, men det er ikke fordi den har skrevet under på en politisk erklæring mot hatefulle ytringer, der det står skrevet at ”[o]ffentlige myndigheter [...] har et særlig ansvar for aktivt å forebygge hatefulle ytringer og sørge for at personer som utsettes for dette får oppfølging”.²⁰¹ På facebooksidene til noen av regjeringens egne medlemmer er det en regelrett yngleplass for hatefulle ytringer. Når fiskeriminister Per Sandberg på sin facebookside kritiserer ungdomspolitikeren Mani Hussein for en sleivete uttalelse han for øvrig raskt beklaget, er agnet kastet. Hetsen i kommentarene som fulgte, og særlig ansvarsfraskrivelsen fra Sandberg i etterkant, ble sterkt og bredt kritisert.²⁰² De svært krenkende karakteristikkene av Hussein som kom opp i 600 i tallet, lot Sandberg stå. Han skrev for øvrig under på erklæringen mot hatefulle ytringer. Når også integreringsminister Sylvi Listhaug sier at det ikke er mulig å slette alt som bør slettes på sin egen facebookprofil,²⁰³ er det bekymringsfullt. Statsrådenes unnfalleshhet og likegyldighet legitimerer hatefulle ytringer i stor grad. Likestillings- og diskrimineringsombudet Hanne Bjurstrøm gikk da ut i Aftenposten og sa at statsminister Erna Solberg ”har et problem når hennes egne statsråder har slike Facebook-sider, og ved gjentatte anledninger ikke har klart å rydde opp. Det bør hun sørge for at blir gjort”.²⁰⁴ Det bør være grei beskjed. Da jeg begynte på masterprosjektet mitt, fantes en forsiktig offentlig ymting om hvorvidt kommentarfelt kunne være belastende for minoriteter. Bjurstrøm fjerner siste rest av tvil: ”[V]i ser at det øker – det blir verre og verre. Den lille forskningen vi har, tyder på at

¹⁹⁸ Se *I mine øyne* s. 15.

¹⁹⁹ Ibid. s. 14.

²⁰⁰ Se Nilsen 2014: 76.

²⁰¹ regjeringen.no, min utheving.

²⁰² Aftenposten 6.5.2016.

²⁰³ NRK 5.5.2016.

²⁰⁴ Aftenposten 9.5.2016.

hatytringer avler hatytringer.”²⁰⁵ Denne utviklingen gjør manuset sørgelig aktuelt, og det i økende grad.

I neste del vever jeg inn sløret som en del av en felles kvinnelig kulturhistorie. Jeg finner at tradisjonen med tildekking av kvinner er en fellesfaktor for alle de tre store verdensreligionene, og peker også på tidlige kulturuttrykk som litteratur og hulemalerier. Jeg graver i den nyere historien og finner at hodeplagg for kvinner var svært utbredt i den vestlige verden helt inntil relativt nylig. Så ser jeg på dagens muslimer i vestlige land og deres bruk av muslimsk slør, hva det historisk er og hvordan det kan brukes nå. Slik håper jeg å knytte bånd mellom den vestlige og den muslimske praksisen, og vise at bakgrunnen er felles. Jeg vil få fram at det har pågått en gjensidig kulturell inspirasjon i lang tid, og at dette ikke er et nymotens innfall.

I den tredje delen tar jeg for meg tre ulike land og ser på deres forhold til muslimsk slør. Frankrike var et åpenbart førstevalg, ettersom landet har en velkjent og anspent historie når det gjelder anerkjennelsen av religiøse symboler. Dette har særlig gått utover franske, muslimske kvinner. Jeg vil også forsøksvis få et bedre innblikk i hva en burka egentlig er, siden dette er stereotypt kvinneundertrykkende i sitt vesen. Derfor er Afghanistan med som det andre landet i denne delen, for en stereotypi er alltid verdt å undersøke nærmere. Det viser seg at den afghanske burkaen skjuler større og mer graverende problemer enn akkurat klespåbud. Iran er det tredje landet, og det er mye på grunn av aktivismen bak facebook siden ”My Stealthy Freedom” som anskueliggjør nettopp hvilket middelaldersk grep Irans kvinner befinner seg i, og hvordan den moderne teknologien formidler det til hele verden. Iran er også interessant fordi, i likhet med andre land, her har myndighetene både forbudt og påbudt hijab ved bruk av voldelige midler.

I del 4 vender jeg tilbake til hjemlige forhold, og går litt tilbake og ser på vår egen historie med kvinnelige slør og hodeplagg. Jeg finner at vi er så visst ikke helt fremmed for det her til lands; våre kjære festplagg medfølger koneskaut med aner utenfor landets grenser. Så tar jeg opp tråden i tilfellet ved Høgskolen i Telemark, der det hele begynte for meg. Etter å ha gått disse ”turene med hunden” gjennom hele teksten, kan jeg se på en kvinne i nikab med litt andre øyne. Jeg kommer fram til at hun utgjør en så liten trussel mot samfunnet at et forbud ville ha vært en større trussel. Jeg undrer meg og setter spørsmål ved hva toleranse er, hvis det ikke kan praktiseres her.

²⁰⁵ Aftenposten 9.5.2016.

I femte og siste del går jeg inn i hva som er rasisme historisk sett, og trekker linjene direkte opp til vår tids hatefulle ytringer. Så går jeg inn i kritikken mot islams patriarkalske dogmer, en kritikk som muslimer selv framsetter. Her finner jeg at den muslimske befolkningen verden over, særlig kvinner, er i ferd med å modernisere og tilpasse sin tro. Jeg problematiserer også hvordan moderne kvinner i den sekulære verden oppfatter seg som frie, men er likevel diktert av en annen religion – forbruk. Alle disse perspektivene til sammen er et forsøk på å gi et flerdimensjonalt bilde av noe som oftest er karikert og forflatet i media.

Formvalg

La teksten din ha både horn og hale,²⁰⁶ var rådet fra Bente Riise, leder i Norsk Tidsskriftforening og en av flere eminente gjesteforelesere på masterstudiet i faglitterær skriving. Jeg begynner med en personlig inngang til temaet nikab. Ved å gjøre introduksjonen til temaet personlig, konkret og spesiell gjør jeg det samtidig til en lett gjenkjennelig, generell åpning.

Det var lett å velge personlig essay som sjanger til mitt stoff. Michel de Montaigne (1533-92) er opphavsmannen til det personlige essay og dessuten alle essayisters skytshelgen. Han mente at ”en hver har i seg hele den menneskelige tilstand”.²⁰⁷ Det er altså noe universelt i den unike erfaringen man gjør seg. Montaigne var tidlig ute med en filosofi som passer vår tids demokratiske likhetsideal når han sa: ”Selv på den høyeste trone sitter man likevel bare på sin egen rumpe.”²⁰⁸ Det er komisk, men med en gravalvorlig etterklang. Vi er født inn i denne verden like nakne, med et felles utgangspunkt som mennesker, tross alt. Det personlige essayet ga meg mulighet til å formidle en idé om at vi begynner på likt, som likeverdige.

Formen inviterte innholdet inn. Essayets ideologi om likhet og solidaritet falt sammen med min egen overbevisning. Ettersom nikab kan være et såpass kontroversielt tema, gjorde essayformen det lettere å nærme seg det. De færreste leserne har førstehånds kjennskap til en nikab. Det er høyst sannsynlig at jeg har denne manglende erfaringen til felles med mange. Hvis vi holder oss i Montaignes ånd der alle må sitte på sin egen rumpe uavhengig av polstring i stolen, kan essaysjangeren by på en slags nullstilling. Gjennom å la leseren kjenne

²⁰⁶ Forelesning på HSN 14.11.2014.

²⁰⁷ Se Lopate 1994: xxiii, min oversettelse.

²⁰⁸ Ibid.

seg igjen i mine erfaringer og gi en forståelse av fellesskap på tross av religion og slør, blir det partikulære til noe universelt.

Det personlige essay binder sammen, og åpner opp for dialog. Jeg er i stadig dialog med stoffet, med leseren og meg selv. Dette er ett av det personlige essayets kjennetegn og fremste fortrinn. Jeg setter spørsmålstegn ved det som vi antar er gamle sannheter:

Lynsjemobben med høygafler er borte, tenker vi, med vårt moderne, nyanserte verdisett. Ingen med vettet i behold rotter seg sammen offentlig mot en eller flere annerledes tenkende og roper på galgen lenger. Eller?

Jo.

I mine øyne, side 17.

Dette er forsøk på å holde leseren våken ved å stille spørsmål. Denne pågående samtalen og tvilen gjør at språket får en muntlig form. Det uformelle og hverdagslige ved det personlige essay står i kontrast til det formelle fageessayet, selv om temaet mitt er vel så seriøst som et fageessay. Historisk sett skulle den direkte dialogen ved det personlige essayet punktere den stive og oppstyltede diskursen.²⁰⁹ Flere essayteoretikere mener at dialogen er det essensielle ved sjangeren. Den åndelige samtalen som foregikk blant adelen i salongene i Europa for noen hundreår siden, var selve kjernen i det vi kjenner som essaysjangeren i dag, mener essayteoretikeren Peter M. Schon. Han forstår essayet som ”ein nedskreven og dermed stivna samtale frå ein heil salong”.²¹⁰ Essayet innehar den luksus å kunne lufte store spørsmål uten nødvendigvis å måtte finne svaret, som i en samtale i en stue av myk fløyel og støvete mahogni.

Samtidig som essayet grubler i sofaen vil det også ut og gå. Den som skriver et essay kan la skrivingen slentre omkring nærmest på måfå, åpen for innfall og frie assosiasjoner. Avstikkere er ikke å forakte, og det gjelder for essayisten å ha teft for hvilke avstikkere hun skal ta, ifølge Gerhard Haas: ”Assosiasjonen som formelement blir dermed eit middel til å formidle ei viktig innsikt som essayisten har: Verdas fylde går ikkje inn i systemet.”²¹¹ Verden vil aldri bli helt oversiktlig og ordnet. Når man over lengre tid lagrer et utall av mulige relevante artikler til sin masteroppgave, i nettleser og facebookprofil, er det viktig for meg å være raus; den minste mulighet for relevans kvalifiserer til lagring. Slik snubler jeg

²⁰⁹ Se Lopate 1994: xxv.

²¹⁰ Se Haas, i Grepstad 1982: 231.

²¹¹ Se Haas, i Grepstad 1982: 230.

over, eller inn i noen avstikkere og omveier. Jeg kommer over nisseluas politiske potens, både under krigen og senest i vinter, som markering mot nasjonalistiske Odins soldater som patruljerte uniformert i svarte hettegensere.²¹² En annen avstikker byr seg fram i forbindelse med undersøkelsen av slør. Å følge bruken av sløret fra gammel tid til våre dagers bryllupsskikk gir flere tankekors som fører til et høyst passende apropos:

Og når vi først er i bryllup – hva forvandles kvinnen til når hun står brud? Sitrende lykkelig og forventningsfull skriker hun oppover kirkegulvet, trygt geleidet av sin stolte far, fortrinnsvis. [...] Ja, hvis vi tar vekk blomster og orgelbrus sitter vi igjen med en regelrett eiendomsoverdragelse.

I mine øyne, s. 49.

Jeg slentrer innom en overgangsrite av vår tid som er litt på siden av tema, men som er likevel nær nok til å belyse på en god måte den problematikken jeg stiller meg undrende ved. Slik kan et essay være i fri bevegelse, overraskende og djervt.²¹³

Historisk sett ble essayet delt inn i hovedtyper, det formale essayet og det informale essayet, der den før nevnte Michel de Montaigne er opphavsmann til sistnevnte essayform. Det informale essayet er det samme som jeg tidligere har omtalt som personlig essay, og den sjangeren jeg har forsøkt å forme stoffet mitt inn i. Det er da i sitt vesen personlig og skrevet i jeg-form. Jeg bruker meg selv som eksempel stadig vekk, men uten å gjøre meg til hovedperson. Ståle Dingstad og Elisabeth Oxfeldt framholder i sin utgreiing om litterær sakprosa at kjennetegnet ved det informale essayet er at essayisten er viktigere enn emnet som behandles.²¹⁴ Her har jeg veket fra dette kriteriet i så fall. Jeg er ikke viktigere enn temaet. Men emnet behandles subjektivt, og de akademiske krav til saklighet viker for denne personlige tilnærmingen. Masteroppgaven begynner med ”jeg”. Erfaringen og opplevelsen er min, det samme er tolkningen. Ifølge en av vår tids store bidragsytere til hermeneutikken, språkfilosof Hans-Georg Gadamer, er all forståelse språklig.²¹⁵ Dette er en spenstig påstand, men den rimer med mine skriveerfaringer. Ved å skrive rydder man opp i tankene og i det somme tider uforståelige og fragmenterte livet. Ved å skrive skaper man sammenheng og mening for seg selv og sin tilstedeværelse på jorden, intet mindre. Dette viser at jeg-et i en

²¹² Se *I mine øyne*, s. 83-84.

²¹³ Se Haas, i Grepstad 1982: 230.

²¹⁴ Se Dingstad og Oxfeldt, i Andersen, Mose og Norheim 2012: 136.

²¹⁵ Se Gadamer, i Lægneid og Skorgen 2001: 147.

tekst er betydningsfullt. En selvbiografisk tekst i emnet biografiske tekster på masterstudiet var som nevnt i innledningen en direkte årsak til at ungdomstidens solidaritetstanker ga seg til kjenne på nytt i meg. Å skrive om barndommen gjorde at minnene ble sterkere og tydeligere. Å sette ord på fortiden var å forstå den:

Stuebordet til mormor var stort og rundt, dekket av en lang, heklet duk som lå i pene folder helt ned til gulvet. Bakenfor duken fantes det en verden som bare var min. For under bordet lå jeg. Jeg lå på ryggen og kikket opp i bordets underside; det massive treverket med sine bolter og skruer fortalte en annen og litt hemmeligere historie enn den offisielle utenfor.[...] Under bordet var det ingen skjulte mønstre eller uttalte forventninger. [...] Kanskje ønsket jeg mest å få øye på meg selv i verden, men foreløpig var det tryggest å være usynlig og avventende bak duken.

”Jeg tegnet himmelen blå”, fra *Ville, vakre, våte Vestfold* s. 207.

For å følge Gadamer framlegg, så språkliggjør jeg noe her som tidligere var ordløst og kanskje uforståelig. Gjennom språket skaper jeg en sammenheng, en fortelling som gir mening for meg i voksen alder. Noe av det samme skjer gjennom jeg-et i masteroppgavens manusutkast. Jeg bruker språkets iboende ønske om å forstå, tolke og beskrive verden rundt meg. Når Gadamer hevder at all forståelse er språklig, går han løs på begrep som eksempelvis ”målløs beundring”: ”Språkets *tilkortkommethet* gir vitnesbyrd om dets *evne* til å søke uttrykk for *alt* – og således er det jo nettopp en talemåte at en blir målløs – en talemåte man ikke avslutter, men snarere begynner sin tale med.”²¹⁶ Det som til slutt ble til et hundre sider manusutkast, begynte med en erkjennelse av at forståelsen min kom til kort. Helt konkret forsto jeg ikke hva oppstyret rundt en nikab kom av, men på et språklig nivå manglet jeg ord for det som foldet seg ut foran øynene mine, det vil si i min nettleser. I møte med åpenlys fordømming og ignoranse var jeg ikke intuitivt i stand til å svare ordentlig, noe jeg også erkjenner i teksten min.²¹⁷ I denne tilkortkommetheten hos meg lå nettopp språkets evne til å ville finne svar, noe som da også resulterte i masteroppgaven i sin helhet. Jeg gir Gadamer helt rett i at ”[a]ll denne stussingen og undringen og oppstansingen i forståelsen er åpenbart

²¹⁶ Se Gadamer, i Lægreid og Skorgen 2001: 147.

²¹⁷ Se *I mine øyne* s. 8.

alltid innrettet mot progresjon, mot dypere erkjennelse!”²¹⁸ Jeg-et i teksten er tvilende, søkende og åpent. Det subjektive jeg-et balanseres mot en samling fakta og forskningsresultater, dog innsamlet av meg. Jeg blander meg inn i harde fakta, sår tvil og trekker linjer bakover i historien og over landegrenser, etter eget forgodtbefinnende. På den måten er jeg fra første linje ærlig med leseren; jeg legger fram *mitt* syn på det *jeg* anser som saken. Det kan hende jeg tar feil, men jeg gjør i alle fall et hederlig forsøk på å forstå.

Essayet befinner seg i krysset mellom vitenskap og poesi når det virker på sitt beste. Det er min forlenging av Gerhard Haas’ tese om at det lekne ved essayet gjør at det hører mer til kunsten enn til vitenskapen.²¹⁹ Innen småbarnspedagogikken vet vi at gjennom lek lærer barnet og erfarer sin verden. Det ene skjer ikke uten det andre. Essayet er den voksnes lek med ord, tolkning og virkelighet. I essayet forenes disse to gode krefter og skaper nye forståelser. Det fremste mål i en hver tekst er å nå fram til leseren med sitt anliggende, og essaysjangeren har et rikt utvalg av virkemidler i denne hensikt.

Midlenes virkning

Tross den slentrende og undrende skrivestilen i essayet, er det også et tydelig budskap som formidles i *I mine øyne*. Dette er drivkraften for hele skriveprosjektet. Når jeg skriver, ønsker jeg å overtale leseren, invitere henne inn til å se på saken fra min kant. For å skrive overbevisende nok til det kreves det som Aristoteles kaller apellformene ethos, logos og pathos i sitt kjerneverk om retorikken, *Retorica*.²²⁰ Ethos handler om talerens karakter, det vil si hvilken troverdighet jeg har og hvilken vekt min stemme kan tillegges. Som lekperson appellerer jeg til den allmenne sunne fornuft, og vinkler synspunktene mine som en vanlig og hyppig bruker av sosiale medier. Dette er mitt ethos, og håpet er at det virker gjennom gjenkjenningskraften. *Jeg er som deg og dette stusser jeg over, derfor bør du også det* er den underliggende tanken. På denne måten vil leseren forhåpentlig identifisere seg med meg og bli med på den uforpliktende, men betimelige flaneringen. Gjennom vårt forsøk på å forstå finner jeg fram til undersøkelser, uttalelser og statistikker som utgjør logos. Dette er den andre apellformen som skal overtale leseren. Logos er selve saken, de funn som foreligger. Den

²¹⁸ Se Gadamer, i Lægreid og Skorgen 2001: 149.

²¹⁹ Se Haas, i Grepstad 1982: 237.

²²⁰ Se Kjeldsen 2009: 33.

tjue sider lange listen med kilder i litteratur og nettsteder er en pekepinn på at saken er forsøkt undersøkt. Den tredje appellformen er pathos, og det handler om å sette leseren i den rette sinnsstemningen. Å tale til følelsene er kanskje ingen stueren akademisk øvelse, men helt nødvendig i retorikken. Faktisk, en hver som kommuniserer ønsker å påvirke mottakeren i sin retning. Ingen bevegelse uten følelse, sier økofilosofen Arne Næss: ”[D]et er følelsene som setter et liv i bevegelse. Følelsene aktiverer deg underveis i livet og motiverer til handlinger og holdningsendringer.”²²¹ Vi bør egentlig gjenerobre den opprinnelige betydningen av ”patetisk”. Å skrive med stort pathos er kanskje latterliggjort i litteraturen som føleri og sentimentalitet, men kraften i å kunne bevege et publikum bør ikke underslås – denne kraften er ikke kun forbeholdt upålitelige, maktsyke menn i politikken. Jeg slår et slag for den patetiske skrivestilen, vel vitende om at jeg har både Aristoteles og Næss bak meg. Betingelsen for at pathos skal virke, må selvfølgelig være at de to foregående appellformer er ettertrykkelig til stede i teksten.

Bruk av metaforer er et virkemiddel i retorikken som kan gi en tekst stor leseglede. Når man bruker metaforer, definerer Norunn Askeland det som at man henter ”eit ord eller uttrykk frå eitt område og bruker det i ein ny og uventa kontekst, slik at resultatet blir ei semantisk spenning.”²²² Likevel kan det være vanskelig å identifisere en metafor i språket vårt, og det kan være fordi all språklig kommunikasjon og tenkning dypest sett er metaforisk, ifølge Friedrich Nietzsche.²²³ Da er det altså verken pynt eller krydder i språket, men et grunnleggende språklig prinsipp, og ifølge lingvisten Ivor A. Richards er selve ”tanken [...] metaforisk, og skrider frem ved hjelp av sammenlikning, og derfra stammer språkets metaforer.”²²⁴

Masterstudiet i faglitterær skriving gir rike muligheter til å prøve ut bruken av metaforer. Ikke trakk i metaforsalaten, var den tidlige formaningen fra lærerne på studiet. Metaforsalat, det vil si å blande sammen forskjellige bilder, er en kardinalsynd som kan være ødeleggende for både ethos, pathos og logos. Jeg lærte også at forslitte klisjeer og blødmer ikke behøvde å være noen oppvisning i fortellerkunst, og ble oppfordret av leder i skrivegruppen til å skape mine egne, nye bilder. Dette ga støtet til nye assosiasjoner og forhåpentlig en mer bevisst bruk av metaforer og figurer. Jeg måtte tenke nøyere igjennom hva jeg faktisk ville formidle, og nå mener jeg at jeg eier språket i større grad enn før. Å knytte det konkrete til det abstrakte gir en spenning i teksten. Det ble tidlig klart for meg at jeg ønsket å unngå å bruke metaforene

²²¹ Se Næss 1999: 10.

²²² Se Askeland, i Knudsen og Aamotsbakken 2010: 88.

²²³ Se Kjeldsen 2009: 247.

²²⁴ Ibid.: 245.

”avsløre” og ”tilsløre” rundt fenomenene nikab og hijab, ikke bare fordi de er uthulte fraser og klisjeer, men særlig fordi de har en negativ ladning. Mitt oppdrag lå i den andre enden, å avmystifisere, og i vår diskurs der metaforen ”å tilsløre” er et uttrykk for å holde noe hemmelig, å ha uhederlige hensikter, var det viktig å være bevisst bruken av metaforer. En ambisjon om å skape nye horisonter og assosiasjoner kalte på nye figurer med de samme byggeklosser, dog selvfølgelig ikke i et tomrom.

I hovedtittel og undertitler blir jeg med på metaforleken som et konkret klesstoff nødvendigvis innbyr til. Metaforer er effektive fordi de kommuniserer flere beskjeder til leseren samtidig. Tittelen ”I mine øyne” henspiller på en velbrukt frase vi bruker når vi skal ytre vår mening om noe. Samtidig ser jeg konkret for meg et bilde av to øyne bak en nikab, et brudeslør eller under en pilleeskehatt. Dermed blir meningen forstrukket til å omhandle både det konkrete og den daglige betydningen, som for øvrig er en metafor for noe jeg ser med mitt blikk og derfor har min mening om. Tittelen gir signal om at forfatteren kommer med sin mening, men det ligger også implisitt at alle har en personlig erfaring og dermed sitt eget subjektive ståsted i forhold til det meste her i livet, for å være generell, men det henspiller selvsagt på muslimsk slør. Det ligger en tolkning her at muslimske kvinner behøver å heve stemmen, for ikke å si heve blikket og fortelle sin versjon i deres øyne. De har den kvalifiserte meningen om seg selv. Disse forbindelsene håper jeg kommer til syne idet manuset leses. ”Historisk metervare” er tittelen på et delkapittel som skal dekke utstrekningen av religiøst slør både i tid og rom. En metervare er noe som selges i store kvanta, i metervis. I overført betydning kan vi si at en metervare er noe som inngår i den grunnleggende husholdning, som en nødvendighet og noe verdslig og dagligdags. Da kan leseren, med denne tittelen, forvente å få et innblikk i sløret som en grunnutrustning for kvinner historisk og konkret i dagens samfunn. Den merkantile betegnelsen ”metervare” kan synes å være skivebom, for den henviser aldeles ikke til den sterkt religiøse betydningen hijab og nikab har og har hatt. Denne avstanden kan likevel lede oppmerksomheten til nettopp det motsatte, nemlig det sakrale i sløret. ”Forskjeller kan være minst like viktige”, sier Jens E. Kjeldsen i *Retorikk i vår tid*.²²⁵ I skriveprosessen er metaforene resultater av kreative øyeblikk, noe som utgjør stor fare for forfatteren. Hvis språket ikke treffer med sine litterære ambisjoner, er fallhøyden forsmedelig stor.

Ironi er et virkemiddel de fleste kjenner til, og er populært i komiske sammenhenger. Derfor var det heller ikke her helt ufarlig å benytte ironi som et middel til å gjøre seg forstått.

²²⁵ Se Kjeldsen 2009: 247.

Det kan lett misforstås. Effekten av ironi er ubetalelig, den kan belyse poenger og argumenter bedre enn noen seriøse kritikker. I masteroppgaven er tonen i noen avsnitt ironisk. Jeg bruker da ironien som en figur, for å karikere en annens mening, slik at kontrasten mellom språket og saken blir større og lettere å få øye på.

Ledelsen ved fakultetet kunne puste lettet ut og lene seg tilbake på sine essensielle grunnsteiner som kommunikasjon og dialog. ”Full tildekking er uønsket i undervisningssituasjonen, både i forelesninger og seminarer, i veiledning, og i praksis både overfor elevene og i lærerkollegiet.”

Dermed burde verdensorden være gjenopprettet.

I mine øyne, s. 11.

”I figuren ironi står hele avsnittet eller hele saken i kontrast til språket og tonen som anvendes, eller det som menes”, ifølge Jens E. Kjeldsen.²²⁶ I denne passasjen ovenfor setter jeg dekanens fine ord som kommunikasjon og dialog i kontrast til det faktum at han kategorisk dikterer hva som er tillatt bekleddning på studiestedet. Jeg forstiller meg og later som om dette er min mening, hvilket det ikke er. Så er det opp til konteksten og leserens årvåkenhet å fange ironien.

Ironi deles inn i to hovedtyper, den ansiktsbevarende og den ansiktstruende. Førstnevnte er av Kjeldsen omtalt som formildende, dannet og sjarmerende.²²⁷ Den andre typen derimot, er hånende, foraktelig og sarkastisk. Ikke fullt så sjarmerende, altså, og noe man etter sigende bør unngå i en hver sammenheng. Likevel, når jeg leser masteroppgaven min, er det ikke fritt for at jeg gjenkjenner ett og annet sarkastisk piskeslag. Sarkasmen er, til forskjell for de foregående typene hån og forakt, den sterkeste form for ansiktstruende ironi, for den er ondskapsfull, bitter og spydig.²²⁸ Jeg langer sånn sett ut mot kjønnsrollemønsteret som opprettholdes i motereportasjer, med en ganske så bitende sarkastisk undertone:

²²⁶ Se Kjeldsen 2009: 200.

²²⁷ Ibid.: 202.

²²⁸ Ibid.: 203.

Likevel er det nettopp her [Prableen Kaur] raust føyes inn i en god, vestlig tradisjon for å vurdere kvinner etter utseende. Kjønnsdiskriminerende og kvinnefiendtlig, ja visst, men det er et fellesskap likeså godt. Så lenge det er våre normer, så er det vel greit?

I mine øyne, s. 30.

Noen ganger er det nødvendig og helt på sin plass å bite fra seg, å overraske for å rukke ved leserens på forhånd avtalte leserkontrakt og verdensbilde. I læreboka om moderne teoretisk retorikk sier Kjeldsen at sarkasme ”brukes ikke til å underholde, men er bitter, bitende og spydig.”²²⁹ Det er her jeg må legge inn en protest. Humoren til en hel nasjon, som Storbritannia, bygger på denne i hans øyne, lavkasten av en sjanger – nemlig sarkasmen. Ett eksempel er den bitre tonen mellom karakterene i komiserien ”Hotell i særklasse”, som har underholdt millioner av seere i mange land. Dette mener jeg dermed tilbakeviser Kjeldsens påstand om at sarkasme ikke er ment å underholde. Sarkasmen har da også nylig fått en oppjustering fra forskerhold. Harvard Business School og Columbia Business School slår fast at sarkasme kan medvirke til økt kreativitet og intelligens både hos sender og mottaker.²³⁰ Dette er spennende, ny viten som åpner opp for muligheten for at sarkasme er en mer omsorgsfull og intelligent form for ironi enn det Kjeldsen framholder. De andre formene, den hånlige og den foraktfulle ironien, har færre kvaliteter ved seg og rettes ofte inn mot å såre og fornærme, slik Kjeldsen rettmessig betegner dem. Men sarkasmen stiller altså i en annen klasse, og en oppdatert renvasking er kanskje på tide. Med støtte i ny forskning tar jeg sjansen på at sarkasmen som kommer til syne i min tekst, kan tolkes som et litt kvassere virkemiddel av ironisk art – ment for å underholde og forklare på samme tid.

En essayist forsøker å trenge gjennom den stivnede overflaten av utbredte oppfatninger og meninger og åpne opp for nye, friske muligheter og sammenhenger. Slik sett er essayisten i klasse med forskeren. Essayistikk er en form for kommunikasjon, og ”å kommunisere” stammer fra det latinske ordet ”communicare”, som betyr å gjøre felles. Terje Tvedts forståelse av forskeren som setter seg inn i noe nytt, passer fint med essayistens forsøk på det samme: ”Forskeren ’gjør felles’ noe som ikke nødvendigvis er det, eller behøver å være det, og [...] ved å prøve å sette seg inn i andre kognitive miljøer enn sitt eget, ’eksproprierer’ han

²²⁹ Se Kjeldsen 2009: 203.

²³⁰ The Independent 28.10.2015.

den intetanende 'andres' perspektiver som stimulans for seg selv.²³¹ På samme måte ønsker jeg gjennom essayistiske hjelpemidler å søke nye ståsteder, nye formuleringer og tanker, og gjøre det felles. For å forstå verden, må vi gripe til språket, og utnytte alle dets måter å formidle forståelse. Det er hva jeg forsøker å nå opp til gjennom essayistisk skrivestil.

Bildenes retorikk

Alle tekster er på ett eller annet nivå multimodale, i den forstand at en tekst virker gjennom hva slags type skrift, utforming og papirtykkelse vi holder i hånden. Dette er ressurser som er med på å prege lesingen. Bilder kan ha en helt annen affordans enn teksten, ettersom bildene har mulighet til å uttrykke noe jeg ikke får skrevet med ord. Å ta med bilder i manuset var tidlig ganske opplagt, når muslimsk slør er et så visuelt tema. Bilder kan både gjenfortelle, utvide og kontrastere teksten.²³² Bildene i *I mine øyne* er i stor grad gjenfortellende, de overlapper og understreker det jeg mener er viktig å få med seg i teksten. Men hensikten med bildene er selvsagt mer enn bare å illustrere poenger. Den visuelle retorikken kan ha stor kraft, og på hvilke måter de virker, vil jeg i det følgende forsøke å utgreie.

Å skulle forklare den effekten bilder har på oss er vanskelig. Den umiddelbare følelsen et bilde kan gi, lar seg ikke lett begripe og omsette til ord. Også semiotiske og lingvistiske teoretikere innser sine begrensninger når det gjelder å forklare inntrykket som bilder gjør på oss: "Det er noe ved bilder og lyd som ikke leses som bokstaver og verbaltekst. Noe som ikke avkodes som ren mening eller betydning. Noe som i stedet vekker gjenklang eller resonans."²³³ Å skape emosjonell gjenklang er ifølge Jens E. Kjeldsen noe en god retoriker har strevet etter siden antikken, og det blir sammenliknet med det å lytte til musikk.²³⁴ Når jeg ser på de bilder jeg har funnet fram og valgt inn i manuset, er det vanskelig å gripe fatt i meningen og betydningen av dem, selv om det er lett å forstå hvorfor akkurat disse bildene er valgt på et generelt nivå. Bilder har sin velfunderte retoriske funksjon. Bildene jeg har valgt, er det Jens E. Kjeldsen vil kategorisere som ikoniske tegn. Det vil si at alle bilder forestiller noe, og når bildene likner noe vi kjenner til, og når en slik mening oppstår i den likheten,

²³¹ Se Tvedt, i Johansen (red.) 2012: 51-52.

²³² Se Maagerø og Seip Tønnessen, i Knudsen og Aamotsbakken 2010: 147.

²³³ Se Kjeldsen 2009: 277.

²³⁴ Ibid.: 278.

kalles det for ikoniske tegn.²³⁵ De vekker følelser i oss, ved at vi simpelthen kjenner igjen det som er avbildet.

Det aller første bildet, det som er plassert på tittelbladet, er det siste jeg satte inn. Det må være knipset av en tilfeldig forbipasserende, kanskje gjennom et bussvindu. Vi ser en ung kvinne som viser omverden en balansekunst – der hun mestrer å holde fast i sin personlige tro og bekjenner seg til pønken som uttrykksform. Denne kombinasjonen er ikke dagligdags, men ganske iøynefallende, og trolig nettopp derfor er det et uventet syn. Det setter også i gang følelser i meg som gjør at jeg vil ha det forrest i masteroppgaven. Bildet skaper en retorisk realisme²³⁶ idet de vanlige omgivelsene rundt henne og den oppskrapede bussruta gjør at jeg fornemmer å sitte på bussen selv og se ut. Samtidig mener jeg at bildet også har kvaliteter ved seg som er fortettet. Det har både emosjonell og argumentativ fortetning. Jeg berøres umiddelbart av det jeg ser, av det overraskende uvanlige i et ellers vanlig og virkelighetsnært miljø. Den argumentative fortetningen ligger i det at bildet skaper ikke bare følelser, men også en rasjonell respons, som et resonnement.²³⁷ Kvinnen på bildet utstråler en sterk integritet ved sitt nærvær, uavhengig og med den største selvfølge. Hun representerer en urban motkultur samtidig som hun følger islams konservative kleskodeks ved å bære hijab. Disse tankene og følelsene utløses i meg ved å se på dette bildet, og det er bildets sterke retoriske kvaliteter.

Siden bildene er del av et essay der jeg tenker høyt og kanskje kontroversielt til tider, ligger det også mye retorikk i bildene. De blir en slags bevisføring for undersøkelsene mine. Jeg skaper evidens for argumentene mine. Når bildene skaper både overbevisning og emosjonell appell, har de en sterk visuell retorikk.²³⁸ På side 78 er det bilde av en kvinne som feirer 17. mai i bunad med tilhørende hodeplagg. Koneskautet er del av den tradisjonelle bunaden hennes, og som leseren nå får vite, er de norske tradisjonene våre ikke så helnorske allikevel. Bildet kan fortelle at hodeplagget som hører til bunaden, likner rent visuelt på en hijab. Slik kan bildet effektivt understreke poengene som er vanskelig å legge fram med ord. På side 27 har jeg tatt med et bilde av politikerne Pableen Kaur og Jonas Gahr Støre idet de er på vei inn til stortingsmiddag på Slottet. Kaur er avbildet i sin turban og bunad, arm i arm med Aps leder, Gahr Støre. Selve handlingen, å skride inn til middag på Slottet, ser jeg på som en konstitusjon av tradisjoner, noe essensielt i styreformens vår, selv om det bare er en middag som Kongen inviterer til for å møte folkets representanter. Handlingen består av

²³⁵ Se Kjeldsen 2009: 265.

²³⁶ Ibid.: 283.

²³⁷ Ibid.: 287.

²³⁸ Ibid.: 292.

tradisjoner, og vi forventer å se bilder av de nyvalgte kvinner og menn i finstas og galla. Det visuelle bekrefter på nytt tradisjonen. Slik kan bilder være med på å legitimere og evaluere diskurser, ifølge språkforskeren Theo van Leeuwen.²³⁹ Et bilde kan representere en praksis i tillegg til noe mer, i form av en verdivurdering og en legitimering, sier van Leeuwen.²⁴⁰ Sett i lys av dette, er ikke bare handlingen til Kaur og Gahr Støre med på å legitimere mangfold, men også selve bildet og publiseringen bidrar til denne diskursen, vel å merke når bildet brukes i positive kontekster.

Bildeteksten til hvert bilde krever sin egen stil. Her skal bilde og brødtekst på et vis bindes sammen. De blir noen ganger til kommentarer som i én setning sammenfatter det hele kapitler dreier seg om. Dette er med på å forklare og tydeliggjøre hva jeg ønsker å finne ut og hva jeg ønsker å legge vekt på. De korthugde aforismene i bildeteksten ble en øvelse i å si mye med få ord, noe som jeg synes stort sett passer bildene bra. Bildet av de afghanske kvinnene i burka på side 69 er så stereotyp og stigmatiserende i seg selv, og jeg var i tvil om det burde være med, all den tid et slikt bilde ofte brukes kun for å illustrere muslimsk undertrykking. Bildeteksten min lyder ”Synlig undertrykt i all sin usynlighet”.²⁴¹ Jeg ønsker å skape en mulighet for leseren å se de mange lag av motstridende signaler antrekket gir, og holde fast i den flertydige og viderekomne forståelsen av afghanske kvinners liv, slik teksten bestreber seg på. Bildetekstene gir meg et nytt rom der jeg kan fabulere friere og være mer frimodig. Jeg tillater meg å være enda spissere, men likevel subtil i kritikken av for eksempel moteverdenens uvirkelige standarder. På side 54 har jeg et bilde av en modell fra Dolce & Gabbanas kolleksjon for moderat bekledning. Modellen i løstsittende drakt og hijab i en luksuriøs utgave som denne, skapte den gang debatt i mediene. Jeg skrev teksten til dette bildet slik: ”Klesmodell som viser mer tøy enn kropp, skaper oppstuss.”²⁴² Jeg tar et ironisk grep for å synliggjøre hvilke verdier som settes opp mot hverandre. Tekst og bilde fyller ut hverandres formål, og vekker kanskje noen nye tanker i leseren.

Når bilde og tekst spiller sammen kan effekten være dramatisk. En resonans som både når inn i leserens følelser og tanker, er et godt retorisk samspill. Bildene som følger masteroppgaven, er valgt med tanke på å skape denne effekten.

²³⁹ Se van Leeuwen 2005: 105.

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Se *I mine øyne* s. 69.

²⁴² Se *I mine øyne* s. 54.

Avslutning

Siden høsten 2014, da jeg fikk ideen til masteroppgaven, har hatefulle ytringer på nett blitt et enda større problem i den norske offentligheten. Det har nådd opp på sakslista til statsministeren, både i form av en høytidelig og forpliktende erklæring om bekjempelse, og som betimelig kritikk av statsråders tilrettelegging for rasistiske ytringer og uvilje mot å rydde opp i egne fora. Signalene som dermed gis fra makthaverne, er mildt sagt motstridende. Nødvendigheten av å vite mer, få mer kunnskap om nye og fremmede praksiser, er aktualisert i enda større grad enn før. Det vitner frykten om. Motargumentet om naivitet blir da urimelig, for det er etter min mening mer naivt å la være å bli kjent, å heller gjøre seg opp en mening basert på nyhetsoverskrifter enn å skaffe seg kunnskap, for ikke å si bekjentskap med dem man frykter.

For det er håp i sikte. Den prisbelønte publikumssuksessen ”Skam” på NRK har ei jente i hijab som en av karakterene. Skuespilleren Iman Meskini, som spiller Sana i serien, åpnet nylig en utstilling om hodeplagg i Kongsvinger,²⁴³ en utstilling som for øvrig trekker de samme linjene som kommer fram i min masteroppgave. Meskini er en av mange ambassadører som går foran for å bryte ned forestillingene om hijab. Det er ikke likegyldig hva en skuespiller fra denne serien foretar seg. At hun valgte å kaste glans over en lokal utstilling om det globale og høyaktuelle fenomenet hodeplagg, er prisverdig. Det skaper innsikt og kan utvide forståelseshorisonten til en rekke mennesker.

Engasjementet mitt smeltet sammen med skrivelysten. Emnet essayistikk i særdeleshet mener jeg har vært med på å utstyre denne lysten med en større ferdighet i skrivingen. Den essayistiske skrivestilen gir meg akkurat det som trengs for å få fram et budskap fra virkeligheten. Jeg ser på essayet som en kommentar til samfunnet, noe akutt som sorterer under faglitteraturen, men som har så å si alle skjønnlitterære redskaper tilgjengelig. ”Når det gjelder skrivekunst, skal vi ikke nekte oss noe fra skjønnlitteraturens område, for de faglige oppgavene er mange og varierte”, sier Anders Johansen.²⁴⁴ Jeg forsøker meg på oppgaven å avmystifisere muslimsk slør og å avdekke hatefulle ytringer som grunnleggende rasistiske. Til dét trengs alle mulige hjelpemidler og virkemidler.

Det begynte med noe så banalt som en kommentar på Facebook. Det var en kommentar som ikke er unik, men heller ganske vanlig å finne der folk ytrer seg på nett. Likevel kalte

²⁴³ NRK 12.5.2016.

²⁴⁴ Se Johansen, i Johansen (red.) 2012: 21.

nettopp denne kommentaren på et skikkelig svar. Dette er svaret. Et nyansert bilde av virkeligheten er grunnleggende for å gjøre seg opp en mening, og kommentarfeltet på Facebook eller hvor som helst ellers er ikke skapt for nyanseringer og dypdykk i komplekse sakfelt. Likevel er det rett nok en mangfoldig ytringskanal, og det foregår i stor grad mye nyttig kunnskapsdeling og meningsutveksling også her. Muligheten til å skaffe seg informasjon og å ytre seg er urokkelige og dyrebare rettigheter. Begge deler er gjort tilgjengelig i stort monn, og da er det vanskelig å finne fram til den kvalitetssikrede kunnskapen når den ikke klarer å overdøve støyen fra Youtubes mange videoer laget av selvutnevnte eksperter. Masteroppgaven er et svar til kommentarene med konstant caps lock, de med overdreven bruk av fortvilte utropstegn og redde spørsmålstegn. Denne frykten som kommer av uvitenhet bør tas på alvor, og man må svare den ordentlig. Hva som er ordentlig, riktig og sant, har ingen fasiten på, for det vil endres over tid og gjennom folk. Og derfor bør vi aldri slutte å søke svar.

Kildeliste

Litteratur:

- Askeland, N. (2010): "Metaforar, politisk retorikk og pedagogiske tekstar." I: Knudsen, S. V. og Aamotsbakken, B.: *Teoretiske tilnærmingar til pedagogiske tekster*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Dingstad, S. og Oxfeldt, E (2012): "Litterær sakprosa." I: Andersen, P.T., Mose, G. og Norheim, T. (red.): *Litterær analyse. En innføring*. Oslo: Pax forlag.
- Fuglerud, Ø. (red.) (2004): *Andre bilder av "de andre"*. *Transnasjonale liv i Norge*. Oslo: Pax forlag.
- Gadamer, H.-G. (2001): "Språk og forståelse." I: Lægroid, S. og Skorgen, T.: *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus.
- Haas, G. (1982): "Essayets særmerke og topoi." I: Grepstad, O.: *Essayet i Norge. Fjorten riss av ein tradisjon*. Oslo: Det norske samlaget.
- Hoem, J. og Schwebs, T. (2010): *Tekst2null. Nettsamtalenes spillerom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjeldsen, J. E. (2009): *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori*. Oslo: Spartacus.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2010): *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lopate, P. (1994): "Introduction." I: *The Art of the Personal Essay. An Anthology from the Classical Era to the Present*. New York: Random House.
- Maagerø, E. og Seip Tønnessen, E. (2010): "Sosialsemiotikk – meningsskaping mellom funksjon og system." I: Knudsen, S. V. og Aamotsbakken, B.: *Teoretiske tilnærmingar til pedagogiske tekster*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Nilsen, A.B. (2014): *Hatprat*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Næss, A. (1999): *Livsfilosofi. Et personlig bidrag om følelser og fornuft*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Steneby, S. Sommer (2014): "Jeg tegnet himmelen blå." I: Eggen, B. (red.): *Vestfoldliv. Ville, vakre, våte Vestfold!* Larvik: Liv forlag.
- Steneby, S. Sommer (2016): *I mine øyne. Muslimsk slør – et stoff med mening*. Masteroppgave i faglitterær skriving ved Høgskolen i Sørøst-Norge. Ikke publisert.

Tvedt, T. (2012): "Kommunikasjonssituasjonen." I: Johansen, A. (red.): *Kunnskapens språk. Skrivearbeid som forskningsmetode*. Oslo: Spartacus.

van Leeuwen, T. (2005): *Introducing Social Semiotics*. Oxfordshire: Routledge.

Nettkilder:

Bjerke, P. (2013): "Kvalitetsjournalistikk er ikke plattformnøytral. Et forsvar for papiravisen." I: Omdal, S. E. (red.): *Journalistikk og demokrati. Hvor går mediene? Hva kan gjøres?*

Artikler i bokform utgitt av Fritt Ord. Digital utgave:

www.fritt-ord.no/journalistikk_og_demokrati/

Iman Meskini, kanskje bedre kjent som Sana fra suksess-serien SKAM, er en stolt bærer av hijab. Her forteller hun hvorfor. Forfatter ikke oppgitt. NRK Hedmark og Oppland. Publisert 12.5.2016. Sist besøkt 27.5.2016.

<https://www.facebook.com/NRKHedOpp/videos/10154185048807743/>

Kristiansen, B.S.: *Diskrimineringsombudet mener Erna Solberg har et problem*. Aftenposten. Sist oppdatert 9.5.2016. Sist besøkt 10.5.2016.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/Diskrimineringsombudet-mener-Erna-Solberg-har-et-problem-8459069.html>

Nye medievener krever en ny type kommunikasjonsrådgivere. Bloggpost på prprat.no.

Forfatter ikke oppgitt. Publisert 12.9.2012. Sist besøkt 7.5.2016.

<http://prprat.no/2012/09/12/nye-medievener-krever-en-ny-type-kommunikasjonsradgivere/>

O'Grady, S.: *Sarcasm increases creativity and psychological well-being, say academics*. The Independent. Publisert 28.10.2015. Sist besøkt 22.5.2016.

<http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/comedy/features/sarcasm-increases-creativity-and-psychological-well-being-say-academics-a6712701.html>

Olsen, R.K. (2013): "Hva er journalistisk kvalitet?" I: Omdal, S. E. (red.): *Journalistikk og demokrati. Hvor går mediene? Hva kan gjøres?* Artikler i bokform utgitt av Fritt Ord. Digital utgave:

www.fritt-ord.no/journalistikk_og_demokrati/

Politisk erklæring mot hatefulle ytringer. Regjeringens nettsteder. Publiseringsdato ikke oppgitt. Sist besøkt 10.5.2016.

<http://nettsteder.regjeringen.no/erklaringmothatytringer/signer-erklaringen/>

Ruud, S.: *Sandberg aksepterer grov sjikane mot AUF-lederen på egen Facebook-side*.

Aftenposten. Publisert 5.5.2016. Sist besøkt 10.5.2016.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/Sandberg-aksepterer-grov-sjikane-mot-AUF-lederen-pa-egen-Facebook-side-8457877.html#xtor=RSS-3>

Sandvik, S.: *Listhaug mener det er umulig å slette all Facebook-hets*. NRK. Publisert 5.5.2016. Sist besøkt 10.5.2016.
<http://www.nrk.no/norge/listhaug-mener-det-er-umulig-a-slette-all-facebook-hets-1.12932966>

Wulfsberg, M.: *Modig og viktig debattbok fra Jonas Gahr Støre*. Dagbladet. Publisert 26.8.2014. Sist besøkt 5.5.2016.
http://www.dagbladet.no/2014/08/26/kultur/litteratur/sakprosa/jonas_gahr_store/debattbok/34972581/

Østby, H.: - *Debattboka har en lys framtid*. Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening. Publisert 2.9.2011. Sist besøkt 3.5.2016.
<http://www.nffo.no/nyheter/-debattboka-har-en-lys-framtid.aspx>